

Q.

D.

E.

magazin istoric

ANUL XVI Nr. 2 (179) FEBRUARIE 1982

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XVI
Nr. 2 (179)

februarie 1982

Redactor șef

CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct

NICOLAE MINEI

Colegiul redacției

DUMITRU ALMAȘ

CONSTANTIN ANTIP

VIRGIL CÂDEA

NICOLAE COPOIU

LUDOVIC DEMÉNY

TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA

ȘTEFAN ȘTEFANESCU

SUMAR

Profundă responsabilitate față de istorie: <i>Mircea Mușat</i>	2
Vocația de pace a românilor (III)	4
Politica și pacea: <i>Nicolae Titulescu</i>	6
1893 — Farul ideilor socialiste: <i>Vasile Niculae</i>	10
Dezrobirea celor flămânzi și apăsăți: <i>Elena Bărbulescu</i>	13
Congresul VI al P.S.D.M.R. — 1899 <i>Nicolae Milescu Spătarul — în arhive istorice chineze:</i> <i>Ionel Gal</i>	16
Negru Vodă — între tradiție și istorie: <i>Ion Hurdubefiu</i>	21
Vasile Alecsandri susține alegerea domnului Unirii: <i>Marta Anineanu</i>	24
Gazeta Transilvaniei — Strigătul unui popor apăsător și jignit: <i>Vasile Cărbăș</i>	28
Telef — un prim rege get în izvoare antice: <i>Nicolae Copoiu</i>	31
Regrete pentru un imperiu: <i>Valer Vlasiu</i>	33
Jocul nazist la ruleta monarhică: <i>Nicolae Minei</i>	35
Istoria — definiția omului despre sine însuși: <i>Charles-Olivier Carbonell</i>	39
Treptele de la Mauthausen: <i>Christian Bernadac</i>	41
Babilonul — fabulosul oraș al antichității: <i>Pierre Amiet</i>	46
O dispută în culisele războiului mondial (II): <i>Eugen Preda</i>	51
Cicero contra Catilina: <i>Bruno Gallotta</i>	56
● Cărți sosite la redacție... 38 ● Câștigătorii concursului Magazin istoric... 55 ● Poșta Magazin istoric... 62	

COPERTELE NOASTRE

①④ Muzeul Pergamon, din capitala Republicii Democratice Germane, adăpostește unicate artistice de o inestimabilă valoare istorică, multe dintre ele reprezentând construcții ale antichității asiatice sau europene transferate adoma la Berlin:

a. aryballos (vas farmaceutic) decorat cu figurile zeităților Eros și Afrodita, provenind din Corint și datat aproximativ în sec. V-IV î.e.n.; b. portretul — în culori, pe lemn — al unui băiat, „cu bucla tineretii”, datînd din sec. II î.e.n. și descoperit în regiunea Fayum, Egipt; c. sculptură datată aproximativ 320 î.e.n. și denumită „Leul din Attica” (?); d. fragment din marie altar al cetății Pergam, înfățișînd pe uriașul Alkyoneus, din grupul statuar al zeiței Atena; e. gigantul Otos, în mitologie adversarul zeiței Artemis (detaliu); f. grup de statui de pe friza sudică a aceluiași mare altar din Pergam, evocîndu-l pe Helios, zeul Soarelui (Pergamon — Berlin, p. 49)

② În timpul misiunii sale diplomatice în China, spătarul Nicolae Milescu a fost primit de împăratul Kangxi. Pictură de epocă, înfățișîndu-l pe suveran cu sulta sa — detaliu dintr-un rulu pictat de misionarul lezuit Castiglione, în colaborare cu pictori chinezi (Nicolae Milescu Spătarul — în arhive istorice chineze, p. 18)

③ Ororile nazismului. Dintr-o expoziție a pictorului Marcel Condor, prezentată la Teatrul evreiesc de stat (Treptele de la Mauthausen, p. 41)

Macheta artistică a copertelor ①④: arh. Ascanio Damian

PROFUNDĂ RESPONSABILITATE FAȚĂ DE ISTORIE

dr. MIRCEA MUȘAT

In aceste săptămâni ale noului an 1982, poporul român, președintele țării Nicolae Ceaușescu își reafirmă, în continuare, prin grăitoare mărturii, înalta răspundere pe care o manifestă față de destinul Europei și al lumii întregi. O preocupare născută din îngrijorarea pe care partidul și statul nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu au evidențiat-o energic și răspicat în marile demonstrații pentru pace ce s-au desfășurat de la un capăt la altul al țării, încununate prin grandioasa adunare populară de la București de la sfârșitul anului trecut. Cuvintele pline de semnificație și de responsabilitate față de istoria umanității roștite de secretarul general al partidului în fața celor peste 300 000 oameni, de diferite profesii și vârste, trezesc și atâzi în mințile și inimile noastre un vibrant legământ: „Sînt în pericol minunatele cuceriri ale științei, roadele evoluției naturii, mărețele realizări ale societății umane. Este în pericol creația cea mai de preț, creația supremă a naturii — omul, viața însăși!”

Prin cuvîntarea rostită atunci, prin strălucitele sale inițiative de pace, reafirmate cu atîta pregnanță în Mesajul din noaptea Anului nou, șeful statului român, Nicolae Ceaușescu, omul pentru care pacea țării și a lumii este un crez de viață, exprimă încă o dată, clar și răspicat, apelul conștiințelor noastre către conștiințele lucide ale întregii omeniri: „Să ne unim, în numele dreptului la viață! Să acționăm, pînă nu este prea tîrziu, pentru a salvarea pacea, însăși existența și civilizația Terrei!”

O istorie multimilenară stă mărturie faptului că pentru noi, românii, pacea constituie rațiunea devenirii noastre istorice, este starea normală a existenței. Am fost întotdeauna împotriva războiului, am dorit pacea și buna concurență cu vecinii și cu toate popoarele lumii, și am pus mîna pe arme doar atunci cînd existența, independența și integritatea teritorială, drepturile noastre istorice strămoșești ne-au fost încălcate în mod abuziv.

În acest spirit au gîndit și au acționat strămoșii noștri geto-daci și marii lor conducă-

tori — Dromichete, Burebista și Decebal; în acest spirit au făptuit marii conducători de țară și de oști — Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir, Al. Ioan Cuza; pe aceleași coordonate au acționat marile personalități ale independenței din 1877 și ale marii uniri național-statale din 1918. În spiritul acestor principii au acționat comuniștii români care, într-o perioadă de ascensiune a fascismului, au organizat puternicele manifestații și demonstrații antirăzboinice ce au culminat, în mai 1939, cu una din cele mai mari demonstrații antirăzboinice de pe continentul european, în organizarea căreia un rol important a revenit tînarului Nicolae Ceaușescu — stima generației sale de atunci și mîndria României de azi.

Aspirățiile de pace ale poporului român au întărit demnitatea și libertatea românilor, dorința lor de a trăi de-sine-stătător în vatra strămoșească. Am devenit în acești ani deplinii stăpîni pe propria noastră istorie, stăpîni ai destinului național, angrenați cu toate forțele într-un vast program de prefaceri înnoitoare care vor ridica România pe noi trepte de progres și civilizație.

Tocmai de aceea s-a întipărit pe frontispiciul istoriei noastre multimilenare o virtute de relief, veritabilă chintesență a spiritualității poporului român, a telurilor sale prin vremuri — grija pentru ființa neamului și soarta pămîntului strămoșesc moștenit și lăsat legămint din tată în fiu. Poporul român și-a iubit cu patimă acest pămînt, i-a fructificat rodnicile prin iscusința hărniciei lui, s-a contopit cu el, a năzuit să-l propășească și să-l păstreze de-sine-stătător. Felul de a fi al românilor a însemnat voința necurmată de libertate națională și socială, demnitate și vitejie, care au zădărnicit încercările vrăjmașe de a-i abate din rosturile lor constructive.

În cel mai înalt grad cunoscut de existență noastră națională se împlinește această vir-

tute a istoriei românești prin acțiunea militanțului revoluționar și patriot, a gînditorului de impresionantă profunzime și creație novatoare, a bărbatului de stat vajnic ctitor de istorie dreaptă și demnă — tovarășul Nicolae Ceaușescu —, în care voința națiunii noastre se întruchipează în mod suprem. Crescut la înțelepciunea, vrerea și țăria neamului, împlinindu-și destinul de viață în rîndul dinții al luptei revoluționare înnoitoare, tovarășul Nicolae Ceaușescu, fiul cel mai iubit al națiunii noastre socialiste, eminentă personalitate a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a vieții politice și științifice internaționale, simbolizează cele mai nobile trăsături ale poporului român, exprimate la altitudinile evului nou al patriei, mîndria noastră de a fi pe deplin liberi și stăpîni în propriul edificiu național și de a ne făuri noi însuși viitorul luminos.

Cu strălucita sa viziune asupra cursului devenirii noastre istorice, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aplecat asupra istoriei poporului nostru, i-a deslușit permanențele, i-a detașat și i-a valorificat marile sensuri, conferind înalte dimensiuni relației dialectice trecut-prezent-viitor. Secretarul general al partidului a înțeles minunat dragostea, simțămîntul oamenilor pentru istorie, faptul că ei se regăsesc în această dinții carte a nației, că prin ea își fundamentează drepturile, în ea își află temeiurile înțelegerii prezentului și ale prefigurării viitorului.

Ne cunoaștem temeinic trecutul, pe care-l cinstim prin fructificarea pleneră a învățămîntelor sale în opera grandioasă ce o întreprindem, strîns uniți în jurul partidului, al secretarului său general. Concepera istoriei în spirit profund creator conferă acesteia sensul cel mai deplin și mai rodnic direcționării științifice a prezentului și a viitorului, ținînd seama de antecedente istorice, de tradiție ca forță menită a sluji contemporaneității. „Nimic nu se poate construi ignorînd trecutul — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu. Esențial este să se ia ce este bun și să se asigure o dezvoltare pe baze noi, în raport cu nivelul de cunoaștere la care a ajuns societatea într-un moment sau altul”.

Îndemnul de a scrie istoria așa cum a fost ea, nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, constituie o călăuză care a făcut și va face din istorie o știință cu adevărat revoluționară. În opera tovarășului Nicolae Ceaușescu n-au fost omise umbrele, eșecurile, limitele privind unele evenimente sau personalități istorice, dar, în același timp, au fost înălțate la cotele lor reale trăsăturile esențiale, momentele fundamentale care au durat temeliile trainice istoriei naționale, începînd cu originile și vechimea poporului român, cu autohtonismul sa în vatra străbună a Daciei, cu tradiția statală de la care am sărbătorit nu de mult 2 050 ani, continuînd cu luptele înaintașilor pentru păstrarea ființei naționale, a independenței

și unității de stat, cu bătăliile sociale și de clasă conduse de partidul comunistilor pentru înfăptuirea revoluției și construcției socialiste, pentru făurirea societății socialiste multilaterale dezvoltate. Într-o asemenea succesiune a veacurilor, istoria a gravat tradiția, a fundamentat prezentul și a prospectat viitorul. Într-o asemenea continuitate neîntreruptă, istoria a dat țării, la vremuri noi, oameni noi, oamenii epocii lor care se contopesc cu marile momente ale istoriei naționale și, în același timp, personifică lupta maselor largi populare, ale poporului, adevăratul făuritor de istorie.

Prin gîndirea președintelui Nicolae Ceaușescu, întruchipată în vasta sa operă, istoria și-a redescoperit valențele de știință revoluționară a societății, a pus în lumină gloria și demnitatea trecutului, a deschis, într-o viziune largă, orizontul cercetării științifice spre contemporaneitate și viitor. „De milenii — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — aici s-a născut poporul nostru și aici a trăit, a înfruntat multe greutăți, dar și-a păstrat ființa și a dezvoltat-o pînă la nivelul de astăzi al națiunii noastre socialiste”.

Subliniind importanța și sarcinile istoriei ca știință de studiere a societății, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „Prin esența sa, istoria este o știință revoluționară. De aceea și istoricii trebuie să militeze de pe poziții revoluționare și să dea o ripostă fermă, științifică, materialist-dialectică, acelor încercări ale unor istorici de peste hotare care se străduiesc — în neputința, și nu vreau să-i jignesc — dar poate unii în neștiința lor — de a demonstra că pe aceste meleaguri a fost un vid. Vidul nu pe aceste meleaguri a fost, ci poate, în conștiința acestor istorici, care, servind interese străine de națiunile și popoarele lor, lucrînd în interesul politicii imperialiste de dominație, încearcă, în continuare, ca și în trecut, să învenineze și să dezbine oamenii muncii de diferite naționalități”.

Avem obligația — a arătat președintele Nicolae Ceaușescu — să ducem o asemenea politică, inclusiv în domeniul istoriei, încît să contribuim la crearea unui climat de pace, a unui viitor al prieteniei și frăției tuturor popoarelor. În judecarea faptelor și evenimentelor istorice să ținem seama de ceea ce trebuie să realizăm, de opțiunea noastră spre o politică generală de prietenie, de colaborare între popoare. Trebuie să fim fermi împotriva politicii imperialiste de forță, de dictat, pentru o politică de largă concurență economică, cultural-științifică, de egalitate și respect între toate popoarele. Numai așa istoria va servi adevăratelor scopuri ale științei, și, totodată, năzuințelor noastre socialiste, politicii de dezvoltare a României, a poporului nostru asigurîndu-i un loc demn, egal în cadrul națiunilor socialiste, al tuturor națiunilor lumii.

REPERE ISTORICE

VOCAȚIA DE PACE A ROMÂNILOR (III)

Declanșarea marilor crize economice din anii 1929-1933 pune în evidență cu și mai mare putere contradicțiile dintre marile puteri imperialiste. Pe fundalul unor profunde convulsii social-economice are loc intensificarea activității cercurilor militariste și a organizațiilor fasciste, care preluaseră puterea într-o serie de state, ameninșând fățiș pacea și securitatea popoarelor.

Direct vizată de politica cercurilor fascisto-revizioniste, România depune eforturi susținute pentru consolidarea alianțelor sale defensive, promovind o politică de securitate colectivă, de întărire și activizare a tuturor organismelor internaționale care, într-un fel sau altul, își pot aduce contribuția la menținerea păcii.

● La invitația Comitetului pentru înțelegere internațională din Germania, la 6 mai 1929, Nicolae Titulescu ține, în Reichstag conferința intitulată *Dinamica păcii*: „Poate că în lume nu e încă pace, însă omenirea merge în întîmpinarea ei. Pacea este în realitate un fenomen de mișcare. Ea este ceva viu care se înfăptuiește treptat. Pacea nu este nici oîdihnă, nici delăsare. Pacea este numai un scop, o direcție... Forței care imprimă mișcare îi corespunde cea mai mare forță a lumii, adică gîndirea... Pentru a împiedica războiul ca fenomen social, trebuie să începem prin a-l desființa ca instituție legală. Spre acest prim ideal trebuie să tindă noile legi internaționale despre pace...”

Desigur că nimeni nu-și închipuie că o pace veșnică se poate asigura pe pămînt numai prin ceea ce s-a înfăptuit pînă acum... [Dar] dacă legislația internațională nu-și va îndeplini misiunea de a asigura pacea, atunci la ce altă metodă s-ar putea recurge, în afară de forță? Însă dacă aceasta din urmă trebuie exclusă ca inadmisibilă, ce altă lege internațională ar trebui creată, dacă nu aceea care desființează dreptul la război ca instituție legală? Desigur, trebuie create legi în diferite domenii: economic, cultural, financiar, militar, politic. Fiecare din aceste legi are condiții precise, de care depinde realizarea. Dar, ca regulă generală, toate aceste legi pot fi elaborate numai într-o colectivitate care crede în pace”.

● Recunoscut și apreciat pentru activitatea depusă în slujba cauzei păcii și înțelegerii între popoare, la 10 septembrie 1930, Nicolae Titulescu este ales președinte al celei de-a XI-a sesiuni ordinare a Adunării Societății Națiunilor (reales, în 1931, ca președinte al celei de-a XII-a sesiuni).

● Prima conferință balcanică întrunită la Atena (5-13 octombrie 1930), cu participarea reprezentanților Albaniei, Bulgariei, Greciei, României și Turciei; participanții se pronunță în favoarea încheierii unui pact balcanic

menit să mențină pacea și să preîntîmpine elementele de încordare în raporturile dintre statele acestei zone.

● Nicolae Iorga salută pe participanții la cea de-a 27-a conferință a Uniunii interparlamentare, care își deschide lucrările la București, în ziua de 2 octombrie 1931: „Vă urez ca, în această țară care este foarte măgulită de a putea să vă primească, opera domniilor voastre de apropiere să poată servi la împiedicarea spiritului rău al urilor naționale și al concurențelor înverșunate, în această oră în care ici și colo continuă să se ridice, ca o amenințare a viitorului, ceea ce trecutul a avut mai crud și să întărească pacea lumii”.

● Constantin Bacalbașa: „Dorința noastră, ieșită din inimă românească curată, este să nu facem nimănui umbră pe pămînt. Idealul nostru național, atît de legitim, odată înfăptuit, sîntem astăzi cei mai evlavioși apostoli ai păcii. Și dacă cîntăm izbînzile noastre naționale, nu le cîntăm ca să umilim pe alții, ci numai ca să ne îmbărbătăm pe noi la muncă”. (*Universul*, din 8 octombrie 1931)

● Cea de-a doua conferință balcanică (Istanbul, 20-26 octombrie 1931), la care participă reprezentanți ai Albaniei, Bulgariei, Greciei, Iugoslaviei, României și Turciei, adoptă o rezoluție privind necesitatea încheierii unui pact pentru eliminarea războiului ca instrument de rezolvare a litigiilor ce s-ar ivi între statele respective.

● Delegații din România participă, alături de alte delegații din 29 state, reprezentînd 362 asociații politice, sociale, culturale ș.a., la Conferința dezarmării (Paris, 26-27 noiembrie 1931); rezoluția finală adoptată subliniază că „dezarmarea este de o importanță vitală pentru organizarea păcii și restabilirea încrederii, de care depinde prosperitatea economică”.

● România participă la conferința generală pentru dezarmare (Geneva, 2 februarie 1932-11 iunie 1934), la care iau parte 63 state. În cadrul ședinței plenare din 17 fe-

bruarie 1932, ministrul român de externe, D. Ghika, declară: „România n-a încetat să proclame de mulți ani, prin glasul guvernelor ei succesive, dorința de a trăi în relații amicale cu toate statele, vecine sau îndepărtate; ea rămâne ferm atașată acestor principii și gata, pe drumul întăririi păcii și al dezarmării consecutive, să subscrie la toate acordurile internaționale de ordin general sau regional care vor tinde spre acest scop, sub egida asigurărilor de ajutor mutual”.

● În cursul lunii iulie 1932, din inițiativa Partidului Comunist Român, se constituie Comitetul Național Antirăzboinic, cu sediul la București; aderă importante personalități ale vieții cultural-științifice: C.I. Parhon, Ilie Cristea, Liviu Rebreanu, N.D. Cocea, Panait Mușoiu ș.a. Noua organizație (dizolvată, în baza legii stării de asediu, în februarie 1933) editează *Buletinul de acțiune împotriva războiului*.

● Congres internațional antirăzboinic la Amsterdam (2 200 delegați din 27 țări, între care și România) desfășurat între 27 și 31 august 1932, sub lozincă *Război războiului imperialist*. Congresul alege un Comitet internațional permanent (din care face parte și delegatul român Petre Constantinescu-Iași).

● A treia conferință balcanică, desfășurată la București în zilele de 22-28 octombrie 1932, cu participarea reprezentanților Albaniei, Greciei, Iugoslaviei, României și Turciei, adoptă, cu majoritate de voturi, un proiect de pact balcanic care așază la temeliile raporturilor dintre statele balcanice principiile neagresiunii, amicitiei și asistenței mutuale, principii menite să mențină pacea în această parte a Europei.

● Între 15-16 februarie 1933, se desfășoară puternice lupte ale muncitorilor cefești din București, acțiuni cu profund caracter politic anticapitalist și antiimperialist; ele reprezintă de asemenea, o primă mare ridicare la luptă organizată de proletariat și pe plan internațional, după venirea hitlerismului la putere în Germania.

● Ovid Densusianu: „Pe noi, românii, nu ne smintesc ambiții de dominațiuni cu orice preț, nu avem nevoie de educare politică pentru evitarea lor — numai doar să stăm de veghe mereu, să ne împotrivim celor care se lasă amețiți de fumuri imperialiste”. (1933)

● „Doritori de a menține și organiza pacea; avînd ferma voință de a intensifica raporturile economice cu toate statele fără deosebire și în special cu statele Europei Centrale; cu grijă de a vedea salvagardată pacea în toate împrejurările, de a asigura evoluția spre o stabilizare definitivă a condițiilor în Europa Centrală și de a face să se respecte interesele comune ale țărilor lor; decizi să dea, în acest scop, raporturilor de amicitie și de alianță care există între cele trei state ale Micii Întelegeri, o bază organică și stabilă” la 16 februarie 1933, la mai puțin de o lună de la venirea lui Hitler la putere în Germania, la Geneva este semnat pactul de organizare a Micii Întelegeri dintre Cehoslovacia, Iugoslavia și România, prin care este întărit caracterul ei defensiv de instrument

al păcii, securității și colaborării internaționale. Nicolae Titulescu definește astfel acest moment: „Cînd pacea este amenințată, nu se răspunde cu războiul, ci cu organizarea păcii”. (*Dimineața*, din 18 martie 1933)

● Mica Întelegeră dă publicității un comunicat (25 martie 1933) prin care se pronunță împotriva proiectului de „Pact al celor patru” (Anglia, Franța, Italia, Germania), ce urmărește stabilirea unui directorat al marilor puteri, care ducea la încălcarea intereselor și drepturilor statelor mici și mijlocii.

● În cursul lunii iunie 1933, din inițiativa P.C.R., la București se constituie Comitetul Național Antifascist (C.N.A.) — largă organizație democratică de luptă împotriva fascismului și războiului. C.C. al P.C.R. trimite în conducerea acestei organizații pe înflăcăratul revoluționar Nicolae Ceaușescu, care se remarcă prin activitatea sa neobosită, prin patriotismul fierbinte, simț organizatoric și un neobișnuit dinamism. Reunind reprezentanți ai clasei muncitoare, personalități ale vieții social-politice și cultural-științifice a țării, studenți, meseriași, funcționari etc., Comitetul Național Antifascist este expresia profundă a spiritului antifascist și antirevisionist al poporului român, hotărît să-și apere pacea, independența și integritatea patriei. Comitetul Național Antifascist desfășoară numeroase acțiuni, în țară și străinătate, prin care demască caracterul reacționar, antipopular al fascismului, pune stavili puternice ideologiei războinice. Printre acțiunile la care C.N.A. își aduce o importantă contribuție, amintim: participarea la Congresul antifascist de la Paris (4-6 iunie 1933), organizarea conferinței din 9-10 septembrie 1934, cu prilejul căreia se redactează proiectul de program pentru „un front unic împotriva fascismului”, editarea publicațiilor antifasciste și antirăzboinice *Buletinul de acțiune împotriva fascismului*, *Clopotul*, *Alte zări*, *Cuvînt nou*, *Veac nou* etc.

● În zilele de 3 și 4 iulie 1933, la Londra, România semnează, împreună cu Polonia, U.R.S.S., Afganistan, Iran, Letonia, Estonia, Turcia, Cehoslovacia, Iugoslavia, convențiile pentru definirea agresorului și a agresiunii. Conform articolului 2, în cadrul unui conflict internațional, este recunoscut ca agresor (sub rezerva acordurilor existente între părțile beligerante) statul care, primul, săvîrșește una din următoarele agresiuni: a) declarație de război către alt stat; intrarea cu trupe, chiar fără declarație de război, pe teritoriul altui stat; b) atac cu trupele terestre, navele sau aeriene, chiar fără declarație de război, împotriva teritoriului, navelor sau aeronavelor altui stat; c) blocarea navală a coastelor sau porturilor altui stat; d) sprijinirea bandelor înarmate care, de pe teritoriul său, ar fi intrat pe teritoriul altui stat, precum și refuzul de a da curs cererii statului atacat de a lua toate măsurile pentru ca acele bande să nu mai poată primi nici un sprijin.

Microcronică realizată de:

M. ȘTEFAN, Gh. DAVID, I. LĂCUSTĂ

PLEDOARII ROMÂNEȘTI

PENTRU PACE

Asprul dar dreptul judecător care este timpul confirmă în esență gândirea și acțiunea lui Nicolae Titulescu, consacrandu-i un loc prominent în biografia secolului XX; el face parte dintre aceia a căror operă s-a întîlnit cu istoria, transmitînd umanității un profund mesaj, care îl așază la loc de cinste în conștiința tuturor generațiilor care l-au urmat.

A fost numit pe drept „tribun al păcii”, „pelerin al păcii”, „academician al păcii”, „herald al păcii”. El merită să fie considerat însă înaltele de toate, un mare luptător pentru pace, așezat voluntar și statornic, timp de peste 20 ani, în „tranșeele păcii”.

La capătul a două decenii de activitate politico-diplomatică ce l-a consacrat un loc prominent în devenirea românească și internațională a primei jumătăți a veacului nostru, Nicolae Titulescu mărturisea: „Nimeni nu va tăgădui că mi-am consacrat activitatea mea cauzei păcii”. Mai mult decît un bilanț, aceste cuvinte afirmau și reafirmau, cu calitate opțiunilor ce-l erau caracteristice, un crez politic și moral. Pe care el l-a slujit cu scînteietoare inteligență și exemplară devoțiune.

La 6 mai 1929, Nicolae Titulescu rostea la Berlin, în Reichstag, conferința Dinamica păcii. La numai două săptămîni după aceea, la 21 mai 1929, la Londra, el pronunța discursul

Politica și pacea, în calitate de președinte al celei de-a 54-a Conferințe anuale a Societății internaționale de filologie, științe și arte frumoase. Îi vor urma, în anii următori, Progresul ideii de pace (Universitatea din Cambridge, 19 noiembrie 1930); Sancțiunile pot stăvilii agresiunea (Societatea medicală a litoralului mediteranean, Cap Martin, 11 aprilie 1937); Despre metodele practice de a apăra pacea existentă (Camera Comunelor, Londra, 3 iunie 1937); Situația internațională actuală (Universitatea din Oxford, 4 iunie 1937); Orientarea în politica internațională a democrațiilor europene (Camera Comunelor, Londra, 9 iunie

1937); Ordinea în gîndire (Universitatea Komensky, Bratislava, 19 iunie 1937).

Punctele de vedere avansate și susținute de marele diplomat român în urmă cu peste jumătate de veac rămîn, în esența lor, și astăzi valabile. În gîndul și fapta înalțărilor de pretutindeni, dedicați unor nobile misiuni, contemporaneitatea poate găsi numeroase izvoare de înțelepciune. A le identifica și a le supune atenției publice reprezintă o necesitate. Este credința noastră că răspundem unui asemenea deziderat, oferind cititorilor, prin intermediul revistei Magazin istoric, textul înedit al Conferinței Politice și pacea, pronunțat la Londra în luna mai 1929.

Gîndurile exprimate de Nicolae Titulescu și în această conferință reverberază în conștiința noastră un mesaj românesc al rațiunii și umanismului, un apel pentru eliberarea definitivă a omenirii de sub domnia dreptului forței și pentru așezarea sa pe bazele forței dreptului, pentru fundamentarea relațiilor dintre state pe temeiul normelor și principiilor de legalitate și moralitate internaționale, pentru rezolvarea tuturor marilor probleme ce confruntă omenirea pe baza bunei-credințe și a bunei-voințe, pentru făurirea unei lumi a păcii, mai matură și mai profund morală, care să nu cunoască învinși și învingători și

să asigure perspective certe de dezvoltare și afirmare a tuturor popoarelor, în numele dreptului la viață și libertate al tuturor.

În opera de construcție a păcii — cum reiese și din textul conferinței amintite — erau chemați să-și dea mina, într-o acțiune solidară, oamenii politici și oamenii de știință. Revînd legătura dintre funcția omului politic și funcția savantului, a căror asociere indisolubilă îi părea a fi o necesitate imperioasă, Nicolae Titulescu va insista pentru ca el să-și dea „unul altuia mina pentru cucerirea unui drum nou pe care omenirea este chemată să meargă metodic.

căci altfel va fi pedepsită cu anihilarea¹.

Va reveni în numeroase rânduri asupra acestui deziderat. Astfel, primind, la 21 octombrie 1933, titlul de doctor honoris causa al Universității din Atena, pentru „foarte marile servicii aduse atât științei juridice, cât și ideii păcii internaționale”, Nicolae Titulescu avea să releve din nou obligațiile comune ale oamenilor politici și ale oamenilor de știință față de destinele păcii și colaborării internaționale. „Aceste imperative, omul de știință le descoperă în urma unei analize obiective — sublinia diplomatul român — într-un climat de seninătate sufletească. Omulul politic îi revine sarcina de a lupta pentru ca ele să fie acceptate de colectivitate. Sarcină grea, sarcină îngrată, dar căreia trebuie să ne dedicăm clipă de clipă, căci altfel nu vom putea spune că ne-am îndeplinit datoria²”.

„Gîndirea și acțiunea lui Nicolae Titulescu pun în lumină un mod original de asumare conștientă a datoriei pe care omul politic și omul de știință le au de îndeplinit, reliefînd o capacitate de excepție — generată și susținută de patriotism și umanism, de luciditate și responsabilitate — de a se ridica deasupra vicisitudinilor timpului și de a lăsa un mesaj care trăiește prin esența sa profund rațională, ca exemplu de dăruire și implicare în numele unui ideal slujit și apărut cu toată convingerea. Idealul păcii.

Textul conferinței Politica și pacea se publică pentru prima oară. Întreruperile în text au fost marcate prin trei puncte, iar intervențiile explicative ale redacției Magazin istoric prin paranteze drepte.

George G. POTRA,
Constantin I. TURCU

Politica și pacea

NICOLAE TITULESCU

Permiteți-mi întâi să mulțumesc tuturor, în primul rând cel mai călduros, pentru marea onoare ce mi-ați făcut alegîndu-mă ca președinte al savantei dumneavoastră Societăți¹. Examinînd lista persoanelor eminente care m-au precedat în acest fotoliu și care au fost în măsură să atragă alegerea de către dumneavoastră prin calități personale la care eu nu pot ajunge, am tras concluzia că alegerea mea nu este decît o reflecție a amabilității dumneavoastră. De aceea, sînt atît de profund mișcat, deoarece aceasta îmi dovedește că aplicarea constantă a facultății minții la cercetările științifice riguroase nu distruge neapărat bunătatea inimii. Dar celor care nu sînt satisfăcuți de o asemenea aplicare, le pot oferi o altă: ceea ce v-a determinat să mă alegeți ca președinte este curiozitatea dumneavoastră științifică de a încerca o nouă experiență și anume aceea de a constata ce a făcut politica dintr-un om predestinat științei.

Dacă aceasta ar fi adevărata explicație a alegerii mele

ca președinte, vă pot asigura că ați ales bine obiectul experienței dumneavoastră, întrucît eu sînt prin vocație profesor, iar politician numai prin accident. Aș putea să adaug, de asemenea, că, în calitate de simplu obiect de experiență, mă simt mai confortabil, deoarece în această privință nu valoarea în sine a ceea ce vă spun vă interesează, ci gradul de sinceritate cu care vă vorbesc.

Pe tărîmul sincerității, pot promite că nu vă voi dezamăgi și voi spune pe de-a întregul ceea ce simt.

Concluzia la care am ajuns, după 14 ani de funcții ministeriale diferite, este că politica nu poate face față astăzi fără știință și că prima îndatorire a omului de stat este aceea de a se asocia cu omul de știință pentru a pași împreună pe calea indicată de dreptul moral.

De multă vreme, politica a încetat să mai fie o simplă artă căreia cineva poate să i se dedice doar cu simplul ajutor al bunului simț.

Desigur, bunul simț se află la baza tuturor lucrurilor. Nimic solid nu se poate construi pe o bază care contrazice bunul simț. Dar viața internațio-

nală a devenit atît de complicată, încît a pretinde că ești capabil să-i rezolvi dificultățile doar cu simplul ajutor al cunoștințelor comune, îmi pare tot atît de puțin eficient ca și cum ai chema la căpătîiul unui bolnav lovit de teribilul flagel al cancerului, nu un chirurg specialist, nu un specialist în radiații, ci un om de bun simț!

Politica și-a dezvoltat de multă vreme o tehnică a sa proprie. Dar dacă înainte această tehnică era mai mult sau mai puțin concretă, deoarece ea nu contempla o lume care, cel puțin în intențiile sale, excludea dreptul de a face război ci, dimpotrivă, o lume care credea că prima sa îndatorire este aceea de a se pregăti pentru următorul război, tehnica politică actuală, care prin definiție trebuie să se aplice la organizarea păcii și la dezvoltarea națiunilor pe căi pașnice, este nu numai abstractă, ci este embrionară, inconsecventă, este un fapt care trebuie să vină, nefiind un fapt complet, deja existent.

Lumea a vorbit de oribilele ravagii provocate de marile războaie mondiale; distrugerea teritoriilor, moartea a milioane de oameni, întreruperea pro-

¹ Societatea internațională de fiologie, științe și arte frumoase.

ducției. Nu cunosc nimic care să egaleze haosul teribil în care a fost aruncat pentru un timp cugetul omului!

Trăim într-o epocă în care un mare număr din adevăru-rile în care am crezut sînt moarte și în care apar noi adevăruri, dar care ies la lumină încet și treptat avînd toată fragilitatea copilăriei. Trăim într-o epocă în care toate rapoarturile sociale au dobîndit o importanță atît de mare, au devenit aproape sinonime cu ideea vieții, încît a devenit imposibil să ocolești marele cerc social în a cărei evoluție sîntem prinși și să ne retragem în noi înșine, așa cum au făcut-o oamenii în evul mediu. Trăim într-o vreme cînd dacă refugiu în sine ar fi practicabil, am fi totuși constrinși să ne dăm seama că multe din luminile care au strălucit în mintea strămoșilor noștri sînt fie stinse, fie întinsecate de toate acele noțiuni dobîndite ca urmare a uzanțelor sociale care s-au lărgit și s-au aprofundat continuu.

Trăim într-o epocă în care datorită fiecărui om care gîndește, care simte, care caută să înțeleagă fenomenele vieții, constă în a trece de la camaraderia impusă de viața socială modernă, la o singurătate interioară a minții în care să examineze fiecare act al raporturilor sociale în lumina conștiinței sale descătuseate.

Ce poate face un om politic atunci cînd aceasta este starea de spirit a unei omeniri confruntată cu cele mai mari dificultăți economice și psihologice imaginabile? După părerea mea, trei lucruri: să se abțină de la orice act care ar putea provoca revenirea teribilului flagel al războiului; să se asocieze cu omul de știință, studiind cu el prin metode riguroase toate problemele ridicate de viața inter-națională modernă; să aplice concluziile la care s-a ajuns treptat, luînd în considerare toate elementele de relativitate pe care le prezintă alcătuirea socială concretă din țara în care guvernează.

Deoarece omul politic — și mă refer la cei care merită

acest nume — dispune de cunoștințe prețioase, el cunoaște reacțiile maselor în fața noilor realizări propuse. Și aici găsim legătura dintre funcția omului politic și a savantului, a căror asociere indisolubilă pare a fi o necesitate imperioasă; dacă omul de stat nu-și poate îndeplini singur sarcinile, nu cred că omul de știință ar avea mai mult succes dacă și-ar publica concluziile direct în laborator sau din studiile sale, sub formă de legi, fără nici un sfat suplimentar.

Cele două puncte de vedere, aceste două prisme prin care poate fi contemplată lumea, sînt atît de complementare una față de cealaltă încît, trecînd succesiv prin cele două experiențe, noi vedem mari savanți capabili să devină mari miniștri și mari miniștri capabili să devină valoroși oameni de știință.

Cu toate acestea, în ciuda dificultăților pe care le-am moștenit de pe urma marelui război, eu zăresc un punct luminos: este faptul că omul de stat a început să înțeleagă ajutorul pe care i-l poate acorda omul de știință și să înțeleagă funcția politică pe care cunoștințele sale o pot îndeplini. Și frățește, ei și-au întins unul altuia mîna pentru cucerirea unui drum nou pe care omenirea este chemată să meargă metodic, altfel va fi pedepsită cu anihilarea.

Prezint această dovadă din experiența pe care am avut-o la Societatea Națiunilor.

Există obiceiul de a considera Societatea Națiunilor drept, pur și simplu, o înfrînare de oameni de stat. Numai în aparență este așa. Este privilegiul oamenilor de stat să se vadă situați imediat în centrul atenției, oriunde s-ar afla — un privilegiu pentru care plătesc scump; ei se văd criticați, pe drept sau pe nedrept, de oricine, după sau înaintea unei serioase examinări, iar aceste critici ating imediat înălțimile exagerate pe care lumea le atribuie funcțiilor lor. Este adevărat că există un Consiliu care se întrunește de patru ori pe an și Adunarea care se întrunește o

dată pe an, dar ce fac de fapt aceste două organe politice ale Societății Națiunilor? În cea mai mare parte a timpului, ele lucrează asupra unor materiale pregătite pentru ele cu răbdare, fără întrerupere, de-a lungul unui întreg an de către oamenii de știință. Căci dacă există un loc în care lumea este necunoscută, acesta este la Geneva [sediu Societății Națiunilor].

Să examinăm mai îndeaproape modul în care acționează acel mecanism pe care lumea și l-a făurit cu scopul organizării păcii și să vedem care este noul sens în care acțiunea sa este politică. Să începem cu reglementarea pașnică a diferendelor, prima sarcină a Societății Națiunilor. Întrucît toate diferendele rezultă din disputarea unui drept, ce face Societatea Națiunilor în acest caz? Ea încredințează examinarea problemei fie unor juriști experți numiți de Societatea Națiunilor, sau, în cazul unui acord între părți, transferă problema Curții Permanente de Justiție Internațională pentru hotărîre sau pentru aviz consultativ. Iată, deci, cum, în asemenea cazuri, savanții dreptului sînt chemați, prin intermediul factorului politic, să contribuie la menținerea și dezvoltarea păcii.

Apelează un membru al comunității internaționale la Societatea Națiunilor pentru a obține ajutorul acesteia în cazul unor dificultăți financiare? Consiliul dă instrucțiuni Comitetului Financiar al Societății Națiunilor — un organ permanent compus din persoane care se bucură de o stimă universală pentru capacitatea lor în materie financiară — să studieze situația și să propună soluții. Și într-un asemenea caz deci specialității în materie financiară și în economie politică sînt solicitate, prin intermediul factorului politic, să contribuie la dezvoltarea păcii.

A adus oare, primul război mondial o scădere a nivelului general de igienă publică? Societatea Națiunilor, în virtutea Pactului, este obligată să coordoneze colaborarea sta-

telor în vederea soluționării acestei probleme de mare interes internațional...

Se vorbește de dezarmare? Dacă cineva insistă mai mult sau mai puțin asupra caracterului tehnic al acestei probleme, care este o problemă cu totul politică, nu este mai puțin adevărat că nici un acord nu poate fi realizat fără o bază tehnică solidă.

Vedem, prin urmare, cum matematica și toate științele aplicate care derivă din ea sînt chemate ca, prin intermediul factorului politic, să contribuie la statormicirea păcii pe o bază permanentă. Doarecineva să explice ce este, în ultimă instanță, această nouă organizație — Societatea Națiunilor — care organizează această vastă cooperare internațională în toate direcțiile, care sînt forțele care au creat-o, cum pot fi depășite dificultățile de limbaj, care este viitorul Societății Națiunilor, care sînt legile dezvoltării ei, care este scopul pe care ea trebuie să-l urmărească?

Aici istoricii, filologii, sociologii și moralisti sînt chemați să contribuie, să explice omenirii — biată locomotivă alergînd pe șinele sale — mecanismul propriei sale funcționări.

Dacă înainte de război, ca regulă generală, oamenii de stat înteineau doar oameni de stat, după război și datorită Societății Națiunilor, nu există om politic care să nu aibă prilejul, dacă dorește, să înteinească specialiști din orice domeniu al științei, să se bazeze pe lumina nescasă a cunoștințelor lor, să mediteze asupra avantajelor pe care le poate obține din aceste cunoștințe pentru îndeplinirea misiunii sale politice.

Dar, mai mult încă, Societatea Națiunilor nu se mulțumește doar să invite oamenii de știință ca pe niște ajutători auxiliari. Știința nu poate fi tratată numai ca o călăuză. Știința trebuie să aibă locul ei bine determinat în viața internațională. Recunoscută ca un factor internațional, știința trebuie să genereze o

cooperare intelectuală sistematică și permanentă.

După părerea mea, activitatea depusă de Societatea Națiunilor pentru cooperarea intelectuală trebuie să ne inspire cele mai mari speranțe.

Așa cum s-a spus, o pace durabilă și traică cu greu este posibilă fără ajutorul unor forțe morale și intelectuale, iar activitatea diplomatului trebuie să fie întărită prin asocierea minților oamenilor...

Oricite schimbări vor fi intervenit în compoziția Comisiei cooperării intelectuale, prin deces sau demisie, de la începutul activității sale, savanți ca Bergson¹, Murray², Einstein³, Lorentz⁴, Painlevé⁵ și mulți alții, și-au asumat misiunea pe care Societatea Națiunilor le-a cerut să o accepte. Să aruncăm o scurtă privire aici și la rezultatele obținute de cooperarea intelectuală, așa cum apare din documentele oficiale, astfel încît să nu poată fi făcut nici un reproș de interpretare subiectivă.

A fost cerută o anchetă cu privire la situația activității intelectuale în diferitele țări afectate în mod deosebit de război. A fost trimis un chestionar diferitelor guverne. Răspunsurile guvernelor, precum și cele provenite de la academii, universități, societăți științifice, au permis constituirea unei documentații dintre cele mai interesante...

Propunerea guvernului român pentru stabilirea unui sistem care să permită ca solidaritatea dintre națiuni să se manifeste în domeniul intelectual, așa cum s-a mani-

festat în alte domenii, a primit un vot favorabil „de principiu” din partea Comisiei, care a decis să se continue ancheta privind mijloacele realizării ei practice.

În numeroase țări, comitete înființate pe diferite linii, dar cu același scop, au dat un ajutor dintre cele mai valoroase Comisiei centrale, activînd deseori în calitate de corespondenți oficiali în raporturile acesteia cu intelectualii...

Putem spune desigur că oamenii de stat de astăzi acordă treptat științei rolul preponderent pe care aceasta este chemată să îl joace în noua organizare a Păcii. De la război încoace, politica a dovedit o recunoaștere treptată, dar constantă, a suveranității științei.

Dar știința nu este suficientă pentru a crea fericirea omului și pentru a-l ajuta să-și îndeplinească misiunea sa în lume.

În noi înșine, în adîncimile profunde ale conștiinței noastre trebuie să căutăm și să găsim legile finalității morale a vieții.

În acest domeniu, sîntem liberi. Cu cît coborîm mai adînc în inimile noastre, cu atît ne ridicăm mai sus. Cu cît dăm mai mult din noi înșine, cu atît devenim mai bogați.

Iată de ce, gîndindu-mă la numele acestei Societăți la care mi-ai făcut onoarea de a mă alege președinte, mi se pare că descopăr firul misterios care leagă cuvintele care îl compun: *Societate internațională*, deoarece are ca scop înțelegerea între popoare; *de filologie*, deoarece nici o înțelegere nu este posibilă fără comunicarea gîndurilor prin intermediul limbii; *de arte*, deoarece nici o omenire demnă de acest nume nu poate exista fără creație artistică care să o zugrăvească liber în viața mecanică a cului fiecărui; și *de știință*, deoarece nici o realizare nu este posibilă dacă nu se iau în considerare legile lumii mecanice exterioare în care noi avem tendința instinctivă și constantă de a insera creațiile cului nostru și ale ființei spirituale.

¹ Henri Bergson (1859-1941) — filozof francez; a adus contribuții importante în etică și estetică.

² Sir James Augustus Henry Murray (1837-1915) — lexicograf englez; autorul celebrei lucrări *Dictionarul istoric al limbii engleze*.

³ Albert Einstein (1879-1955) — fizician german; creatorul teoriei relativității restrînse și al teoriei relativității generalizate, care a revoluționat orientarea fizicii moderne. A explicat legile efectului fotoelectric, a elaborat teoria căldurii specifice a solidelor etc.

⁴ Hendrik Antoon Lorentz (1853-1928) — fizician olandez; a elaborat teoria electronică a materiei.

⁵ Paul Painlevé (1863-1933) — matematician și om politic francez; prim-ministru în 1917 și 1925.

Tineretul, prin dinamismul și receptivitatea sa la idealurile de libertate și dreptate socială, la schimbările înnoitoare, a reprezentat întotdeauna de-a lungul istoriei un însemnat factor al progresului societății. Din veac în veac, el a preluat și dezvoltat virtuțile și tradițiile înaintate ale poporului; înfruntând greutăți, dînd nenumărate jertfe, el a jucat un rol de seamă în lupta împotriva asupritorilor, pentru dezrobirea socială, pentru cucerirea și apărarea independenței și suveranității naționale.

NICOLAE CEAUȘESCU

1893: FARUL IDEILOR SOCIALISTE

VASILE NICULAE

De la începuturile sale, mișcarea revoluționară a tineretului în România s-a identificat pe de-a-ntregul cu lupta generală a proletariatului și a intelectualității legate de interesele și aspirațiile sociale și naționale ale clasei muncitoare, ale maselor largi ale poporului. Fenomen firesc, dacă avem în vedere faptul că cei mai mulți dintre primii mesageri, susținători și răspinditori ai ideilor socialiste pe pământul românesc au fost tineri. O atestă experimentul socialist-utopic de la Scăieni-Prahova (1835-1836), datorat lui Teodor Diamant¹, aflat atunci la vîrsta de numai 25 ani; o întărește constituirea în mai multe orașe transilvane (Arad, Gheorghieni, Tîrgu Mureș, Oradea, Sibiu), în anii 1868-1876, a unor asociații profesionale ale călfelor și tinerilor lucrători; o confirmă apariția, începînd din 1868-1870, a celor dintîi organizații socialiste, în cadrul cărora au activat, ani de-a rîndul, tinerii luptători Eugen Lupu, V.Gh. Manicea, C. Stăucanu, Al. Spiroiu, A.S. Trușcă, Nicolae Codreanu, Paul Scorțeanu, C. Dobrogeanu-Gherea, Constantin C. Bacalbașa, Ioan și Gheorghe Nădejde, C. Mille, Th. Speranția ș.a. Numele și activitatea acestor tineri și ale multor alora asemenea lor ocupă un loc de cinste în istoria mișcării muncitorești și socialiste din România în fața sa de început. Ei s-au străduit și au găsit forme de organizare adecvate tinerilor, precum socie-

tățile studenților din București și Iași (1875), organizații ale studenților democrați, cu puternică aderență la ideile socialiste, Grupul elevilor socialiști din Iași (1880), Grupul studenților socialiști români de la Paris și Bruxelles (care a editat, în 1883, prestigioasa revistă *Dacia viitoare*), Cercul de studii sociale „Drepturile omului” din București (1884-1885) și Cercul de studii sociale de pe lângă Clubul muncitorilor din Capitală (începînd din 1892).

Pe măsura dezvoltării și maturizării mișcării noastre muncitorești și îndeosebi după făurirea, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, militanții partidului au întreprins o activitate sistematică de organizare a mișcării de tineret, care a acționat în strînsă legătură și sub conducerea partidului politic al clasei muncitoare. Socialiștii considerau, așa cum se aprecia la congresul partidului din 1910, că tineretea este „vîrsta cea mai prielnică pentru răspîndirea ideilor de libertate și de luptă pentru idealul socialist”. Lupta pentru împlinirea acestui ideal — societatea nouă, lipsită de exploatare — se împletea strîns cu lupta pentru pace, împotriva războiului, pentru relații de prietenie și colaborare între popoare. „Noi știm — scria Foaița tînărului în octombrie 1914 — din cele ce auzim vorbindu-se între al noștri, că nu vrem război”. Însufleșit de aceste sentimente, tineretul a ieșit deseori în stradă, demonstrînd sub lozincile Jos războiul! Trăiască pacea!

¹ Magazin istoric, nr. 2/1975.

GRUPUL STUDENȚILOR SOCIALIȘTI ROMÂNI DIN PARIS

Dela stânga la dreapta: Sus: Vasile Ștefan, avocat; P. Antonescu, arhitect; Mützner, medic; Gălcă, medic; I. Slătineanu; C. Garoflid, fostul ministru; I. Purcăreanu; dr. Stoicescu-Ploiești; Ion Eustațiu; dr. Cruceanu. La mijloc: Mitrany; prof. P. Anghel; George Georgescu; prof. Dragomir Hurmuzescu; dr. I. G. Radovici; romancierul C. Nottara; dr. S. Irimescu. Jos: dr. Matza, ginerele lui Al. Dumas-fiul; prof. dr. Al. Slătineanu; dr. Mihăilescu. — Se remarcă lipsa actualilor profesori *Ion Cantacuzino* și *Emil Racoviță*, studenți socialiști și membri ai Cercului: erau absenți din Paris când s'a făcut tabloul.

Muncă în condiții omenești

Un prim domeniu privind preocupările partidului revoluționar al clasei muncitoare pentru tinăra generație este legat de lupta sa pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață, de activitatea de instruire și de educare a tinerilor. Pe lângă obiectivele generale ale întregului proletariat — opt ore de muncă, repausul săptămânal, majorarea salariilor etc. — partidul și-a propus să militeze pentru obținerea unor revendicări economice și social-politice specifice tinerei generații.

Situația materială a tineretului muncitor și, în legătură cu aceasta, problema elaborării și aplicării unei legislații corespunzătoare a muncii pentru ucenici și tinerii lucră-

tori au stat în permanență în atenția partidului, găsindu-se și reflectarea în documentele sale programatice. La sfârșitul veacului trecut, un obiectiv prezent în aceste documente, inclusiv în Programul P.S.D.M.R., a fost acela privind interdicția angajării în fabrici și ateliere a tinerilor sub 14 ani, insuficient fortificați fizic spre a face față rigurilor activității industriale și, în plus, datorii a-și încheia, până la această vîrstă, ciclul primar și cel profesional de învățămînt. La începutul veacului nostru, obiectivele în această direcție s-au diversificat, cuprinzînd revendicări menite a mărgini exploatarea ucenicilor și a tinerilor muncitori. Astfel, în rezoluția *Munca copiilor și a tinerilor*, adoptată de congresul-conferință al cercurilor socialiste și al sindicatelor de la București din 13-15 august 1906, s-au formulat cerințe ca: „tinerii de 14-18 ani nu pot fi întrebuințați mai mult de

șase ore în întreprinderile industriale și ateliere”; „munca tinerilor în industrie în zilele de duminică și de sărbători va fi interzisă fără nici o excepție”; „minorii de [sub] 18 ani... sînt excluși de la munca de noapte”. Protecțul de program al Uniunii Socialiste (1907), ca și programul din 1910 al Partidului Social-Democrat din România, prevedeau de asemenea, necesitatea unor „legi ocrotitoare pentru ucenici și muncitorii minori”, între care interzicerea lucrului de noapte și a celui în „industriile vătămătoare”. La congresele din 1912 și 1914 ale partidului, s-a protestat împotriva neaplicării corecte a legii din 1906 de reglementare a muncii minorilor și a femeilor, participanții la discuție arătînd că „munca femeilor și a copiilor, chestiune atît de importantă pentru familiile noastre și viitorul copiilor noștri, trebuie rezolvată conform cu interesele clasei muncitoare”.

Obiectivele cuprinse în documentele programatice ale partidului au formulat, de asemenea, cerințe privind organizarea învățământului potrivit cu aspirațiile tineretului. S-a cerut crearea de condiții materiale necesare unei largi accesibilități la instruirea publică pentru fiii de muncitori și țărani, precum și extinderea rețelei de școli profesionale industriale și agricole, necesare instruirii viitoarelor cadre destinate sectoarelor direct productive ale economiei naționale. Programul P.S.D.M.R. prevedea: „Organizarea învățământului gratuit, obligatoriu și integral pentru toți copiii muncitorilor, fără deosebire de naționalitate și religie. Dezvoltarea școlilor profesionale și agricole. Cantine școlare. Copiii săraci vor primi la școală haine, cărți și hrană. Obligatorietatea instrucției până la etatea de 14 ani“. Problema reformării radicale a învățământului, a dezvoltării școlilor profesionale industriale și agricole s-a situat la loc de frunte și în dezbaterile congreselor partidului (în 1906, 1910, 1912, 1914).

Sînt, de asemenea, remarcabile eforturile partidului pentru angrenarea tinerei generații în viața politică a țării. Pentru aceasta, decenii de-a rîndul s-a militat în vederea înlocuirii sistemului electoral censitar, cu „votul universal, egal și direct pentru toți supușii României *ce au trecut de vârsta de 20 ani*, fără deosebire de sex, de religie și de rasă [subl. ns.]“. Tinerii puteau astfel să participe la alegerea unei reprezentanțe naționale care să acționeze în favoarea îndeplinirii revendicărilor masei populare, a democratizării structurilor politice ale țării.

Pregătirea viitorilor revoluționari

O atenție deosebită a acordat partidul politic al clasei muncitoare activității de organizare pe principii socialiste a tineretului muncitor și a celui

studios. La numai un an de la făurirea sa, P.S.D.M.R. a trecut la înființarea unor organizații ale tineretului în Capitală (Cercul elevilor tipografi, Societatea „Tinerimea“, Cercul de propagandă al studenților social-democrați ș.a.) și în principalele centre muncitorești din țară.

Aceste organizații, conduse direct de către partid, au desfășurat o rodnică activitate de propagare a ideilor socialiste, de educare patriotică și revoluționară a tineretului. O mențiune specială merită Cercul de propagandă al studenților social-democrați din București, constituit la 17 noiembrie 1896. Continuare a activității desfășurate în anii anteriori de Cercul de studii sociale „Drepturile omului“ și de către Cercul de studii sociale de pe lângă Clubul muncitorilor din București, noua organizație și-a propus ca, în calitate de secțiune a partidului, să acționeze spre „a lărgi câmpul de activitate al propagandei socialiste între muncitori și între studenți și a stabili o strînsă solidaritate între toți studenții socialiști, pe de o parte, și între studenții socialiști și partidul muncitorilor, pe de altă parte“. Aceasta prin „ținerea de conferințe populare, propagandă și agitația pentru luminarea și organizarea muncitorilor“, precum și prin „propagandă și agitația socialistă între studențime“. În conducerea Cercului, alături de tinerii studenți socialiști C.I. Parhon, Titu Frumușanu, C. Niculescu, s-au aflat cunoscuți militanți ai partidului, ca C.Z. Buzdugan, Th. V. Ficșinescu, Emil D. Fagure, ei înșiși studenți. La Congresul IV al P.S.D.M.R. (14-16 aprilie 1897), la care Cercul a fost reprezentat prin C. Niculescu, s-a adoptat o rezoluție prin care se cerea tinerilor „dornici de a servi clasa proletarilor“, să militeze „pentru propaganda socialismului printre breslele [sindicatelor] de muncitori, pentru popularizarea științei, prin înțînării sau alte mijloace, sfătuind și conducînd chiar breslele de muncitori [subl. ns.]“.

Cum era, și firesc, evoluția generală a țării, dezvoltarea

mișcării muncitorești și revoluționare la începutul sec. XX au pus tot mai pregnant în evidență necesitatea creării unei organizații de tineret la nivel național. Dezbătută la Congresul socialist din ianuarie 1908, această chestiune a fost inclusă în Statutul Uniunii Socialiste din România, la capitolul *Organizarea tineretului și a femeilor*, în care s-a prevăzut: „Pentru răspîndirea ideilor socialiste, comitetele locale, ca și Comitetul Central [al Uniunii Socialiste], pot avea organizații speciale pentru muncitorii tineri“. Drept urmare, la 3 februarie 1908 s-au pus bazele „Cercului ucenicilor“ din București, în conducerea căruia au activat, între alții, C. Niculescu, C. Angelescu, Ștefan Păunescu, N.B. Mihăilescu, Paul Constantinescu; Cercul a fost sprijinit de cunoscuți militanți revoluționari ca: I.C. Frimu, Gh. Cristescu, Alexandru Constantinescu ș.a. În septembrie 1909, organizația și-a schimbat denumirea în Cercul „Tineretului muncitor“ și și-a extins activitatea și în alte orașe ale țării — Iași, Galați, Ploiești, Pitești, Brăila, Piatra Neamț — cercul din Capitală acționînd ca un centru de coordonare a întregii mișcări revoluționare de tineret din țară.

Problema organizării tineretului a stat și în atenția Congresului partidului din 31 ianuarie-2 februarie 1910. „Lucrătorul tînr cu simțirea vie — se spunea în raportul cu privire la organizare și propagandă, prezentat de Gh. Cristescu — poate fi mai ușor educat în scopul ideilor noastre. Să facem, de acum, în fiecare oraș, cercuri de elevi [ucenici], care vor pregăti pe viitorii luptători“. Iar în rezoluția intitulată *Pentru tineret*, după ce se sublinia îndatorirea partidului „de a lumina și educa pe tinerii muncitori“, se hotăra ca toate cluburile social-democrate să acționeze pentru „a crea asemenea organizații unde ele nu există și de a sprijini prin toate mijloacele pe cele existente“.

(Continuare în p. 30)

Din tradițiile alianței muncitorești-țărănești

DEZROBIREA

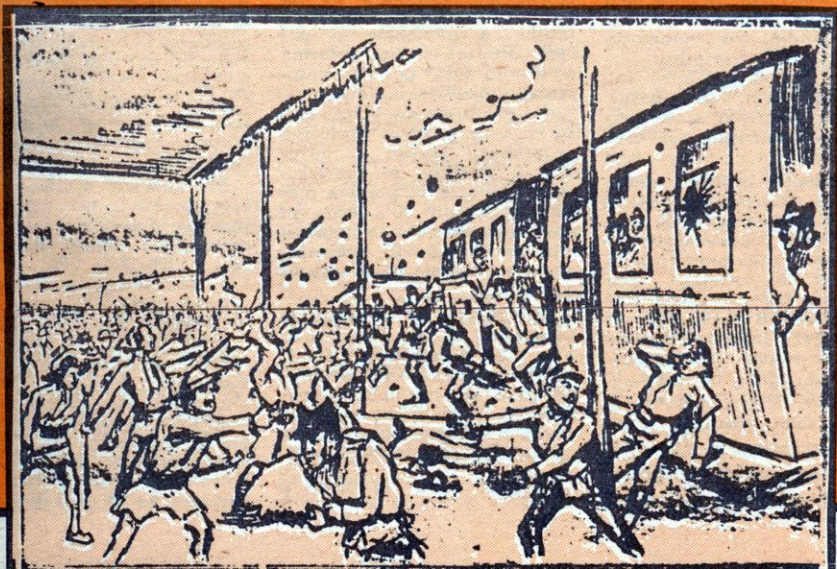
CELOT FLĂMÎNZI ȘI APĂSAȚI

Dr. ELENA BĂRBULESCU

Făurirea, la 8 mai 1921, a Partidului Comunist Român a reprezentat încununarea unui drum glorios parcurs de mișcarea revoluționară a proletariatului din România de-a lungul unui secol și mai bine de frământări și lupte muncitorești¹. De la primele conflicte de muncă ce au avut loc la manufactura de postav de la Poclovași², la sfârșitul secolului XVIII și începutul sec. XIX și pînă în mai 1921, proletariatul român a străbătut calea transformării sale dintr-o clasă „în sine” într-o clasă „pentru sine”, proces îndelungat și complex, marcat de alcătuirea primelor organizații muncitorești, apariția și dezvoltarea presei editate de acestea, proces care, în final, avea să impună o nouă forță pe scena vieții politice românești: partidul politic al clasei muncitoare.

^{1,2} Magazin istoric, nr. 1-5/1981; 12/1969.

Reprimarea mișcării țărănești din iunie 1899 în Gara Slatina. Desen apărut în ziarul Adevărul din 17 iunie 1899

Poporul muncitor de la țară

Încă de la primii săi pași, mișcarea muncitorească și socialistă din România a dovedit o mare receptivitate față de situația social-politică și economică a satelor. Apreciind în termeni realiști potențialul revoluționar pe care îl reprezenta lumea satelor, socialiștii au relevat totodată rolul pe care țărănimea l-a avut în decursul istoriei ca factor important în apărarea independenței și ființei de neam. „Această populațiune [țărănimea] — arăta N. Codreanu în 1877 — „... ea singură și împreună cu clasa muncitoare de prin orașe ne-a păstrat naționalitatea română, limba și datinile străvechi”.

După 1877, în noile condiții de dezvoltare a societății românești, cercurile și cluburile muncitorești au desfășurat o intensă activitate în rîndul țărânimii. O bogată literatură de propagandă socialistă a fost editată special pentru locuitorii satelor, iar presa muncitorească a ținut treaz interesul opiniei publice față de realitățile satului românesc. Rezolvarea stringentei chestiuni agrare nu se putea face decît prin desființarea marilor latifundii și trecerea acestora în proprietatea țăranilor.

„Poporul muncitor de la țară — arăta C. Dobrogeanu-Gherea, în studiul său pogramatic intitulat *Ce vor socialiștii români* — știe că pămîntul, tot pămîntul lucrat de dînsul, udat de sudoarea și singele său și al strămoșilor săi, este al lui”.

Experiența istorică, maturizarea politico-ideologică a mișcării muncitorești i-a condus, obiectiv, pe socialiștii români spre înțelegerea rolului țărânimii în societate, spre susținerea luptei acesteia împotriva asupririi. Pe plan internațional, preocupările socialiștilor români pentru problematica luptei de clasă la sate au devenit cunoscute cu prilejul unor reuniuni socialiste internaționale. În repetate rînduri, delegații români la aceste reuniuni au depus

eforturi susținute pentru a introduce pe ordinea de zi un punct special consacrat chestiunii agrare. Amintim în acest sens congresele Internaționalei a II-a din anii 1889, 1892 și 1893, cînd socialiștii români au reușit să rețină atenția asupra problematicei luptei de clasă în lumea satelor.

Unul din cele mai interesante și originale capitole din activitatea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (P.S.D.M.R.) creat în 1893¹, l-a reprezentat tocmai preocuparea neslăbită față de marile probleme ale țărânimii. Programul adoptat de Congresul I al P.S.D.M.R. aprecia că „numai prefacerea mijloacelor de producție, cum sînt pămînturile, fabricile, atelierele, minele etc., din proprietate privată... în proprietate socială a societății întregi”, însoțită de transformarea producției de mărfuri în producție socialistă, „condusă de societate și prin societate”, poate duce la înlăturarea societății împărțită în clase antagonice. Vorbind în numele tuturor exploataților, asumîndu-și rolul de conducător al luptei acestora împotriva asupritorilor, în programul partidului existau — sub titlul *Pentru clasa muncitorilor agricoli* — 12 puncte speciale referitoare la țărănime. Ele vizau îmbunătățirea stării generale materiale, morale și culturale a locuitorilor de la sate, desființarea taxelor, prestațiilor, a învoielilor în natură, dreptul la izlaz, reforma creditului rural pentru micșorarea dobînzilor la împrumuturile efectuate de țărani etc. În ceea ce privește problema proprietății asupra pămîntului, în program se prevedea răscumpărarea treptată a marilor latifundii și „darea în arendă a acestor pămînturi lucrătorilor agricoli, preferîndu-se syndicatele de muncitori agricoli...”

Printre cei 94 delegați la Congresul II al P.S.D.M.R. s-au aflat și șase reprezentanți ai țărânimii. Ei s-au bucurat de mare atenție în zilele congresului, participînd activ la dezbateri. Congresul IV, din aprilie 1897, a adoptat o rezolu-

ție specială — *Organizarea țărânimii* — prin care Consiliul general al partidului era însărcinat ca, pînă la viitorul congres, să organizeze anchete agricole pentru a trage concluziile cele mai potrivite „cu condițiile țării noastre”. „Pînă atunci [viitorul congres] partidul socialist se va mușumi să sprijine măsurile care pot aduce îmbunătățiri imediate în starea țăranilor și să agite cererile pentru izlazarii comunale, care să se dea obștii locuitorilor din comună”. Congresul V al P.S.D.M.R. a pus, de asemenea, un mare accent pe problema țărânească. S-a creat o comisie agrară, compusă din I. Nădejde, Șt. Petică, C. Săndulescu, Th.V. Fișinescu și Gh. Dumitrescu-Ochea, însărcinată cu organizarea propagandei socialiste printre țărani. În anul 1898 și în prima jumătate a celui următor, socialiștii au desfășurat o amplă activitate la sate, materializată prin crearea cluburilor socialiste sătești.

Puterea organizării

O vie ilustrare a atenției și preocupărilor intense pe care mișcarea muncitorească și socialistă le-a avut pentru lumea satelor o găsim în faptele petrecute la sfîrșitul sec. XIX în fostele județe Olt și Romanai, actualmente județul Olt. În a doua jumătate a sec. XIX, industria în această zonă era slab dezvoltată. Agricultură, deși deținea rolul hotărîtor în viața economică a celor două unități administrative, era practică la un nivel aproape rudimentar, viața țăranilor fiind foarte grea.

Pătrunderea ideilor socialiste în satele din cele două județe a dus și aici la crearea cluburilor socialiste. Astfel, în anii 1898-1899, în județul Olt, din 102 comune, în 39 activau cluburi socialiste, iar în județul Romanai ființau cluburi în 32 din cele 116 comune. În unele comune existau chiar două-trei cluburi, cite unul în fiecare cătun. Organizarea acestor cluburi a pus în lumină cu tărie capacitatea țăranilor de a înțelege sensul luptei socialiștilor, încrederea lor în partidul clasei

¹ Magazin istoric, nr. 3/1968 și 4/1973.

muncitoare. Imediat, în lumea satelor s-au făcut remarcați propagandiști talentați, entuziaști, curajoși, înzestrați cu o mare dorință de a îmbunătăți situația celor asupriți. Între alții, în județul Olt s-au remarcat C. Genescu și St. Chivu, care n-au preocupat nici un efort pentru a răspândi printre țărani ideile socialiste, îndemnându-i să-și creeze organizații proprii.

Procesul de organizare a cluburilor socialiste la sate s-a dezvoltat cu mare repeziciune. Îngrijorate de perspectiva consolidării alianței muncitorești-țăranesti, care ducea la întărirea poziției și rolului P.S.D.M.R. în viața politică a țării, cercurile guvernante au declanșat o amplă campanie de reprimare a cluburilor socialiste sătești. Numeroși membri ai acestora, precum și militanții socialiști care se deplasau în sate pentru sprijinirea organizării țăranilor, au fost arestați și deferiți justiției. În primul rând au fost vizați I. T. Banghereanu și Th. V. Fișinescu, membri a conducerii P.S.D.M.R. Urmăriți în județul Teleorman, cei doi au fost arestați în județul Olt și implicați într-un lung proces¹.

Țăranii arestați au fost acuzați de „rebeliune” și condamnați împreună cu cei doi militanți socialiști.

Amplele represii din primele luni ale anului 1899 împotriva cluburilor socialiste sătești au avut însă și consecințe mai puțin dorite de autorități: curînd, nemulțumirile țăranilor au început să se manifeste tot mai deschis în chipuri diferite, uneori a îngînduindu-se la răscoale, tocmai în zonele în care fînțaseră cluburile socialiste reprimare cu atîta brutalitate. În forma cea mai puternică, aceste nemulțumiri au izbucnit în iunie 1899 la Slatina, capitala județului Olt.

Cu prilejul alegerilor parlamentare din luna mai, țăranii din județul Olt au propus un candidat pentru Colegiul III. La 27 mai ei s-au prezentat în număr mare la Slatina spre a determina alegerea candidatului lor, dar autoritățile

au falsificat rezultatele scrutinului și țăranii nu au avut cîștig de cauză. În urma protestelor repetate, o comisie parlamentară a fost însărcinată cu efectuarea unei anchete la fața locului. În ziua de 7 iunie, o coloană de peste 2 000 săteni din diferite comune ale județului s-a îndreptat spre Slatina și s-a oprit în gară, în așteptarea trenului de București cu care trebuia să sosească amintita comisie. În gară se aflau masate trupe locale. Deși nu s-a ivit nici un fel de dezordine, autoritățile au cerut, disperate, ajutoare. Din Craiova a pornit imediat un tren cu trupe și, cînd acesta a intrat în gara din Slatina, țăranii — crezînd că este cursa de București, cu care trebuia să vină comisia — au dat buzna spre tren în strigăte de „Ura”. Dar, în loc de comisie, au fost întîmpinați de gloanțe și baionete. Au căzut peste 20 morți și numeroși răniți, printre ei aflîndu-se și muncitori din depoul și stația C.F.R. Slatina.

Răscoala — cea mai puternică manifestare de acest fel între 1899 și 1907 — a stîrnit o amplă campanie de solidarizare din partea clasei muncitoare și a forțelor politice progresiste. „Vor trece anii — scria *Lumea nouă* din 20 iunie 1899, organul de presă al P.S.D.M.R. — dar din mintea noastră, a celor ce ne-am închinat viața pentru dezrobirea și deșteptarea celor flămînzi și apăsăți, nu se va șterge fapta odiosului... regim care a săvîrșit neomenoasele orori de la Slatina”. În același număr al publicației există și această precizare privind adevăratele cauze ale răscoalei: „E naiv acela care ar crede că adevărata cauză a răscoalei țăranilor din Olt este nealergarea d-lui Bogdan Pitești deputat al țăranilor din Olt... Aceasta nu e decît o cauză secundară..., nu e decît chibritul aprins, azvîrlit în niște materii explozibile. Adevărata cauză a răscoalei

este mizeria crudă în care zac acei țărani”.

Este semnificativ faptul că gazeta *Drepturile țăranului* — supliment gratuit al organului central de presă socialist, destinat lumii satelor și care a început să fie editat la 11 iulie 1899 — în loc de articol-program tipărea, sub titlul *Spre pomnire*, o listă cu numele țăranilor uciși în timpul represiiunilor de la Slatina. În primul număr al gazetei a apărut și apelul *Pentru cei închiși*, din care spicuim: „În Vlașca, Teleorman și Olt, boierii haini au aruncat în închisori o mulțime de frați de-ai noștri. Nu mai e nevoie să vă spunem ca să nu lăsați să se risipească gospodăria tovarășilor noștri, să nu lăsați să rămîie pe drumuri femeile și copiii celor ce s-au jertfit pentru drepturile țăranului.

Puneți umăr la umăr, în-doți-vă puterile și vă faceți datoria de oameni. Să nu se bucure ciocoii de nenorocirea fraților noștri, ci să se îngrozească de unirea și de dragostea ce o avem unii pentru alții!

Faceți totul pentru cei închiși!”

Lumea nouă, *Adevărul* și alte organe de presă progresiste au publicat apeluri pentru ajutorarea familiilor celor uciși.

Răscoala de la Slatina a avut și un puternic ecou internațional. Astfel, revista *Les Temps nouveaux* (Paris, 28 iulie 1899) sublinia cauzele sociale adînci ale răscoalei, faptul că țăranii erau îndreptățiți să se ridice la luptă.

Evenimentele petrecute în 1899 în județul Olt au arătat că și aici, ca și în restul țării unde au activat militanții socialiști, s-a produs o evidentă radicalizare a maselor țăranesti, care se maturizau politic manifestînd o deosebită receptivitate față de principiile promovate de mișcarea socialistă.

¹ *Magazin istoric*, nr. 12/1975.

1899
(20-22 aprilie)

CONGRESUL VI AL

DELEGAȚI PARTICIPANȚI

Pentru desfășurarea congresului, organizațiile locale ale partidului au desemnat un număr de 43 delegați, dintre care 38 au luat parte la lucrări. Ei reprezentau 14 cluburi muncitorești și organizații profesionale; 27 erau delegați ai cluburilor muncitorești din: București (18), Iași (1), Galați (1), Tulcea (1), Birlad (2), Ploiești (1), Alexandria (1), 2 ai Clubului social-democrat german din București, iar 11 reprezentau șase sindicate muncitorești din Capitală: Societatea lucrătorilor în fier și metal (1), Societatea „Nicovala” a lucrătorilor lăcătuși (2), Societatea „Egalitatea” a lucrătorilor cizmari (2), Societatea lucrătorilor pălării (2), Societatea lucrătorilor curelari (2), Socie-

tatea lucrătorilor olari (2). Pe baza stenogramei lucrărilor congresului și a altor documente, au fost identificate numele următorilor 35 delegați:

BUCUREȘTI: I. C. Frimu, C.Z. Buzdugan, Al. Georgescu, Iosif Nădejde-Armașu, Al. Constantinescu, N.I. Acelenescu, C. Antonescu, C. Dinescu, Tache Georgescu, Gh. I. Țăranu, Pascu Carovici, I. Dobrescu, Iacob Țăranu, N. Nicolicescu, I. Marinescu, M.I. Șerban, Niță Ionescu, Valerian Prescurea, Petre I. Țancu, I. Munteanu, Gh. Ionescu, N. Țanu, Iordan Ionescu, Gh.I. Sprangate, I. Tulceanu, N. Vasilescu, I. Dușulescu, V.G. Morfun, G. Diamandy.

IAȘI: Vecemar.

GALAȚI: N. Constantinescu-Garibaldi.

Au fost identificate fotografiile următorilor 12 participanți la congres:

I. C. Frimu

C. Z. Buzdugan

Al. Georgescu

Tache Georgescu

C. Dinescu

Iordan Ionescu

Crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893, a deschis era organizării politice a clasei muncitoare la scară națională, a afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forță socială cea mai progresistă în dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului și civilizației.

NICOLAE CEAUȘESCU

P.S.D.M.R. (PARTEA I)

LA CONGRES

TULCEA: **Al. Borlacoff.**

BÎRLAD: **Gr. D. Vasiliu, I. Florescu.**

PLOIEȘTI: **I. Botez.**

N-au participat la congres următorii delegați: C. Dobrogeanu-Gherea și I. Nădejde (București), I.C. Atanasiu (bolnav) și D.A. Țăranu (Galați), Sofia Nădejde (sat Luceni, com. Stîlnca, jud. Iași).

Ordinea de zi a congresului

1. Activitatea parlamentară [a partidului] — raportor: **V.G. Morțun.**
2. Situația [organizatorică a] partidului.
3. Tactica noastră [a partidului clasei muncitoare].

Conducerea lucrărilor congresului

Președinte provizoriu (pînă la alegerea organelor de conducere): **I. Botez.**

Președinte ales al congresului: **V.G. Morțun**, care „renunță la mandatul său de președinte, pentru a putea mai liber lua parte la discuție”. În locul său este ales **I. Botez.**

Vicepreședinți: **G. Diamandy, Gr. D. Vasiliu.**
Secretari: **C.Z. Buzdugan, Iosif Nădejde-Armașu.**

Congresul a hotărît reluarea lucrărilor în zilele de 27-29 iunie 1899 și a ales o comisie pentru conducerea organului central de presă al partidului, **Lumea nouă**, „pînă la redeschiderea congresului”, comisie compusă din: **C.Z. Buzdugan, Iosif Nădejde-Armașu, I.C. Frimu, Gh. I. Sprangate și Tache Georgescu.**

Iosif Nădejde-Armașu

Al. Constantinescu

Iacob Țăranu

Valerian Prescurea

V. G. Morțun

G. Diamandy

**În cadrul relațiilor
de prietenie dintre istoricii
din Republica Socialistă România
și cei din Republica
Populară Chineză,
ne-a vizitat țara
o delegație de arhiviști chinezi,
condusă de Zhang Zhong,
directorul general al Arhivelor
Statului din R.P. Chineză.**

**La scurt timp
după întoarcerea lor în patrie,
cercetătorii chinezi,**

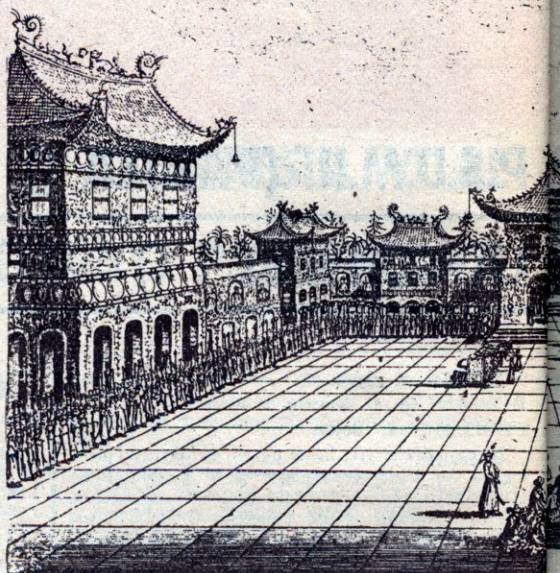
**cu care am avut un util
schimb de experiență,
ne-au oferit mai multe
reproduceri de documente**

**referitoare la vizita
lui Nicolae Milescu
Spătarul¹ în China,
în anii 1675-1678,
în urma căreia a scris
Itinerarul siberian.**

**Descrierea Chinei și Jurnal
de călătorie în China.**

**Având în vedere
valoarea istorică
a acestor mărturii înedite,
le prezentăm însoțite
de câteva comentarii.**

1. Le Palais, ou est le Trône Imperial.
2. Les deux Ambassadeurs Hollandois.
3. L'Ambassadeur du Grand Mogol.
4. Douze Chevaux blancs.
5. Un Tartare avec une Couleur de cuir.
6. Le Héraut.
7. Gardes de l'Empereur.

NICOLAE MILESCU SPĂTARUL — ÎN ARHIVE ISTORICE CHINEZE

IONEL GAL

Este vorba mai întâi de două extrase din *Cronica împăratului*, scriere din vremea dinastiei Qing (1644-1911). Primul fragment care cuprinde relatări despre diplomatul român, sosit în China ca sol al țarului Rusiei, Aleksei Mihailovici, este datat a cincisprezecea zi a celei de-a cincea luni a celui de-al cincisprezecelea an de domnie a împăratului Kangxi (1662-1722), adică ale anului 1676, și are ca scribi pe Sun zai Feng și

Kulena. În rezumat, cronică menționează că, în dimineața acelei zile, Maiestatea Sa Imperială² a sosit în Sala armoniei supreme, pentru o ceremonie de Curte. În timpul ei, împăratul a avansat în funcții și în grade mai multe oficialități civile și militare, care i-au mulțumit apoi pentru favoruri, după care Ni-

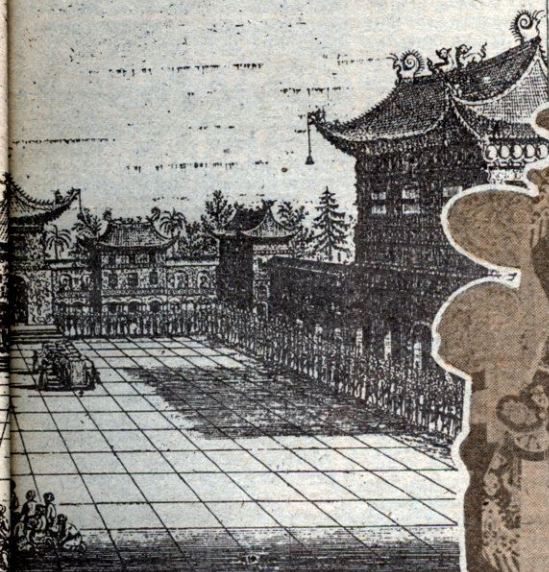
kolai Gavrilovici Spatarii (cum este consemnat numele diplomatului român în cronicile imperiale chineze), emisarul țarului Rusiei, împreună cu suita sa, l-au salutat pe împărat. La sfârșitul acestei primiri, Maiestatea Sa s-a înapoiază la reședința imperială.

Cel de-al doilea extras din *Cronica împăratului* relatează întâmplări din a douăsprezecea zi a celei de-a șasea luni a celui de-al cincisprezecelea an de domnie a împăratului Kangxi. Dimineața devreme, menționează documentul, Maies-

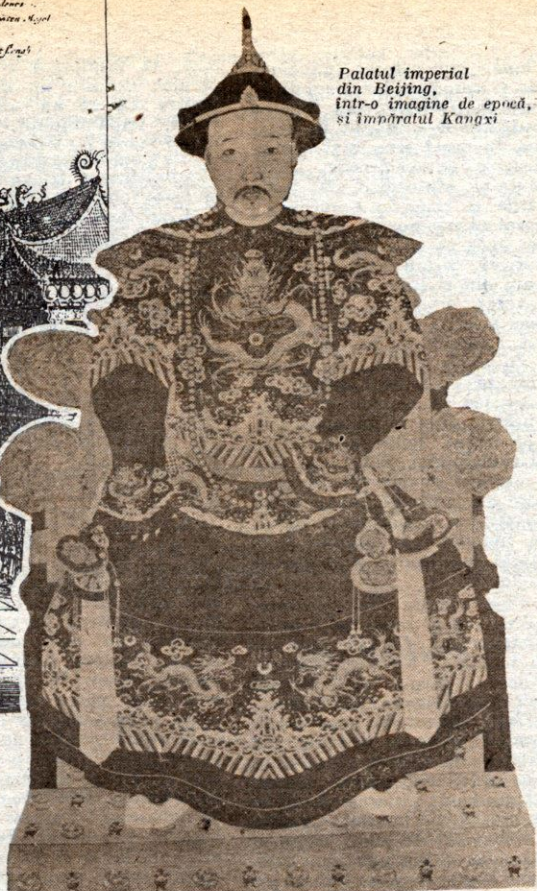
² Domnia împăratului Kangxi, unul dintre cei mai remarcabili suverani chinezi, promotor al confucianismului, poliglot (cunostea și latina), bun matematician, reprezintă o perioadă de importante realizări culturale.

¹ Magazin istoric, nr. 7-8/1989, 12/1975.

1. Paleis der Keijzerin in Peking
2. de voor Nederlandische Ambassadeur
3. Een Ambassadeur van den Graven van
4. (welke) (welke) (welke) (welke)
5. Een (welke) (welke) (welke) (welke)
6. Een (welke) (welke) (welke) (welke)
7. Een (welke) (welke) (welke) (welke)
8. Een (welke) (welke) (welke) (welke)
9. Een (welke) (welke) (welke) (welke)
10. Een (welke) (welke) (welke) (welke)

Palatul imperial
din Beijing,
într-o imagine de epocă,
și împăratul Kangxi

tatea Sa Imperială a sosit la Poarta universului limpede, pentru a asculta rapoartele reprezentanților diferitelor ministere și departamente. În jurul orei 2 p.m., în Sala armoniei supreme, monarhul a oferit o masă în cinstea lui Nikolai și a suitei sale. După ce au mâncat, notează în continuare cronică, suveranul chinez a poruncit unui om din garda sa să toarne vin în cupa lui Nikolai, apoi a chemat în preajma tronului mai mulți invitați și a închinat cu ei o cupă cu vin.

Mărturiile din arhiva dinastiei Qing confirmă deci că Nicolae Mănescu Spătarul a fost primit de către împăratul Chinei și s-a bucurat de onoruri. Deși călătoria diplomatului a fost plină de greutăți, deși el s-a izbit de neîncrederea și suspiciunea cu care, în China acelei epoci, erau tratați toți străinii, reticente generate de insuficiența înțelegere a soliei sale, după cum relatează Mănescu în însemnările sale totuși el a reușit — o probează documentele chinene — să fie primit la Pala-

atul imperial, împreună cu suita sa, și să-l salute pe suveran. Atenția specială pe care i-a acordat-o monarhul chinez reiese din întreaga ceremonie, dar mai ales din acea cupă cu vin, turnată, în mod particular, solului sosit din Rusia.

Cu toate că sînt foarte lapidare, aceste informații, scrise la un an de la evenimentele pe care le relevă, contribuie la cunoașterea obiceiurilor și tradițiilor epocii, infirmînd, totodată, unele interpretări străine, nefavorabile, despre felul cum a fost primit spătarul Mănescu la Curtea imperială chineză.

După moartea împăratului Kangxi, alte două documente din timpul dinastiei Qing, întocmite de istorici de la Curte, reiau datele referitoare la misiunea diplomatului Mănescu. Spre deosebire de însemnările prece-

dente, istoricii notează că în edictul imperial se preciza: „Să-l lăsăm pe ministrul Wang, al Consiliului problemelor de stat, să studieze memoriul solului și să-mi raporteze”.

Într-un al patrulea document, ministrul Wang raporta că, în conformitate cu porunca Maiestății Sale Imperiale și în urma discuțiilor purtate, rezultă că „Nikolai, trimisul țarului, nu este obișnuit cu ritualurile și ceremoniile noastre. Să lăsăm Curtea afacerilor coloniale¹ să-l instruiască”... Maiestatea Sa a aprobat raportul ministrului Wang, apoi a dat solului și însoțitorilor săi cai, șei, veșminte și blănuri pentru țarul Rusiei.

Analiza sumară a acestui ultim document relevă importanța pe care o avea la Curtea

¹ Asimilată cu un departament de relații externe.

Chinei cunoașterea ritualurilor și ceremoniilor locului, pe care în *Jurnalul* său Milescu Spătarul le-a relatat în detaliu. În acest sens, sînt semnificative notațiile sale: „Este obiceiul statornicit în toate țările și ține de dreptul general al neamurilor ca domniai cei mari să se cinstască deopotrivă. Și așa după cum vreunul din ei scrie, cu respectul datorat oricăruia altul, așa face și el la rîndul său, potrivit rangului și puterii sale”.

În acea vreme, la Curtea chineză protocolul diplomatic prevedea un ceremonial puțin obișnuit pentru un european. Cărturarul moldovean, adept al principiului arătat mai sus, a urmărit să respecte normele care să cîntească deopotrivă pe cei doi monarhi, dovădind, în îndeplinirea misiunii sale, multă inteligență și măiestrie diplomatică.

Cum rezultă din *Documentul de stat al soliei lui Nicolae Spătaru în China*, publicat în lucrarea: Nicolae Spătaru-Milescu *Jurnal de călătorie în China* (Editura „Eminescu”, 1974), cărturarul moldovean era la curent cu ceremonialul existent la Curtea chineză în legătură cu primirea solilor. El studiase, în acest scop, și modul cum fuseseră primite și alte solii, de pildă misiunea olandeză și portugheză: „Înălțatul bogdihan [cum îl numește Milescu pe împăratul Kangxi în *Jurnalul* său] se înclină cu prietenie și cu dragoste... și i-a trimis la tine pe cei mai apropiați sfetnici — îi spune un înalt demnitar —, care sînt puțini la cancelaria solilor și se ocupă cu primirea solilor tuturor statelor străine, în timp ce alți soli sînt întîmpinați de dregători mărunți ai cancelariei. De aceea, astăzi de dimineață te-au invitat pe domnia-ta la cancelaria solilor să duci scrisoarea țarului și acolo să o predai celor mai înalți mandariini kolai ai noștri, care ar fi primit scrisoarea cu cea mai mare cinste; toți ceilalți soli veniți sînt primiți și discută cu micii dregători, diacii, și tot aceștia iau și scrisorile”. La insistențele solului de a i se îngădui să predea scrisorile direct împăratului chinez, același reprezentant îi spune: „În ce privește pe bogdihanul în-

suși, să primească scrisoarea țarului, aceasta nu se poate, pentru că ei au un obicei vechi, împămîntenit, și nici hanul însuși nu-l poate schimba. Cățile împăratești sînt luate mai întîi și cercetate de ei ca să vadă ce este scris în ele, apoi sînt duși solii în fața hanului, unde s-ar putea să fie întrebați despre sănătatea stăpînului lor”.

Dealtfel, cum reiese și din documentele pe care le publicăm, solul a fost primit în două rînduri de către împăratul Kangxi. În ciuda rigurilor protocolului amintit, Milescu a fost primit de suveranul chinez cu multă cinste. Iată, în acest sens, cîteva fragmente din *Documentul de stat al soliei lui Nicolae Spătaru în China*, care relatează a doua întrevedere: „De jur-împrejurul tronului, în toată încăperea erau așezați cam trei sute de mandariini, căpetenii de oaste împodobiți cu pene de păm, iar la dreapta hanului erau așezați kolaii. În spatele lui erau cîte patru oameni cu sulite și cu săbii, iar la sulite erau legate snopuri de păr de cal, vopsite în roșu, și mai jos, cozi de tigru. Nu departe de han, kolaiul care avea rangul de alihamba l-a așezat pe ambasador. Dar hanul a trimis un alt kolai la locul unde fusese așezat solul, poruncind să îl mute mai în fața kolailor; și între han și sol nu mai ședea nimeni. Iar perna roșie pe care trebuia să stea solul a așezat-o chiar alihamba... „Bogdihanul a auzit că domnia-ta ești un om înțelept și dorește să știe dacă ai învățat filozofia, matematicile și trigonometria”.

Solul a răspuns că este în vîrstă de patruzeci de ani, iar despre învățătură a răspuns că are, așa cum o știu ieziții cu care a vorbit adeseori. Hanul pusese întrebarea fiindcă el însuși învățase de la ieziții trigonometria și astronomia. După ce l-au întrebat, iarăși s-au întors la han și i-au spus, dar în afară de asta hanul nu i-a mai pus alte întrebări; iar solul sta la vreo opt stîjeni departe de han și a putut să-l vadă foarte bine.

După aceea, în fața hanului, doi mandariini au adus o masă nu prea mare pe care

erau felurite fructe și mîncăruri pe talere de aur, apoi s-au așezat mese în fața kolailor și în fața solului. Ambasadorul avea o masă la care era așezat singur, pe cînd mandariinii stăteau cîte trei la o masă, iar curtenii moscoviți, preotul, grămăticii și fiii de boieri stăteau doi la o masă... Hanul a trimis apoi kolailor pe un taler de aur fructe, iar solului i-a trimis două talere de aur: unul cu mere de Persia, și celălalt cu diferite cofeturi... După aceea hanul i-a trimis solului pe o tipsie de aur un pepene roșu tăiat în felii. Masa a ținut cam un ceas, și apoi slujitorii au adunat toate vasele, dar mesele nu le-au luat și în fața hanului au adus pe două tăvi mari de aur pepeni galbeni mici, din care o tavă i-a trimis-o hanul solului... Au luat masa din fața hanului și toate celelalte mese și au adus alta, pe care au așezat-o lîngă ușa din fața hanului și pe masă era o cupă mare de argint în care se afla vin de struguri. Au turnat vinul în cupe de aur cu o lingură de argint cu coadă lungă și, umplînd o cupă, slujitorii au dus-o hanului, care a poruncit ca această primă cupă să fie dată solului”.

În tratativele pe care solul le-a dus, oficiul de tălmăci a fost asigurat, printre alții, de călugărul ieziut Grimaldi, care îl aprecia pe Milescu ca pe „un om de o deosebită cultură”. În timpul traducerii discuțiilor în limba latină (Milescu nevorbind chineza), acesta adăuga însă sau escamota anumite episoade ale conversației, potrivit propriilor aprecieri, cum se menționează și într-o notă de subsol la ediția românească a *Jurnalului*.

Cele patru documente, pe care le comunicăm pentru prima dată prin revista *Magazin istoric* și pentru a căror descoperire exprimăm calde mulțumiri arhivistilor chinezi, vin să dea noi mărturie despre primul român care a fost în China și care nu numai că a stabilit această premieră istorică, dar a și adus — prin lucrările sale — o contribuție de cea mai mare valoare la patrimoniul cultural universal.

NEGRU VODĂ

între tradiție și istorie

Dr. ION HURDUBEȚIU

Stolnicul Constantin Cantacuzino, scriind Istoria Țării Românești, constată, că „din om în om ne-au rămas și aci niște spuneri și niște povești, mai virtos bătrînii ce povestesc de cele ce au fost”. Consemnînd aceasta, stolnicul adăuga că e primejdios „de a le crede”, căci „unul una, altul alta bănuiaște”. Cu alte cuvinte, acest erudit boier ținea seamă de tradiție, fără a-l acorda însă credit total, semnalînd astfel importanța tradiției în cunoașterea și înțelegerea unor fapte ale trecutului, cu condiția unei analize critice a informațiilor, de orice natură ar fi ele...

Ar fi fost azi de mare ajutor istoricilor gîndirea logică a stolnicului Cantacuzino dacă el și-ar fi putut termina cronică sa, tratînd nu numai originea poporului român, ci și a statului Țării Românești. Judecînd însă că și cronicarul Stoica Ludescu, arătat ca „slugă bătrînă” a Cantacuzinilor, admitea existența lui Negru Vodă, în a sa compilație Istoria Țării Românești de cînd au descălecat pravoslavnicii creștini, denumită și Letopiseșul cantacuzinesc, la fel ca și rivalul politic al Cantacuzinilor, mai bine documentat, Radu Popescu, în ale sale Istoriile domnilor Țării Românești, este probabil că și stolnicul ar fi înglobat-o în cronică sa. Cu atît mai mult cu cît în vremea lui Cantacuzino, Radu Negru — o deformare cărturărească a lui Negru Vodă — era menționat în pisanii și amintit într-o serie de hrisoave drept ctitor al bisericii din Cîmpulung, cît și ca fondator al Țării Românești.

Contestată vehement de o seamă de istorici (în frunte cu D. Onciul), admisă de alții (printre care Gh. I. Brătianu), existența unui Radu Negru voievod, „descălecător” din Transilvania, a stîrnit multe comentarii în istoriografia românească, iar numeroase puncte de vedere au apărut chiar în Magazin istoric¹.

O dată certă...

S-a spus și s-a repetat de atîtea ori, pe drept, istoricește dovedit, că Munții Carpați n-au constituit niciodată un zid despărțitor între români. Ca atare, frații argeșeni, musceleni și făgărășeni nu știau de granițe despărțitoare între ei. Aceasta a făcut ca, în destule cazuri, grupuri mai mult sau mai puțin compacte de români, așa-zii „ungureni”, trăitori și astăzi pe versantul sudic carpatin, să fi venit de-a lungul veacurilor de la nord de Carpați pentru a scăpa de oprimarea la care erau supuși. Ei au găsit întotdeauna sprijin și s-au bucurat de o bună primire din partea fraților lor de la sud de Carpați, organizați de secole în formațiuni politice — cnezate și voievodate — așa cum o atestă o serie de documente contemporane. De pildă, Diploma acordată la 2 iunie 1247 Cavalerilor ioiniți menționează — pe teritoriul viitoarei Țări Românești — nu mai puțin de patru formațiuni: cnezatele lui Ioan și Farcaș, voievodatele lui Seneslau și Litovoi, dintre care ultimul se întindea în

Negru Vodă —
gravură din sec. XIX
de Worms,
apărută în iunie
1859 în revista
Magazin pittoresque

¹ Magazin istoric, nr. 6/1967, 5/1969, 8/1970, 1/1971, 10/1976, 5/1978.

glindește într-o legendă rucăreană, reluată de Gh. Pârnuță în *Monografia Rucărului*. „La trecerea lui Negru Vodă [decu] din Făgăraș, la Cîmpulung l-a întîmpinat, sub Orații, o ceată de haiduci, al cărei căpitan se numea Berchea. Căpitanul Berchea căzu în genunchi înaintea lui Negru Vodă și îi zise:

— Mărite Doamne Negru, bună fie venirea Măriei Tale la vechia Moșie părintească [subl. m. — I. H.]. Domnul să-ți ajute a o scăpa din ghiara păgînu-lui.

— Amin, răspuse Negru Vodă. Ce vreți voi?

— Vrem să urmăim pe Măria Ta ca să fim și noi de ajutor Măriei Tale la goana tătarilor din Țara Românilui“.

...și o identificare

Cum se vede, legenda nu pomeneste de un Radu supranumit Negru Vodă, ci pur și simplu Negru Vodă. Menționarea sa în documente sub numele Radu s-a produs în sec. XVI, prin suprapunerea a două personaje istorice diferite. Radu voievod (1377-1383) și Negru Vodă, astfel că în sec. XVI și XVII, sub portretele de la Curtea de Argeș și Cîmpulung, zugravii au notat Radu Negru. În realitate, cred că identificarea lui Negru Vodă trebuie făcută cu un alt personaj real și anume cu tatăl lui Basarab I, Tihomir, a cărui existență istorică este de netăgăduit. Așa cum admitea Constantin C. Giurescu, el ar fi domnit peste Țara Românească sau peste unul din voievodatele ce o alcătuiau între 1290 și 1310 sau 1315.

Că Negru Vodă al tradiției, menționat de către cronicarii cărturari în sec. XVI și XVII sub numele de Radu Negru,

la fel ca și în pisanii și hrisoave, nu este altul decît voievodul Tihomir, părintele marelui Basarab I, o arată hrisovul din 13 noiembrie 1618 al lui Gavrilă Movilă prin care se confirmă mănăstirii „Negru Vodă” din Cîmpulung dania moșiei Bădești, făcută „dă răposatul Nicolae voievod, feciorul bătrînului răposatului Io Basarab voievod, nepotul răposatului Negru Vodă voievod [subl. m. — I. H.] care este pristăvit și îngropat trupul lui în această sfîntă biserică”. Reiese deci clar că Negru Vodă din tradiția vie a poporului (prezentă la Breaza, în Făgăraș și la Rucăr, în Argeș) a fost identic cu tatăl lui Basarab I. Ulterior, călugării și cronicarii care au alcătuit cronicile s-au gîndit la Radu I Basarab (1377-1383), atribuindu-i lui tot ceea ce s-a creat frumos în țară, inclusiv făurirea statului Țara Românească. De la Rucăr, voievodul a putut poposi mai întîi la Cetățeni (unde cercetările arheologice efectuate de L. Chițescu, au depistat o așezare urbană și temelile a două biserici, date în sec. XIII și unde cetățuia și schitul îi păstrează pînă astăzi amintirea), după care; chiar în 1290 sau 1291, și-ar fi mutat reședința la Cîmpulung.

Aici după *Letopisețul cantăcuzinesc*, Negru Vodă a ridicat o frumoasă biserică. Radu Popescu îi va spune nu biserică, ci mănăstire, ceea ce-i o dovadă că textul cronicii ce i s-a atribuit s-a redactat după 1636, an în care Matei Basarab a transformat vechea biserică, prăbușită în 1628 de cutremur în mănăstire. Cu această ocazie, deasupra ușii de la intrare au fost puse două pisanii în care se arată că biserica s-a început și zidit de milostivul

creștin Radu Negru voievod, „care a fost d'început descălecătorul Țării Românești cînd a fost cursul anilor 6723 = 1215”. Onciul consideră — că această dată — 1215 — provine dintr-o greșită citire a vechii pisanii. Convins că Negru Vodă al cronicii nu-i altul decît Radu I Basarab, el a presupus că în loc de 1385, s-a citit și s-a trecut pe noua clădire 1215, fără a-și da seama că tatăl lui Radu I, Nicolae Alexandru Basarab (1352-1364) nu putea fi înmormîntat la 16 noiembrie 1364 într-o biserică ce nu exista!

Înclin să cred că 1215 a fost o dată reală, ce figura pe pisania bisericii țirgoveștilor din Cîmpulung, fiind logic ca românii cîmpulungeni să fi avut, la acea dată, o biserică ortodoxă, așa cum sașii aveau una catolică. În vremea lui Matei Basarab această dată a fost trecută ca atare pe noua pisanie, dar pusă pe seama lui Negru Vodă — Radu Negru cum i-au spus călugării și cronicarii.

În lumina celor arătate mai sus, Negru Vodă apare ca un personaj real, care la 1290, într-un moment de accentuare a presiunilor tătarilor, a trecut Carpații din Făgăraș în Argeș, a reunit cnezatele și voievodatele existente în Muntenia încă de la 1247, îngăduind orașenilor sași să-și mențină pe *comesul* (primarul) lor Laurențiu, decedat și înmormîntat la anul 1300 în biserica Bărăției, punînd bazele Țării Românești a cărei independență avea să o statueze Basarab I, în anul 1330. Mai mult, tradiția cronicărească și informațiile documentelor ne îngăduie să aflăm și numele aceluia cărui popor i-a spus Negru Vodă: Tihomir, tatăl voievodului Basarab I.

Intrazia a tatarilor. Imagine din Cronica lui Thurocz

VASILE ALECSANDRI SUSȚINE ALEGEREA DOMNULUI UNIRII

MARTA ANINEANU

În corespondența lui Vasile Alecsandri, din care am publicat pentru întâia oară în limba română, unele fragmente în numerele trecute ale revistei noastre, se află și câteva scrisori care se referă la momentul alegerii ca domnitor al românilor a colonelului Alexandru Ioan Cuza¹.

Cum se știe, la Iași, în lupta pentru domnie s-au înfruntat partida națională, care cuprindea pe foștii revoluționari de la 1848 și pe prietenii acestora și partidele lui Mihail Sturdza, fostul domnitor, și a fiului său, Grigore Sturdza, care servise în armata Imperiului otoman, ambii reprezentând forțele conservatoare. Pe lista de candidați la domnie, se aflau peste 40 persoane. Este meritul membrilor Adunării Elective din Moldova care, înțelegând însemnătatea actului istoric pe care îl săvârșeau, au reușit să se ridice deasupra intereselor personale și să voteze un singur candidat. Printre cei propuși a fi domn s-a aflat și Vasile Alecsandri, dar el și-a retras candidatura în favoarea lui Costache Negri², votînd apoi, cînd deputații unioniști s-au oprit asupra colonelului Cuza, pentru alegerea acestuia. Prin acest act, poetul și-a dovedit, încă o dată, marele său atașament față de interesele supreme ale țării.

¹⁻² Magazin istoric, nr. 1/1969, 5/1973, 1/1976; 5/1975.

Pe lista de candidați la domnie s-au aflat reprezentanți ai partidei naționale, printre care (de sus în jos și de la stînga la dreapta): Vasile Alecsandri, Costache Negri, Mihail Kogălniceanu, Petre Mavrogheni, Vasile Sturdza, Lascăr Catargi și... ai partidelor lui Mihail Sturdza și Grigore Sturdza. Imaginea din mijloc: Al. I. Cuza și tronul domnitorului, aflat la Muzeul de istorie al R.S. România

Desfășurarea acestor evenimente a fost relatată de Vasile Alecsandri în scrisorile adresate fratelui său Iancu, aflat în acea vreme la Paris, cu înștiințarea a rălla opinia publică franceză la marea cauză a "românilor. Vestea dublei alegeri a lui Al. I. Cuza, la 24 ianuarie 1859, a fost comunicată fratelui său la Paris, tot de Vasile Alecsandri. Curînd după aceea, Cuza și-a trimis reprezentanți în străinătate, printre ei și Vasile Alecsandri, pentru a obține de la marile puteri recunoașterea dublei alegeri¹. Înainte de plecarea sa în misiune, poetul îi scria domnitorului, cu grija sfetnicului, dar și cu afecțiunea prietenului: „Vă veți găsi peste puține zile [în Muntenia] în mijlocul unei populații entuziaste care vă va aclama ca șef al României; veți fi înconjurat de o societate pe care nu o cunoașteți deloc și care va căuta să dea o semnificație fiecăruia din gesturile voastre și celui mai neînsemnat cuvînt al vostru. Rolul dumneavoastră, în afară de marea pe care i-o dau chiar evenimentele, are de asemenea și părți grele... Încercați, deci, să dați strălucire primului efect pe care îl veți produce, căci, foarte adesea, totul depinde de prima impresie. Sînteți bărbatul indicat să fie adorat de popor...”

Redăm, în continuare, cîteva fragmente din aceste scrisori, cuprinse într-un volum aflat în pregătire la Editura Minerva. Întreruperile în text au fost marcate prin trei puncte, iar intervențiile explicative ale redacției Magazin istoric prin paranteze drepte.

Iași, 20 ianuarie [stil vechi] 1859

Dragă Iancule,

Iată povestirea ultimelor evenimente; vei vedea din ele cum era gata să devin prinț domnitor și cum am făcut un frumos act de abnegație în favoarea cauzei celei bune. Vorbesesc despre asta cu dragă inimă pentru că este, poate, ceea ce am făcut mai meritoriu în viață.

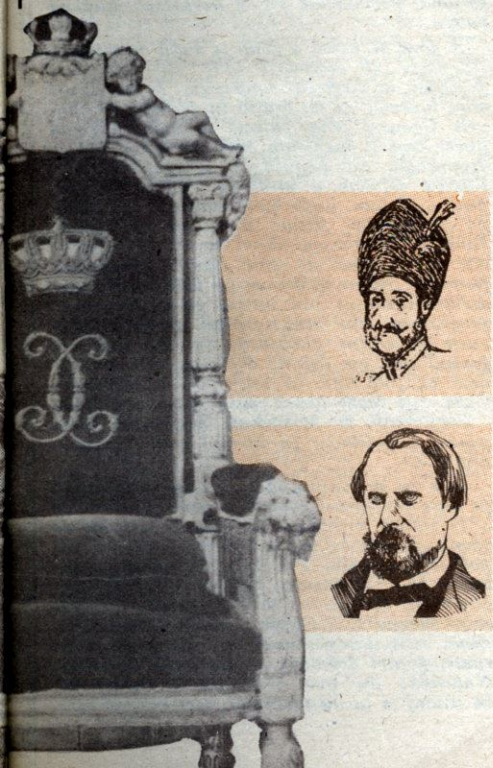
¹ Magazin istoric, nr. 11/1981.

Odată terminate alegerile de deputați, a început numărătoarea. Erău de fașd trei partide bine distincte. Partida lui Mihail Sturdza, compusă din cîțiva bătrîni vampiri; cea a fiului său, alcătuită dintr-un număr destul de mare de fanatici, și partida națională, care era în majoritate, pentru că, ea singură, cuprindea peste jumătate din deputați.

Noi am început prin a alege un local pentru reuniunile noastre pregătitoare și am ales apartamentul prietenului nostru [Dimitrie] Rallet, la Cabinetul de Istorie Naturală, ceea ce a atras societății noastre numele de Societatea Elefantului! Odată instalați, am înlocuit un jurnal, prin care ne angajăm pe onoare să combatem cu înverșunare candidaturile prinților Mihail și Grigore Sturdza, și să votăm în Adunare pentru acela dintre noi care va întruni cel mai mare număr de voturi.

Pînd aici totul a mers foarte bine, dar în curînd ambiția a mușcat înima cîtorva dintre noi... În acest timp, o nouă partidă se forma în mijlocul unui tumult de patimi prostești, partida deputaților clasei a doua, care nemai-vîind pe Ghica, Balș, Sturdza etc. pe tron, puseseră ochii pe mine. Această partidă era cea mai numeroasă, cea mai activă, și, într-o bună zi, mă trezi în fruntea majorității în partida națională. Candidatura mea se întărea vîzînd cu ochii, se vorbea despre ea în oraș, în provincie și părea că satisfac în general publicul. Atunci s-au dezlănțuit valuri de ură, s-a mers pînd a se răspîndi tot soiul de calomnii pe seama mea și cîteva persoane, pe care le crezusem pînd atunci că-mi sînt prieteni au dovedit, în această împrejurare, micimea inimii lor... Așa încît, mulțumită neînfelegirilor noastre, Grigore Sturdza avea foarte multe șanse. Partida sa era compactă, în timp ce a noastră, divizată în mai multe fracțiuni, putea de pe o zi pe alta să se risipească și să îngroașă rîndurile dușmanilor noștri...

Trebuia să ieșim din această situație și să salvăm țara printr-un act de abnegație. M-am oferit cel dintîi să fac acest act și, în preajmul alegerilor de domn, ducîndu-mă la sala noastră de ședințe, le-am vorbit cam așa: „Domnilor, împrejurările sînt mai grave ca niciodată; ambiția s-a strecurat în sufletele cîtorva dintre noi și ne-a făcut să uităm interesele țării de dragul intereselor noastre personale. Vrem noi oare să pierdem sau să salvăm țara? Vrem

noi oare să o dăm pradă dușmanilor? Nu, veți spune dv. Bine, dar trebuie să o dovedim și, în ceea ce mă privește, mă rog lui Dumnezeu să mă trăsnească, sub ochii dumneavoastră, dacă voi contribui, direct sau indirect, la triumful lui Grigore sau Mihail Sturdza. Vin deci să declar sus și tare că eu renunț la toate drepturile mele la tron, cu toate că partida mea este cea mai puternică; și cer ca fiecare din noi să-mi urmeze exemplul în favoarea unui om care să reunească toate simpatiile și care să grupeze toate partidele într-unul singur! Ați ghicit, este în favoarea lui Negri. D-le Lascăr Rosetti, renunțați în favoarea lui Negri? (răspuns: «da»); d-le Vasile Sturdza, renunțați în favoarea lui Negri? (răspuns: «da»); d-le Mavrogheni, sînteți pentru candidatura lui Negri? («da»); d-le Kogălniceanu, veți susține pe prietenul nostru Negri? («da»); și dumneavoastră, d-le L. Catargi? (răspuns negativ). Sînteți, deci, singurul care nu vrea să cedeze din pretențiile sale; ei bine, dacă dușmanii noștri ne-o iau înaintă, răspunderea să cadă asupra dumneavoastră și alor dumneavoastră!"

A fost o scenă de un efect dramatic, impresionant. Au venit din toate părțile să mă felicite pentru conduita mea și partida noastră națională nu s-a mai împărțit decât în două tabere. Tabăra Negri și tabăra L. Catargi. Totuși, persoanele care mă aleseseră ca stindard au fost foarte nemulțumite de renunțarea mea. Ele s-au înțeles, deci, pentru a opune pe Cuza lui Negri și, cînd am procedat la scrutin, în ajunul alegerii domnitorului, Cuza a căpătat majoritatea voturilor. Mavrogheni, în ciuda intrigilor sale oculte, nu a avut decât 5 voturi iar Negri 11. Într-un cuvînt, Cuza a profitat de toate șansele mele. El nu a putut să creadă în această întorsătură a soartei; i se părea că este o glumă. Totuși, a trebuit să accepte evidența, cînd a doua zi ne-am dus la Cameră, cu hotărîrea fermă de a susține pe candidatul nostru și de a combate fără cruțare pe prințul Grigore. Să menționăm aici, spre cinstea țării noastre, că în noaptea care a precedat alegerea domnului, Mihail Sturdza își deschisese cușerele și pusese 300 000 de ducați la dispoziția deputaților, pentru ca să-și facă o partidă, dar că nimeni nu s-a atins de aurul său blestemat. Așa că, a doua zi, nu a avut nici un vot în Adunare. În schimb, a pus să i se ia singe de două ori, ca să scape de atacuri de apoplexie.

Cu cîteva zile mai înainte se făcuse dovadă de generozitate față de prințul Grigore (Sturdza), admițîndu-l pe lista deputaților, cu toate stațiile sale de serviciu în străinătate [ofiter în armata Imperiului otoman], și poate că s-ar fi împins această imprudentă generozitate pînă la admiterea acestui domn pe lista candidaților la tron, dacă nu ar fi survenit un incident care a indignat Adunarea. În ajunul alegerii domnului, m-am urcat la tribună, pentru a-l determina pe prințul Grigore să-și modereze ambiția și să ne demonstreze că pune interesele țării deasupra propriilor sale interese: „Vreți să deveniți domn al Moldovei, i-am spus eu; este o ambiție mare și nobilă, căci, în ochii moldovenilor, nu există coroană mai frumoasă

decît coroana Moldovei; dar ați făcut destule sacrificii pentru această țară, ca să meritați o asemenea cinste? Ați fost oare tovarășii noștri de muncă, ați fost simplu ostaș în rîndurile noastre, mai înainte de a nădăi să deveniți șeful nostru? Nu. Ați fost pînă acum departe de noi. Nu ne sînteți dăltui de cunoscut. Lucrați așadar mai întîi alături de noi, faceți-vă apreciat, faceți-vă iubit și viitorul va putea să vă rezerve o soartă măreață. Amintiți-vă cuvintele pe care le-ați pronunțat acum cîteva zile: «Nu este o mai mare onoare decît aceea de a face parte dintr-o adunare alături de patrioți cum este aceasta!» Mărginiți-vă mai întîi la această cinste, rolul dv. este îndicat. Ocupați locul unui reprezentant al națiunii române și acest loc, trebuie să o știți, este, în multe împrejurări, superior celuiia pe care îl ocupă un prinț domnitor, după cum această tribună, acest tron sacru al națiunii întregi este deasupra tronului unui singur om. Ei bine, dacă aveți o adevărată inimă de român, urcați des la această tribună, pentru a apăra drepturile țării, urcați-vă mai ales într-un spirit de conciliere pentru a declara că renunțați la pretențiile dv. la tron și țara va aplauda cu entuziasm acest act de abnegație patriotică... etc."

Se zice că am fost sublim în acea clipă, dar elocința mea nu a avut nici un efect asupra prințului Grigore... S-a hotărît să se voteze împotriva admiterii prințului Grigore pe lista candidaților la tron. Așa s-a și întîmplat și omul nostru a fost respins cu o mare majoritate de voturi. Din acel moment, partida Gregoriană, nemaiavind șef, a trecut sub drapelul nostru.

A doua zi, adică a noua zi după deschiderea Adunării [28 decembrie 1858, stil vechi] am procedat la alegerea domnului. Toți soldații erau înarmați și tot orașul în picioare. Tribunalele Camerei abia puteau să mă cuprindă lumea care se înghesuia acolo de la ora opt de dimineață. La amiază, a început operația. Fiecare deputat, a urcat pe rînd la tribună, pentru a face jurămîntul obișnuit; cu mîna pe Evanghelie, fiecare a trebuit să spună: Giur și Dumnezeu să-mi fie întru ajutor! Pe urmă, cînd a venit rîndul scrutinului, fiecare a trebuit să declare pe fașă numele candidatului său și să-l înscrie pe un pergament pregătit în acest scop. Apelel nominal făcîndu-se în ordine alfabetică, am fost din nou primul care am deschis defilarea. Am declarat deci, cu voce tare, că votez pentru Alexandru Cuza... și toată lumea mi-a urmat exemplul.

Gregorienii și Mihailenii ne-am dat mîna pentru a proclama pe domnul nostru în unanimitate!

Este cu neputință să-ți descriu entuziasmul pe care l-a stîrnit această alegere. Bucuria de a fi scăpat de cei doi Sturdza a fost atât de spontană, atât de mare, încît timp de trei zile populația Iașului s-a datat la adevărate nebunii. Mase de oameni, purtînd torțe și tablouri alegorice, străbăteau străzile strigînd: „Trăiască domnul I...". Ofițerii, jericîți că aveau un domn ieșit din rîndurile lor, au venit să ne caute, pe noi deputații, la Cabinetul de Istorie Naturală: au pus mîna pe noi, ne-au dus în triumf și ne-au malltrat, care mai de care,

în accesul lor de entuziasm. Eu le-am ținut un speech, care a fost cit pe aci să-mi fie fatal, altele dovezi de admirații mi s-au dat. A doua zi, de Sf. Ion, m-am dus pe la nouă seara la Zizine [I.A. Cantacuzino], m-am întâlnit cu o imensă mulțime populară înarmată cu făclii, drapele, etc. Orici am vrut să evit această întâlnire, m-au recunoscut în sania mea și, într-o clipă, m-am văzut înconjurat de mai mult de 3 000 oameni, care s-au apucat să strige, saluându-mă: „Trăiască Alecsandri! Trăiască deputatul nostru! Trăiască poetul nostru!” Au vrut să mă smulgă din sanie, pentru ca să mă ducă în triumf; doi comisari de poliție, care se găseau acolo, m-au apărât, spunând mulțimii că eram bolnav. În sfârșit, am început să vorbesc spunând: „Fraților, să trăiască steagul Moldovei! Steagul românesc pe care îl purtați cu atita fală!” La aceste cuvinte, era gata să fiu asurzit de urale. Era o scenă de noapte dintre cele mai fantastice. În mijlocul acestui tumult, am auzit o voce de adevărat stenlor, strigând: „Unde-i muzica?” Muzica militară a trecut prin masa compactă care mă înconjura. Atunci, aceeași voce a strigat: „Cîntați, măi Hora Unirii, că Alecsandri au făcut-o!” Noi urale însofite de dansuri, de cîntece. Era minunat! Am rămas astfel buimac timp de o oră, pînă ce mulțimea mi-a dat pace, pentru a se duce să-i sărbătorească pe Kogălniceanu, Panu și alții.

Într-un cuvînt, toată lumea este mulțumită că are un domn nou și că a scăpat de pericolul care amenința țara. Numai bătrînii boieri mari nu știu ce să facă; ei nu înțeleg nimic. Cum, adică spun ei, un Cuza print domnitor! Este imposibil, este un coșmar! Și totuși, a doua zi după alegerea lui Cuza, ei s-au dus cu toții să facă slujbă în fața lui. Pînă și Grigore Sturdza, pînă și Mihail Sturdza, și toți s-au prosternat cu umilință în fața noului astru!...

Adio, dragă lăncule, sînt fericit de a fi rămas cu iubita mare independență și de a fi contribuit puternic să-mi salvez țara de o imensă calamitate.

Fratele tău,
ALECSANDRI

Poate că te voi vedea cîndă, căci domnul vrea să mă însărcineze să duc scrisori de mulțumire regilor și împăraților care au ratificat Tratatul de la Paris [referire la Convenția de la Paris, din 1858].

Iasi, 5 februarie [stil nou], ora 4.25 [1859]

DI. [Iancu] Alecsandri
Rue Rivoli 172, Paris

Adunarea valahă a proclamat în unanimitate pe Alexandru Cuza, domnitor al Valahiei. Dorințele Unirii s-au realizat.

[VASILE] ALECSANDRI

Iasi, 7 februarie [stil nou] 1859

DI. [Iancu] Alecsandri
Rue Rivoli 172, Paris

Alegerea lui Cuza, în Valahia, a produs în cele două țări un mare entuziasm... Toate înimurile i-au trimis felicitări! Căimăcăntia

valahă i-a înmînat puterile și armata a făcut act de devotament față de persoana sa. Calmul cel mai perfect domnește peste tot. O deputație a plecat din București pentru a veni să felicite pe prinț la Iasi.

Ministrul afacerilor străine.
V. ALECSANDRI

Iasi, 10 februarie [stil nou] 1859

DI. [Iancu] Alecsandri
Rue Rivoli 172, Paris

Astăzi a avut loc recepția deputației valahă în aclamațiile poporului și în zgomot de tunuri. Domnitorul a primit actul Adunării de la București, care constată alegerea sa, și a răspuns deputației cu tact, cu demnitate și inimă. Entuziasmul popular este foarte mare. Clopotele sună din toate puterile. Ordinea cea mai perfectă domnește peste tot. După această prezentare, deputația valahă a fost primită de Adunarea moldovenească reunită în ședință extraordinară. Mai mulți deputați, alți munceni cit și moldoveni, s-au urcat la tribună și discursurile lor au fost primite cu strigăte „Trăiască Unirea!”

Ministrul afacerilor străine
V. ALECSANDRI

• CLIO ANUNȚĂ •

Ecouri braziliene ale istoriei dacilor

În cadrul sărbătoririi a 2 050 ani de la întemeierea primului stat dac centralizat și independent în sub conducerea marelui rege Burebista, în Brazilia, Fundația culturală „Profesor Mota”, din Macaúbas, statul Bahia, a tipărit studiul Romanizarea Dacilor, datorat conducătorului acestui aşezămint, prof. Alcio Vilas Boas da Mota.

Profesorul da Mota a fost oaspete al țării noastre cu prilejul celui de-al XVI-lea Congres Internațional de Istorie a Științelor și este un bun cunoscător al istoriei și folclorului românesc, cercetător al relațiilor româno-braziliene în sec. XIX și XX.

Studiul său, cu bogate referențe bibliografice din literatura de specialitate română (sînt citați, între alții, Gh.I. Brătianu, G. Călinescu, I.H. Crisan, C. Dăncuș, Ov. Densușianu, Constantin C. Giurescu, S. Mehedinți, St. Pascu, Al. Rosetti, A.D. Xenopol) evidențiază semnificațiile mărețelor eroicele înțelegeri de la începutul primului mileniu al secolului nostru, între „Invincibili dacii” și ostria Romei. Ca un fapt relevant pentru istoria geto-dacilor, autorul subliniază că aceștia au purtat întotdeauna războaie defensive, de apărare contra lui Darius Histaspes (514 î.e.n.); de apărare contra lui Alexandru cel Mare (335 î.e.n.); de apărare contra romanilor, timp de mai bine de două secole.

Dintre referințele citate direct în limba română în lucrarea cercetătorului brazilian, reproducem și noi cele scrise de G. Călinescu, în 1965, în compendul său de Istoria literaturii române, despre geto-dacii, strămoșii poporului român: „Noi stătem în fond reți, și reții reșterzate anul din cele mai vechi popoare autohtone ale Europei, contemporane cu grecii, cu celții, cu grupurile italice, antecurător Imperiului roman. Acest Imperiu roman găsea aici un stat vechi, se lupta cu el și-l răpunea cu greu!”

În îndepărtata Brazilie—un elogiu adus eroicele isoriți a geto-dacilor.

L. IOAN

GAZETA TRANSILVANIEI:

STRIGĂTUL UNUI POPOR

APĂSAT ȘI JIGNIT

VASILE CĂRĂBIȘ

Printre redactorii cel mai activi al Gazetei Transilvaniei, colaborator apropiat al directorului acesteia, s-a aflat și Ștefan Bobancu. Născut în 1855, în Șchei Brașovului, a urmat școala primară și liceul la Brașov, iar cursurile superioare la București, absolvind Facultatea de litere, secția istorie. După terminarea universității a fost numit profesor de istorie la Ploiești. Simțind însă chemarea locurilor natale, aflate sub stăpânire străină, a trecut înapoi Carpații, stabilindu-se ca profesor la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. Aici, neținând seama de manualul de istorie impus de Ministerul învățămîntului din Budapesta, în care istoria românilor era eronat prezentată, a predat această disciplină, așa cum o făcuse în vechea Românie. Ca urmare, a fost

În imagine: din activitatea redacției Gazeta Transilvaniei.

obligat să-și înainteze demisia. Dându-și seama că prin publicistică va putea sluji mai bine cauza românilor transilvăneni, s-a decis să intre în redacția Gazetei Transilvaniei. Corespondența sa inedită (aflată în Arhiva Muzeului memorial al Mureșenilor, din Brașov), cu Aurel Mureșanu, directorul de atunci al Gazetei Transilvaniei, este relevantă pentru condițiile grele în care-și desfășura activitatea, publicația românească.

INTRO SCRISOARE DIN 9 MARTIE 1884,

trimisă din București, lui Mureșanu, la Brașov, Ștefan Bobancu se referea la momentul intrării sale la publicația transilvăneană: „E mult de când am primit din partea d-tale o scrisoare la care din împrejurări prea serioase nu ți-am răspuns, D. [Moise] Groza¹ mi-a comunicat din nou hotărîrea d-tale [de a transforma *Gazeta Transilvaniei* în cotidian] și am rămas încântat că nu ți-ai schimbat-o. Una din cauzele care m-au făcut a nu-ți răspunde a fost știrea împărsită deja p-aici [București], că în Sibiu va apare un ziar cotidian [Tribuna, lui Slavici] și că d-ta ai fi în tratare cu comitetul format pentru editarea și redactarea noului ziar. Așteptam să văd rezultatul tratativelor... Acum însă fiindcă e vorba de a face din *Gazeta Transilvaniei* un ziar cotidian, te rog a-mi comunica cînd gîndești să începi a scoate ziarul în toate zilele? Care va fi personalul redacțiunii, adică numărul lui? În ce condițiuni voiești a figura eu între acel personal?... Eu unul nu mă dau îndărăt de la nici o jertfă, dar, pentru ca să pot face aceasta, trebuie să am și un substrat cit de modest, ca să nu mă demoralizez sufletește. Sint sigur că d-ta vei găsi la loc întrebările ce le pun, și învîndu-ne, voi fi mîna dreaptă a d-tale”.

La această scrisoare, Aurel Mureșanu i-a răspuns lui Bobancu că accepta să vină la *Gazeta Transilvaniei* „în calitate de al 2-lea redactor”, adică redactor șef-adjunct, și „din ziua de 1 aprilie [1884] să fie la post”. Și astfel, Șt. Bobancu a devenit colaboratorul cel mai apropiat al lui Mureșanu, înscriindu-se printre cei mai combativi ziariști pentru drepturile sociale și naționale ale românilor transilvăneni.

Deosebite de semnificativă, deoarece ne relevă greutățile materiale cit și urmările penale, prin care trecea *Gazeta Transilvaniei*, este o scrisoare, din păcate nedată dar proba-

bil din 1887, într-un moment în care Mureșanu nu se afla la Brașov:

„Dragă Aurel, Îți comunic că lucrurile merg bine. Pînă azi n-am avut nevoie de a împrumuta bani pentru ziar, ci ne-am ajutat cu ce ai lăsat și cu abonamentele ce au mai venit. Nu știu însă cum va fi de mine încolo, dar vom face ce vom putea. Polița la bancă am reînnoit-o. E însă o altă belea, tot de la bancă, anume am primit un fel de avertisment — pare-mi-se de cuprinsul următor:

«Brașov, 5 octombrie 1887
Domnului dr. Mureșanu Loco,

După depeșa dvs. cu nr. 1 045 pentru 140 florini fiți gata ca la 18 octombrie 1887, data scadenței, să acceptați plata cel mai tirziu la 15 noiembrie 1887, la ordin, în caz contrar, noi vom fi nevoiți să vindem efectele etc. etc.».

Nu-i vorbă, am luat deja măsuri să se amîne lucrul pînă ce-mi răspunzi.

Altceva ce am să-ți comunic e că a venit o citație de la tribunal, anume de la procuror. N-am primit-o însă, ci am spus să se amîne cîteva zile, pînă ce te vei întoarce, fiind dus pînă la frățiorul. Pe mine îl aștept pe aprodul earăși cu citația, dar îl voi amîna o săptămînă de voi putea...

În fine, îți mai comunic că ți-a sosit o scrisoare din Viena, pe care am desfăcut-o, temîndu-mă să nu fie ceva pentru ziar și urgent. Deci, îndată ce am văzut subscrisura, am pus-o la locul ei în plic, fără să o citesc, deoarece pentru mine nu poate avea curiozitate în cazuri de astee. Scrisoarea ți-o alătur aici cu plic cu tot... Atît pentru azi și, dorindu-ți succese, îți trimit o călduroasă îmbrățișare.

Șt. Bobancu“

**CHEMAT DE MAI
MULTE ORI ÎN FA-
ȚA JUSTIȚIEI,** pentru îndrăzneala cu care scria articolele sale, înfierînd politica de asuprire străină, Ștefan Bobancu a făcut adeseori cunoștință cu zidurile reci ale temnițelor maghiare din

Vacz și Seghedin. În martie 1888, i s-a intentat un proces din cauza unui articol vehement contra silnicilor practicate de autoritățile maghiare; a fost condamnat la patru luni închisoare, pe care le-a executat la temnița din Vacz. La proces, alături de el a fost inculpat, ca director al gazetei, și Aurel Mureșanu. Inculpații au cerut să se aperse în limba română, dar au fost refuzați, considerîndu-se această legitimă dorință drept „impertinență fără frîu”.

În legătură cu procesul amintit, ziarul de limbă germană *Kronstädter Zeitung*, din Brașov, scria în numărul său din 24 martie 1888: „E un semn îngrijorător cînd un guvern începe a restringe libertatea de presă și a urmări presa... Condamnarea d-lui Ștefan Bobancu, al cărui articol incriminat nu a predicat, ura contra națiunii maghiare, ci e strigătul unui popor [român] ce se simte apăsător și jignit”.

Odată cu Bobancu, la Vacz, își ispășea pedeapsa și Ion Slavici, care fusese condamnat la un an închisoare și 100 florini amendă, în procesul de presă de la Cluj al *Tribunei*, din 25 aprilie 1888, pentru un articol în care se aduceau elogii generalului Traian Doda². Într-o scrisoare din închisoare către Mureșanu, datată 25 iunie 1888 Bobancu arăta: „Eu, cum de felul meu caut să fiu vesel ori cel puțin să m-arăt vesel, îl mai fac și pe el [Slavici] să uite unde e, căci drept să-ți spun, eu m-am cam datat bineșor cu temnița ungurească, dar el încă n-a trecut de zilele de criză, de frigurile temniței; mi-e teamă că mai cumplit le va simți cînd nu voi mai fi eu aici, căci dragă Aurel, să-ți spun drept, greu lucru e să stai 4 luni, dar și mai greu să stai un an”.

Cît a stat în temniță, el a trimis neconținut, folosind diferite mijloace, articole și scrisori directorului *Gazetei Transilvaniei*. Cu toate precauțiunile luate, unele din acces-

¹ Traian Doda (1822-1895) — general austriac de origine română. Luptător pentru recunoașterea drepturilor politice ale românilor din Transilvania.

² Magazin istoric, nr. 11/1976.

tea au ajuns în mîna autorităților, care le-au expediat mai departe, la Budapesta. Referindu-se la faptul că prima sa scrisoare „a supărat foc” autoritățile maghiare, Bobancu scria: „procurorul din Tîrgul Mureșului a comunicat cuprinsul scrisoarei ministrului respectiv și acesta, la rîndu-i, a luat măsuri. Mă bucur foarte mult că s-a întâmplat așa, căci cele ce le va afla ministrul, cu ceilalți colegi ai săi, din scrisoare, îi va ustura. Acum urmarea de aici ar putea fi înăsprirea arestului. Crezi că mă sperie? Nici capul nu mă doare... Să nu dai notiță în ziar, pentru că mai e Slavici aici și urmările înăsprirei arestului le-ar putea și el suferi... S-ar putea ordona o cercetare, ca să se afle pe ce cale și se comunică acestea”.

După executarea pedepsei, Bobancu și-a reluat activitatea la *Gazeta Transilvaniei* cu aceeași dirigenție și cu credința neclintită în biruința dreptății românești. Suspectat și urmărit la tot pasul de autoritățile maghiare, în 1890, a trecut, din nou, Carpații în vechea Romînie, stabilindu-se definitiv la Tîrgu Jiu. Aici a fost numit director al Gimnaziului „Tudor Vladimirescu”, înființat chiar în acel an. A funcționat la această școală timp de 40 ani, predînd istoria și limbile română, germană, franceză și latină. În acest timp, continuînd lupta sa patriotică, a fost sufletul mișcărilor culturale și naționale din acest oraș. În 1892, a înființat cea dintîi societate filarmonică din Tg. Jiu, din veniturile căreia contribuia la procurarea de haine pentru elevii săraci de la școli. Concomitent cu activitatea didactică și culturală, Ștefan Bobancu a colaborat la revistele gorgene *Șezătoarea săteanului* și *Amicul tinerimii*. În anul 1894, a întemeiat bibliotecă la școlile primare din comunele Cărbunești și Pojogeni (printre

primele instituții de acest fel în județul Gorj), după cea din Bumbești-Jiu întemeiată de învățătorul Gh. Dumitrescu-Bumbești).

Pe cheltuiala sa, a editat, în 1913, ziarul *Românismul*, care, din 1914, a apărut sub numele de *Unirea neamului*. În articolul-program se arăta că ziarul „va lupta pentru democratizarea vieții politice și cetățenești, pentru întărirea vieții economice a acestei pătri [țărănești] care a înfăptuit prin jertfa singelui de veacuri al neamului românesc, a păturii țărănești, care duce greul sarcinilor și jertfelor”.

Pentru activitatea sa patriotică a avut mult de suferit în timpul ocupației germane din primul război mondial. După executarea unei condamnări de sever arest la domiciliul său, dușmanii l-au predat autorităților maghiare, care l-au ținut în închisoare, în mai multe locuri, pînă în 1918. În noiembrie 1918, cînd germanii se retrăgeau învinși din Romînia, la Tîrgu Jiu, încă sub ochii foștilor cotorpitori, Ștefan Bobancu era în fruntea populației entuziaste, la toate manifestările patriotice.

În 1919, în semn de recunoștință, gorgienii l-au trimis ca deputat în Parlamentul Romîniei întregite, pentru înfăptuirea căreia a luptat îndurînd atîtea suferințe.

Ziarul său *Unirea neamului* suspendat de autoritățile de ocupație în 1916, a reapărut în 1920, sub numele de *Secerea*, „simbolul sfinte munci a țaranului — după cum scria Bobancu — care va continua a fi scut de apărare și sprijin al tuturor claselor sociale nedreptățite și năpăstuite de ciocoi și de tiranii ciocoiți care... încearcă să se ridice la onoruri și la averi, ținînd sub genunchii lor pe cei ce întru sudoarea frunții lor muncesc pentru toți”. S-a stins din viață, la Tg. Jiu, la 23 decembrie 1940, în vîrstă de 85 ani.

1893: FARUL IDEILOR SOCIALISTE

(Urmare din p. 12)

Activitatea cercurilor „Tineretului muncitor” a primit un puternic impuls prin editarea, începînd din aprilie 1910, a unui organ de presă propriu — *Foiaia tîndrului*, iar bazele sale organizatorice au fost mai bine precizate prin elaborarea și aprobarea, la 29 martie 1910, de către Comitetul Executiv al Partidului Social-Democrat din Romînia, a *Statutului și a Regulamentului cercurilor „Tineretului muncitor”*. Conform statutului, fiecare asemenea cerc a fost pus sub direcția Partidului Social-Democrat din Romînia, prin mijlocirea cluburilor social-democrate locale, tineretul cuprins în aceste organizații angajîndu-se să lupte „în vederea ridicării stării sale materiale și morale, prin apărarea intereselor sale și educarea sa socială”.

În vederea centralizării la nivel național a tuturor acestor cercuri, Congresul P.S.D.R. din 29 iunie-1 iulie 1912, la care au participat și 4 delegați ai mișcării de tineret (C. Angelescu, Paul Frimu, I. Marinescu, B. Davidovici) a hotărît crearea Comitetului Central al cercurilor „Tineretului muncitor”, cu sediul în București, compus din trei membri, plus cîte un delegat al conducerii partidului și al Comisiei Generale a Sindicatelor din Romînia. Avînd o conducere unitară și beneficiînd în continuare de permanenta îndrumare a conducerii partidului, a organizațiilor sale locale, a organizațiilor sale locale, a militanților săi de seamă (I.C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, Al. Constantinescu, Gh. Cristescu, Ecaterina Arbore), mișcarea de tineret și-a adus o importantă contribuție la lupta generală a proletariatului pentru înfăptuirea marilor sale obiective de dreptate și eliberare socială și națională, mulți tineri revoluționari — muncitori, țărani, intelectuali — acoperindu-se de glorie în lupta pentru fărîmarea statului român național unitar.

TELEF — UN PRIM REGE GET ÎN IZVOARE ANTICE

Dr. NICOLAE COPOIU

Cercetările istorice și arheologice, dar și studiul atent al textelor vechi sau al unor sinteze moderne bazate pe texte vechi continuă să lărgască aria cunoștințelor noastre privind istoria geto-dacilor. Prin coroborarea acestor surse se pot stabili anumite legături și se pot îmbogăți informațiile noastre despre faptele și oamenii trecutului îndepărtat. În rindurile de față alăturăm tot mai multe surse, unele binecunoscute, altele însă mai puțin prezente în atenția istoricilor. Vom porni de la o lucrare celebră, tradusă de mai multe ori în limba română — *Iliada* lui Homer.

Cu mult înaintea lui Herodot, autorul cel mai citat când se vorbește despre traci, poemele homerice au făcut referiri semnificative privitoare la traci. Astfel în *Iliada* se vorbește despre „larga țară a tracilor”, de unde, după cum se povestește în epopee, a sosit un rege — Resos — în fruntea unei oștiri de călăreți în sprijinul troienilor. Homer insistă mult asupra *calității armurii* și veșmintelor regelui trac. „Din aur și argint e carul ferecat și împodobit frumos. Resos e-nveșmântat cu totul în aur, armele-i sînt minuni și nu-s deopotrivă cu ale muritorilor”. (Traducere: S. Diamantescu și R. Hîncu.)

Textul epopeii nu ne lămurește de unde anume venea Resos, din care parte a țării tracilor.

Pînă la depistarea altor surse mai sigure, vom recurge la piesa marelui autor al antichității Euripide, „Resos”, inspirată din episodul sosirii regelui trac la Troia. Autorul grec introduce o serie de date noi față de epopea lui Homer, dintre care una foarte importantă cu privire la motivul sosirii regelui trac în sprijinul troienilor. Astfel, Euripide, imaginînd o discuție între Hector și Resos, pune în gura primului imputarea gravă că ajutorul trac sosea prea tîrziu, deși fusese chemat chiar de la început prin mai multe solii. În

suita reproșurilor sale, Hector explică pentru ce l-a chemat în ajutor pe regele trac: „pentru că tu erai din același neam cu noi”. Din discursul lui Hector rezultă că Resos fusese la început un „prinț mic” și că numai datorită ajutorului troienilor, chiar al lui Hector, el devenise puternicul rege al tracilor. Nu se precizează dacă acest rege puternic al tracilor era și singurul. Faptul este important deoarece în textele pe care le reproducem în continuare se pare că, în același timp, în ținuturile traco-getice a domnit încă un rege. Piesa lui Euripide ne introduce un element nou, oarecum în sprijinul lămuririi locului de unde venea Resos. Răspunzînd imputărilor lui Hector, regele trac motivează lunga sa întârziere prin faptul că „poporul scit al cărui teritoriu este aproape de frontierele mele” i-a declarat război tocmai când pornise spre Troia. „Sosisem pe țărmurile Pontului Euxin. Mă pregăteam să îmbarc armata tracă; tot mai atunci scitii, atinși de lancea mea, au udat pămîntul cu sîngele lor negru, amestecat, vai, cu sîngele tracilor”.

În textul lui Euripide determinările geografice au un caracter vag, regele trac Resos pornind de undeva din țara largă a tracilor, a ajuns la țărmul Mării Negre, fără să arate explicit în care parte a țărmului.

Pentru a da răspuns acestei întrebări vom apela la doi istorici aflați la mare distanță în timp unul de celălalt: *Iordanes*, celebrul autor got din sec. VI și *Carlo Troja*, un nume mai puțin cunoscut la noi, istoric italian din sec. XIX, autorul unei ample istorii a popoarelor din Europa antică. Iată pasajele care ne interesează:

„Deci acest Telef, fiul lui Hercule, născut cu Auge, și soțul unei surori a lui Priam, era înalt ca înfățișare, și de o putere îngrozitoare și care egala, prin propriile sale virtuți, vitejia părintescă, fiind un al doilea Hercule. El a avut ca regat țara pe care strămoșii noștri

au numit-o Moesia, o provincie ce se mărginește la răsărit cu gurile Dunării, la miază cu Macedonia, la apus cu Istria și la miazănoapte cu Dunărea. Mai sus-numitul Telef a purtat război cu grecii și în luptă a ucis pe Thesandru, comandantul grecilor; cînd însă s-a repezit dușmănește asupra lui Ajax și urmărea pe Ulise, calul său căzînd, împiedicîndu-se într-o viță de vie, s-a prăvălit la pămînt și fiind rănit la luptă de o săgeată a lui Ahile n-a putut multă vreme să se tămăduiască; totuși, deși rănit, a gonit pe greci din hotarele țării sale. Iar după moartea lui Telef, i-a urmat în domnie fiul său Euryfil [Euripil], născut cu o soră bună a lui Priam, regele frigienilor. El, din dragoste pentru Casandra, dorind să dea ajutor rudelor sale și socrului său, a luat parte la războiul troian, dar a murit curînd după sosirea sa¹.

(G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. XIII-XIV, *Goții în Dacia*, Amman Marcellin-Jordanes, București, 1939, pp. 94-95)

Mai scrie Dio [Crisostomos] că asupra geților sau goților din Misia tracă din domnie în acea epocă Telephus, cel născut din Auge, sora lui Priam și Hercule, asemănător tatălui în ceea ce privește puterea corpului și carajul; același pe care Licofron îl numește rege al mysilor din Asia și tatăl lui Tyrrhenus și al lui Tracontus. Cu Telephus, renumit pentru rana făcută de lancea lui Ahile, reia Jordanes povestirea referitoare la seria, îndelung întreruptă, a regilor goți după Tanausi (Tanao); dar se depărtează prea mult de adevăr atunci cînd pune drept hotare ale regatului gotic al lui Telephus Macedonia la sud și Istria la apus. I-a urmat la domnie fiul său Eurypylus, nepot al lui Priam și văr cu Casandra, care îndrăgostindu-se de aceasta nu a înfriziat să plece cu goții în ajutorul Troiei, puternic asediată de greci. Un mare număr din traci rămași au alergat în apărarea asediaților; Rhesus [Resos] a condus oștirea alor săi; au venit și traci de la Helespont și cei de la Ebru, au venit ciconii din Rodopi, cărora Homer le alătură pe paeonii crescuți pe limpedele Axios; dar

în *Iliada* nu se citește nici un fel de mențiuni despre geți sau goți și nici una despre sciți; cu toate că Posidonius și Strabon considerau că sciții ar fi fost incluși în numele general de albi și de hippomolgi, obișnuți să trăiască bînd lapte de iapă².

(Carlo Troja, *Storia d'Italia del medio-evo*, vol. I, partea I, Napoli, 1859, pp. 87-88)

După cum se poate remarca, în ambele texte apare un alt nume de rege trac — *Telefus* — necunoscut sau în orice caz nemenționat pînă acum în marile sinteze de istorie veche. Nici Vasile Pârvan în *Getica*, nici A.D. Xenopol, nici Nicolae Iorga în operele lor fundamentale, de sinteză, nu amintesc de acest nume prezent totuși în izvoarele vechi și care ar putea fi socotit primul rege get, atestat documentar. Întrucît Iordanes îi considera pe goți și geți același popor¹ iar geții erau, evident, traci, îl numea Telef sau Telefus — în transcriere latinească. Iordanes își baza relatarea pe lucrarea *Getica* scrisă de Dion Crisostomos², lucrare nedescoperită pînă azi. Istoricul italian, preluînd datele din Iordanes, relatează și el același fapt, existența unui rege, *Telef*, la traco-geți în epoca războaielor troiene.

Punînd alături sursele menționate, rezultă că Telef a domnit în timpul războaielor troiene și se înrudea cu regele Troiei, căci era soțul unei surori a lui Priam.

După Iordanes, Telef a participat și el la războaiele cu grecii, dar pe alte fronturi, ucidînd pe Thesandru, personaj care nu apare în *Iliada*. În schimb apar trei eroi greci, prezenți și la Troia — Ulise, Ahile și Ajax —, iar soarta războiului i-a fost favorabilă regelui Telef care „a gonit pe greci din hotarele țării sale”.

Telef a avut un fiu, Euripil, care, în relatarea lapidară a lui Iordanes, a luat parte, de asemenea, la războiul troian și a murit curînd după sosirea sa acolo, soartă care seamănă evident cu a lui Resos.

Oricum, sursele pe care le reproducem ne sugerează posibilitatea să înscriem numele lui Telef drept primul rege traco-get cunoscut în scrieri istorice, în contextul legăturilor dintre traci și troieni.

^{1,2} Magazin istoric, nr. 8/1978, 7/1980; 12/1968.

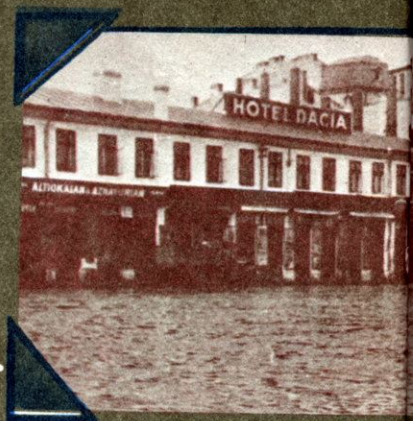
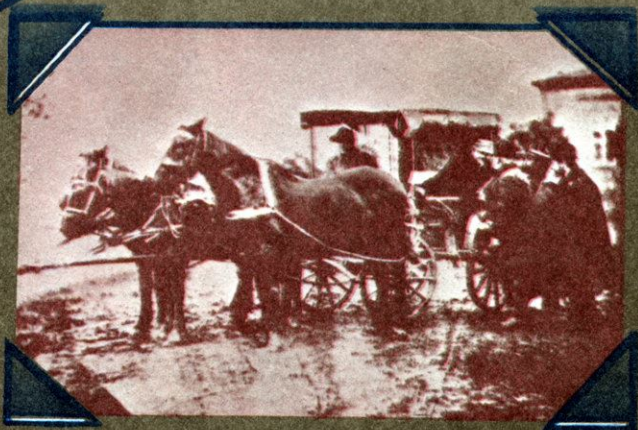
PLANSELE NOASTRE

① Rege dac. Detaliu dintr-un tablou de Vasile Pop

④ Căpetenii participante la războiul Troiei unde, cum se spune în *Iliada*, a sosit și o oștire de călăreți din „larga țară a tracilor”: Ulise și Priam (sus), Ajax și Hector (jos); la mijloc, Euripide, autorul unei piese despre regele trac Resos (Telef — un prim rege get în izvoare antice, p. 31)

②③ Imagini ilustrînd începuturile fotografiei românești: a. Soția pictorului Szathmári, unul din pionierii reportajului fotografic; b. Case din București de la sfîrșitul veacului trecut; c. Ion Luca Caragiale cu fiul său Luca I. Caragiale, la Berlin în 1910; d. Pictorul Nicolae Grigorescu, la plecarea din Turnu Măgurele spre frontul din Bulgaria (1877); e. Omnibus electric în București, la 1904; f. Avram Iancu în ultimii ani ai vieții; g. Hotelul „Dacia” care funcționa în Hanul lui Manuc; h. Ciobani pe Dealul Babii din Paring (Fotografiile ne-au fost puse la dispoziție de C. Săvulescu)

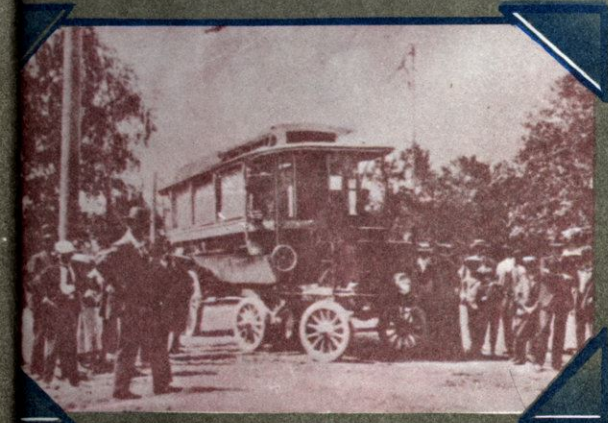

b.

c.

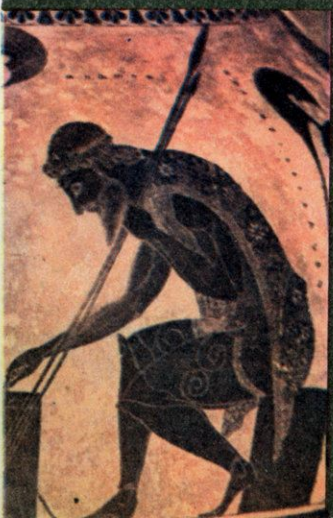
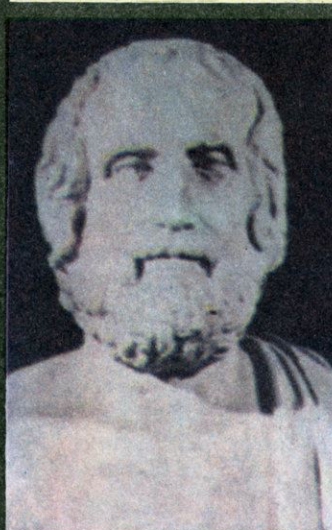
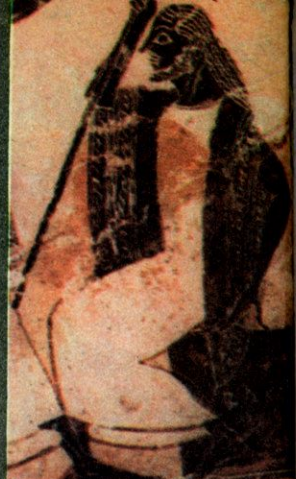
e.

f.

h.

REGRETE PENTRU UN IMPERIU

Prof. dr. VALER VLASIU
Canada

Cetățean canadian, originar din România, mai exact din Transilvania, la curent cu istoria Europei Centrale și de Sud-Est prin formația mea de bază am remarcat, abia de curind, volumul *Lexique historique de l'Europe danubienne, XVI-e — XX-e siècle*, de Jean Béranger (consilier științific: Jean Meyer), Paris, Armand Colin, 1976, 255 pp. Interesat de problemele de istorie din zona Europei de Est, l-am citit cu răbdare și curiozitate firească, însă trebuie să spun că, pe măsură ce înaintam în lectură, mirarea, iar mai apoi decepția mea s-au accentuat.

Mai întâi, luând cunoștință de conținutul cărții, n-am înțeles de ce se numește „Lexicon istoric al Europei dunărene”, când cel mai nimerit ar fi fost „Lexicon istoric al Austro-Ungariei”, fiindcă, de fapt, tratează despre Austro-Ungaria.

Să vedem însă dacă lexiconul în cauză prezintă, cel puțin complet și obiectiv, istoria și realitățile Austro-Ungariei.

În mod evident, autorul acordă principala atenție națiunilor „istorice” ale acestui stat și dintre ele cu prioritate celor germană și maghiară, adică națiunilor dominante politic. Dar el se mulțumește doar să „constate”, rareori să explice, să justifice sau să ia atitudine față de fenomenele descrise, procedeu menit să dea cărții o aparență de obiectivitate. O simplă aparență însă, deoarece caracterul multinațional al Imperiului austro-ungar este pus numai pe seama „diversității popoarelor stabilite în aceste regiuni în evul mediu timpuriu” (p. 187), ca și cum doar această diversitate ar fi „împiedicat orice adevărată centralizare” și ar fi creat „o tradiție politică favorabilă grupurilor minoritare și naționalităților” (p. 6). Dar faptul că unguri, apoi austriaci au fost popoarele care s-au așezat prin cucerire în zone care erau locuite cu mult înainte de români, slovaci, sloveni, croați, ruteni este știut și de copiii de școală. Caracterul multinațional al imperiului l-a dat, așadar, creația politică artificială a acestui stat hibrid, iar nu, cum s-ar crede în formularea autorului, instalarea în cuprinsul lui a unor popoare diverse. Cît despre „tradiția politică favorabilă grupurilor minoritare și naționalităților” în Imperiul austro-ungar, afirmația este de-a dreptul ridicolă pentru

un stat care considera ca „ne-istorice” o bună parte din națiunile dominate (vezi mai sus), refuzându-le drepturi politice, economice și culturale, ceea ce a făcut din Austro-Ungaria o tipică „temniță a popoarelor” europene.

Ce spirit retrograd, ce forțe și mecanisme anacronice au perpetuat o asemenea alcătuire statală pe harta Europei pînă în era modernă? Autorul nu explică. Adeseori, el lasă impresia că dezmembrarea imperiului a fost o eroare și o nedreptate istorică. Această mare putere, impresionantă prin bogăția sa în oameni, prin armata sa, „răsfățată” de regim și bucurîndu-se de un mare prestigiu social”, care „nu va cunoaște mai multe dezertări sau războaie decât celelalte armate” (!) nu va rezista — zice autorul — „formidabilelor tensiuni, pe care le-au provocat patru ani de război: grele pierderi umane, inflație, criză economică, foamete. Ea a apărut cu atât mai ușor ca țap ispășitor, cu cît provocase conflictul, declarînd război Serbiei. De aici pînă la ideea că răsturnînd Monarhia s-ar elimina cauzele tuturor rezelor nu mai era decît un pas, care a fost făcut în cursul ultimului an de război, ceea ce a provocat destrămarea Austro-Ungariei” (p. 27). Așadar, pentru istoricul Jean Béranger, nu lupta pentru libertate a națiunilor asuprite de un regim despot, medieval, a dus la destrămarea imperiului, ci cauzele așa-zis obiective (războiul, foametea, criza economică) și răzbuinarea Aliatilor care căutau un „țap ispășitor”. Cunoaștem teoria. Ea aparține expresiei radicale a revizionismului postbelic care militează pentru refacerea Imperiului austro-ungar, pentru întoarcerea înapoi a istoriei, împotriva dreptului sacru al națiunilor la autodeterminare.

De aici tendința autorului de a prezenta Austro-Ungaria ca pe un factor de democrație și progres în zona de „națiuni ne-istorice” a Europei Centrale. Astfel, Parlamentul din Budapesta avea ca model pe cel britanic (p. 20), presa maghiară, născută către 1840, ar fi fost copiată după modelul anglo-saxon (p. 195). Este adevărat însă că statul era absolutist (pp. 5-6), condus de un monarh de tradiție spaniolă și de o aristocrație anacronică, „ordinul superior al nobilimii” (p. 15). „Ceea ce frapază în societatea Europei Centrale este importanța și durata feudalismului” — remarcă autorul (p. 5), cu perfectă seninătate. De vină par să fie burghezia, „care

nu exista ca atare" și țărănimea care „apăsa ca o povară grea societatea austriacă”, în timp ce în Ungaria „ea este divizată și un proletariat rural de muncitori agricoli este un factor de instabilitate, cu toată supravegherea exercitată de guvernul din Buda-pesta” (p. 51).

Găsim în cele de mai sus exemple tipice pentru felul în care este scris lexiconul lui Jean Bérenger. Țărănimea din Ungaria „factor de instabilitate” — desigur, dar de ce oare, în pragul secolului XX, Europa Centrală avea o țărănime de tip colonial? Nu cumva datorită conservatorismului „ordinului superior al nobilimii” rapace și obtuze care-și apăra privilegiile feudale? Sau, ca să ne referim la afirmația de mai înainte a autorului, și anume că armata austro-ungară n-a cunoscut mai multe dezertări decât alte armate europene (p. 27), nu necesită ea oare o explicație în plus? Este binecunoscută, de pildă, drama românilor din Transilvania — obligați să lupte împotriva României în 1916, dramă care a generat nu numai dezertări, dar și execuții și transferuri de trupe pe alte fronturi. Se pare că Jean Bérenger nu cunoaște romanul (care dezvoltă un fapt real de acest fel), *Pădurea spînzuraților*, al scriitorului român Liviu Rebreanu. Iar lexiconul nu amintește nimic despre legiunile cehă și română formate tocmai din soldați ai „superbei” armate austro-ungare care, după ce dezertau, își manifestau dorința să lupte în rîndurile Aliatilor pentru eliberarea fraților lor subjugăți de monarhia danubiană.

Preferința pentru realitățile austriace și ungurești lasă prea puțin loc națiunilor „ne-istorice” în cartea lui Jean Bérenger. El încearcă să minimizeze importanța românilor din imperiu. Datele care-i privesc sînt puține și de multe ori inexacte. Deși autorul recunoaște că Transilvania a fost „o provincie mult timp separată de statul maghiar” (p. 56), cu un „statut particular” cel puțin între 1568 și 1867 (p. 123). De fapt — precizăm noi — Transilvania a fost totdeauna un voievodat, apoi un principat deosebit de Ungaria, autorul nu explică motivele și trece țara între „proprietățile” Coroanei ungare (p. 77), considerînd-o drept un „bastion al națiunii ungare” (p. 199); o țară în care, după recensămintul oficial din 1910, românii reprezentau 55 la sută din populație, iar ungurii doar 34,8 la sută. De ce Transilvania a fost separată atîta vreme de statul ungar? Nici o explicație. Românii (considerați simplu „grup etno-lingvistic”, o „populație ne-istorică”) ar fi venit din Moldova și Țara Românească

începînd din secolul XV. Acest neadevăr repetat (pp. 103, 215) reproduce, de fapt, o teză scumpă vechii istoriografii ungare, de curînd reactualizată de unii autori revizionisti unguri din emigrație. Autorul Jean Bérenger știe că românii sînt „descendenții dacilor învinși de Traian și latinizați”, dar se îndoiește de acest adevăr, socotindu-l nesigur (p. 215), evident, fără a aduce nici un argument (p. 231). În Banat, după părerea sa, românii ar fi fost colonizați de austriaci în sec. XVIII (p. 229). Ne întrebăm însă: de unde vor fi fost aduși acești români? Autorul se ferește să precizeze.

Pentru a reduce cît mai mult prezența românilor în Monarhie — una din cele mai numeroase populații din Austro-Ungaria, absolut majoritară în Banat, Bucovina și Transilvania — Jean Bérenger aplică metoda atît de facilă a ignorării lor. Așadar, nu aflăm nimic despre condiția românilor în articole despre țărănime, reformele agrare sau răscoalele țărănești (evident, nimic despre marea răscoală condusă de Horea, din 1784), nimic despre emigrarea românilor din Transilvania la începutul sec. XX spre S.U.A. și Canada și nimic despre cauzele emigrării. Nimic despre cultura românilor, despre tiparul românesc (se pretinde, la p. 129, că toate cărțile românești erau importate din Moldova, ceea ce e fals). Românii nu sînt menționați în articolele despre marile domenii sau despre corvezi, regimentele grănicerești românești sînt complet uitate. Aflăm în schimb că mișcarea pentru eliberare națională a popoarelor asuprite din Austro-Ungaria ar fi început abia după 1860 (anul uniității Italiei), ceea ce este, iarăși complet neadevărat, și că unirea Transilvaniei cu România ar fi fost proclamată, în decembrie 1918, numai de „șefii minorității românești” (p. 101). Iată un ciudat mod de a scrie istoria, un mod care nesocotește secole de luptă ale românilor din Transilvania pentru dreptate socială și libertate națională. Ne întrebăm: este oare doar o simplă întîmplare că Jean Bérenger ignoră luptele lui Inochentie Micu Clain, de la mijlocul sec. XVIII, răscoala lui Horea, *Supplex libellus valachorum*, din 1791, programul românesc al revoluției din 1848, acțiunile politice și militare conduse atunci de Avram Iancu, procesul înscenat autorilor Memorandumului românesc din 1892?

De menționat, în treacăt, că *Orientarea bibliografică* de la sfîrșitul lexiconului cuprinde numeroase lucrări occidentale, 12 maghiare, două cehoslovace, două iugoslave și nici una românească!

Frământata vară a anului 1940 (III)

JOCUL NAZIST LA RULETA MONARHICĂ

NICOLAE MINEI

În lucrarea sa, Secretele arhivelor americane: Pétain, Laval, de Gaulle¹, Nerin E. Gun consacră câteva capitole relațiilor pe care Hitler le-a avut, în anii de dinaintea războiului și în cursul acestuia, cu diverși membri ai familiilor regale și imperiale din Europa. Uneori este vorba despre foste capete încoronate, altelei de urmași ai unor capete descoronate. Și într-un caz și în celălalt, Führerul a încercat să manipuleze aceste vlăstare ale unor familii cu sînge foarte albastru în propriile sale scopuri prădalnice.

Dictatorul nazist nu nutrea nici un fel de sentimente de simpatie față de vreuna din dinastiile continentului nostru. Explicația e simplă: orice rege sau împărat reprezenta un concurent la putere — la puterea pe care Hitler nu voia s-o împartă cu nimeni. După cum relatează Gun, primul reproș pe care Hitler i l-a făcut lui Mussolini, atunci cînd a vizitat Roma, a fost:

— De ce nu vă descotorosiți de acest monarh de carnaval, de Victor-Emmanuel?

Ducele ar fi putut să riposteze că atitudinea oaspetelui său față de familia imperială a Germaniei era și ea destul de ambiguă. Pe de o parte, cîțiva dintre fiii fostului Kaiser Wilhelm II îmbrățișaseră cu un entuziasm fără margini ideologia nazistă și aduceau lustrul lor ultraaristocratic saloanelor berlineze, invadate de mitocăniea cu zvastică. Fiul cel mare al fostului Kaiser, care se numea tot Wilhelm și care continua să-și aroge titlul de prinț moștenitor, se afla în public cu Göring, Göbbels și Ribbentrop; nici măcar moartea fiului său pe cîmpul de luptă din Franța, în aceeași frământată vară a anului 1940, nu l-a îndepărtat de cercurile sus-puse ale celui de-al treilea Reich. Un frate mai tînăr al său, August-Wilhelm, care se lăsa alintat de căpeteniile SS cu diminutivul Auhl,

¹ Magazin istoric, nr. 12/1981 și 1/1982.

deținea postul de aghiotant al Führerului — de fapt un fel de supralacheu cu rol decorativ. Însuși bătrînul Kaiser, refugiat la Doorn în Olanda din noiembrie 1918, îi felicitase pe Hitler pentru „succesul” înregistrat la München în septembrie 1938, cînd fusese sfîrșită Cehoslovacia, și pentru ocuparea Parisului în vara anului 1940.

Pe de altă parte, în ciuda tuturor dovezilor de servilism furnizate de Hohenzollerni, Hitler s-a ferit ca de foc să le încredințeze vreo sarcină efectivă și a luat toate măsurile necesare pentru a preveni orice tentativă de restaurație. Iar atunci cînd a crezut de cuviință, a lovit fără milă în membrii acestei familii. Sub bănuiala (neîntemeiată) că ar fi cochetat cu opoziția, prințul Leopold de Prusia a fost internat în lagărul de la Dachau. După ieșirea Italiei din război, în septembrie 1943, furia dictatorului nazist s-a abătut asupra Iolandei de Savoia, fiica lui Victor Emmanuel: faptul că era în acel timp soția prințului de Hessa, născut fanatic, nu a împiedicat-o să fie arestată și ucisă într-un lagăr de exterminare.

Singurii suverani cu care Hitler se împăca fără rezerve erau cei decedați de mult. În repetate rînduri, el și-a afirmat admirația față de regele Frederic cel Mare al Prusiei, al cărui continuator se considera. Cu megalomania sa caracteristică, Führerul se mai asemena și unui alt cuceritor european — Napoleon Bonaparte.

— Napoleon venea din Corsica, eu vin din Austria și amîndoi am făcut gloria unor națiuni cărora nu le aparținem, îi spunea el Evei Braun, femeia pe care avea s-o ia de soție exact în ziua sinuciderii sale.

Pînă și în legătură cu primul împărat al Franței, Hitler a încercat o manevră de diversione în 1940. La instigația lui Pierre Laval, vicepreședinte de consiliu al guvernului prezidat de mareșalul Pétain și „omul forte” al regimului de la Vichy, Führerul a decis „să restituie poporului francez cenușa ducelui de Reichstadt”. Sub acest titlu austriac de noblete se ascundea Francisc-Carol Iosif Bonaparte, fiul lui Napoleon I și al Mariei Luiza, care fusese uns la naștere, în 1811, ca „rege al Romei” și proclamat, în 1815, împărat sub numele de Napoleon II după abdicarea tatălui său. Singurul urmaș direct al „micului caporal” își petrecuse scurta lui viață de 21 ani în prizonieratul aurit al palatului de la Schönbrunn, de lângă Viena.

La 15 decembrie 1940, rămășițele lui au fost aduse într-un convoi solemn, sub escortă germană, și depuse la Domul Invalizilor, alături de cele ale tatălui său. Laval reușise să-l convingă pe Hitler că această operație va crea un val de popularitate filonazistă în rîndul francezilor. Aceștia au sesizat însă repede scopurile diversionii. A doua zi după „transferul cenușei imperiale”, pe străzile Parisului circula un comentariu: „Noi ducem lipsă de cărbuni și nemții ne dau cenușa.”

Visul Evei Braun

După cum afirmă Nerin E. Gun, din documentele inedite descoperite de el în arhivele de la Washington reiese că, în jocul său la ruleta monarhică, Hitler ar fi pus principala miză pe tabloul ducelui de Windsor, fostul rege Eduard VIII al Angliei. Născut în 1894 și urmind la tron tatălui său, George V, Eduard a abdicat în 1936, la mai puțin de un an de la încoronare, pentru a se putea căsători cu doamna Wally Simpson, o americană divorțată în două rînduri. Pe tron s-a urcat fratele său, George VI. Devenit duce de Windsor, David, cum se numea în realitate fostul rege, s-a lăsat pare-se influențat de cercurile conciliatoare britanice, care vedeau în cel de-al treilea Reich o stavilă împotriva comunismului și care i-au făcut lui Hitler nenumărate concesii în a doua jumătate a deceniului 1930-1940. Încă de pe vremea cînd era prinț de Walles (moștenitor al tronului), susține Gun, el se afla în contact destul de sustinut cu reprezentanții oficiali ai nazismului la Londra. Într-o telegramă trimisă centralei Ministerului de externe german de pe Wilhelmstrasse, în 1934, ambasadorul Hoesch încheia relatarea unei întrevederi avute cu prințul de Walles afirmînd: „Acordul nostru este total”. Tot în acea perioadă într-un discurs pronunțat în fața veteranilor din primul război mondial, David a avut cîteva fraze care puteau fi interpretate drept un elogiu adus regimului nazist și care i-au atras aspre observații din partea tatălui său, George V. „De cîte ori ți-am spus

să nu te amesteci în politică, mai ales cînd e vorba de probleme internaționale!”, citează Gun dintr-un document de epocă, muștrarea regelui George adresată fiului său.

La 20 ianuarie 1936, ziua încoronării lui Eduard VIII, Hitler ar fi împărțit intimilor săi proiecte foarte optimiste de realizare a unui acord cu Marea Britanie. În sprijinul acestei teze, Gun invocă un document al Departamentului de Stat american, care citează următoarea declarație a tînărului rege: „Nu sînt deloc de acord cu politica Franței. Vreau să pun capăt Antantei Cordiale. Nu doresc să sprijin pe diplomații de pe Quai d'Orsay [sedii Ministerului de externe francez], care vor să ingenucheze Germania. Nu am decît sentimente de simpatie față de Reich. Vreau să mă întîlnesc cu Hitler și mă voi duce la Berlin.”

Desigur, este greu de controlat autenticitatea unei asemenea declarații. În principiu însă, ea nu are nimic surprinzător într-însa, deoarece nu face decît să oglindească un punct de vedere larg răspîndit printre cercurile conducătoare britanice de pe atunci. Să nu uităm că, peste doi ani, primul ministru al Angliei, Neville Chamberlain, avea să plece în Germania pentru a se întîlni cu Hitler — și nu o singură dată!

În aceste condiții, dictatorul nazist a resimțit abdicarea lui Eduard VIII ca o lovitură personală. El era atît de furios, încît, la un moment dat, a intenționat să-și rechemе ambasadorul de la Londra. „Totul a devenit inutil acum”, ar fi spus Führerul lui Gobbels.

La cîtva timp după abdicare, ducele de Windsor și soția sa i-au făcut o vizită lui Hitler,

Ex-Kaiserul Germaniei, Wilhelm II (al doilea din dreapta) refugiat din noiembrie 1918 în Olanda

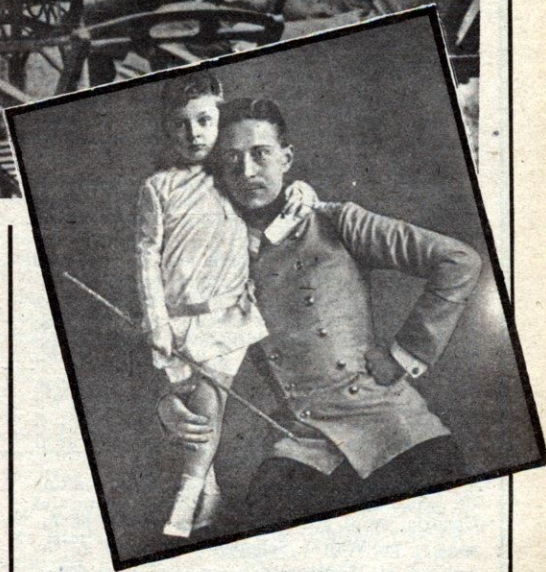
În p. 35: Eduard VIII, rege al Angliei în 1936, abdică, devenind în același an duce de Windsor

la reședința acestuia de la Berghof. Evenimentul a fost urmărit cu multă atenție de diplomații americani acreditați la Berlin, ale căror mesaje, marcate „ultra-secreț”, conțin numeroase amănunte. Astfel, este menționată fraza pe care Eva Braun a spus-o celei mai bune prietene ale sale Herta Schneider: „Tot ce-mi doresc în viață este să mă pot întâlni cu ducesa de Windsor!” Concubina lui Hitler nu și-a văzut însă visul cu ochii. Invocând argumente de natură protocolară, Führerul nu i-a permis Evei să asiste la întâlnire. După unele interpretări, se pare că se temea că nu cumva ea să-i reproșeze că nu urmează exemplul celui care sacrificase un regat și un imperiu de dragul femeii iubite.

O cablogramă cifrată a ambasadorului de atunci al Statelor Unite la Berlin, Davies, conține detalii mult mai semnificative cu privire la impresia negativă pe care această vizită ducală a făcut-o asupra unei părți din opinia publică germană. După spusele ambasadorului, până și tatăl Evei Braun și-ar fi exprimat în public indignarea: „Cum este cu putință ca strănepotul reginei Victoria să vină în Germania, pentru a strânge mîna acestui aventurier?”

Bancherul și agenții

După izbucnirea războiului, Hitler a făcut și mai mari eforturi pentru a-l atrage pe ducele de Windsor de partea sa. Există o întregă literatură cu privire la tentativele de ademenire și chiar de răpire a fostului rege al Angliei de către agenții Abwehrului, tentative soldate, toate, cu eșecuri, uneori încă din faza lor incipientă. În lucrarea de față,

Wilhelm, fiul cel mai mare al fostului Kaiser, împreună cu băiatul său, care va muri, în 1940, în timpul invădării Franței

Nerin E. Gun aduce câteva documente inedite și în această problemă. Ca de pildă, fragmentul unui manuscris al lui Hitler — un „eseu” despre viitorul unei Europe dominate de zvastică — în care se spune: „După victorie, va trebui să ne reîmpăcăm cu Anglia. Regele George VI va trebui să abdică. În locul lui, îl voi pune pe ducele de Windsor și apoi voi încheia un tratat de veșnică prietenie cu Marea Britanie”.

Poate și mai interesantă este însă o misivă a ambasadorului Statelor Unite la Madrid de la sfîrșitul faimoasei veri 1940. Franța fusese înfrîntă, invazia Angliei părea iminentă. Ducele de Windsor, care funcționase ca ofițer de legătură în cadrul misiunii militare britanice, se afla în Spania, în drum spre Portugalia. Guvernul de la Londra îl numise guvernator al insulelor Bahamas. Ambasadorul american informa Washingtonul despre o întrevedere avută cu fostul suveran, în care acesta ar fi declarat: „Este inutil să continuăm războiul, nu vom putea să re-

zistăm unor bombardamente prelungite. Dacă mă voi întoarce în Anglia, gruparea pacifistă va avea câştig de cauză. Tocmai de aceea mă exilează Winston Churchill în insulele Bahamas... Este inutil să continuăm sacrificarea a mii şi mii de vieţi tinere. Societatea franceză este atât de coruptă, atât de depravată, încât n-ar fi trebuit niciodată să atace un stat atât de puternic şi de viril ca Germania".

În încheierea mesajului său, ambasadorul american adăuga un comentariu propriu: „Ducele de Windsor se găseşte în fruntea unui grup care ar putea să ia puterea la Londra şi să iniţieze tratative de armistiţiu cu Reichul". În ceea ce priveşte rolul fostului rege, aprecierea ambasadorului nu-şi găseşte confirmări dincolo de orice dubii. E neîndoiebnic însă că un asemenea grup exista. Printre membrii săi se aflau personalităţi aparţinând înaltei aristocraţii britanice cu care Rudolf Hess spera să intre în legătură în mai 1941, atunci când a plecat cu un avion în Anglia.

Ajunşi la Lisabona, ducele şi ducesa de Windsor au fost oaspeţii bancherului portughez Ricardo de Espirito Santo Silva. După părerea diplomatului american din capitala Portugaliei, acesta era un agent al naziştilor. Ministrul de externe german, Joachim von Ribbentrop l-a folosit în încercarea de a-l aduce înapoi, în Spania, pe fostul rege al Angliei. Influenţa hitleristă în Spania lui Franco era, pe atunci, mai mare decât în Portugalia — care de sute de ani întreţinea strînse legături cu Anglia — şi bancherul s-a străduit să-i explice ducelui că germanii îl vor apăra de... *Intelligence Service*, care ar fi intenţionat să-l asasineze.

Ducele de Windsor nu s-a lăsat convins de acest argument abracadabrant. Amiralul Canaris, şeful Abwehrului, l-a trimis la Lisabona pe Walter Schellenberg, omul de încredere al lui Heydrich, pentru a organiza transferul în Spania al ducelui. Fără nici un succes însă. Într-un fragment din *Jurnalul secret* al lui Canaris, care se află de asemenea în arhivele de la Washington, conducătorul serviciului de spionaj al Wehrmachtului arată că a mai trimis şi alţi agenţi în Portugalia, cu misiunea de a-l răpi pe duce. Dintr-un motiv sau altul, dar mai ales din cauza prudenţei cu care a procedat cel în cauză, toate aceste tentative au dat greş. Cu consecvenţă caracteristică şi celorlalte căpetenii ale Reichului, Canaris afirmă, într-un pasaj ulterior al *Jurnalului* său, că el însuşi a sabotat acest complot şi că lui i se datorează eşecul proiectului de restauraţie.

Oricum ar fi, ducele de Windsor a plecat în insulele Bahamas şi din planurile rocamboleşti ale lui Hitler s-a ales praful şi pulberea. Aşa cum, cinci ani mai târziu, avea să se întâmple şi cu planurile lui de dominaţie a Europei şi a lumii.

CARTI-SOSITE LA REDACTIE

● **ORGANIZAȚII DE MASĂ LEGALE ȘI ILEGALE CREATE, CONDUSE SAU INFLUENȚATE DE P.C.R. Vol. II** (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.).

Editura politică, București, 1981, 264 pp., 12 lei: studii consacrate Blocului democratic, Uniunii oamenilor muncii maghiari din România (M.A.D. O.S.Z.), Frontului studențesc democrat, Grupului avocaților democrați, Comitetului român al Reuniunii universale pentru pace, Uniunii democratice, Apărării patriotice, Uniunii patrioților și semnatore de Gh. I. Ioniță, Ladislau Banyai, Florea Dragne, Constantin Petculescu, Elena Georgescu, Ion Iacoș, Olimpia Matichescu, Maria Covaci.

● **DOCUMENTE PRIVIND MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ ȘI SOCIALISTĂ DIN OLTENIA PÂNĂ LA CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN** (cu un studiu introductiv de Romus Dima și Vasile Arimia).

Editura Scrisul românesc, Craiova, 1981, 328 pp., 14 lei: 232 documente revelatorii din perioada 13 noiembrie 1831-11 mai 1921, publicate de un colectiv de autori format din Vasile Arimia, Paul Barbu, Victor Chiriță, Romus Dima, Ilie Vulpe, Ion Zarzără.

● **Nicolae Copoiu — COMUNA DIN PARIS ȘI ROMÂNIA** (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.).

Editura politică, București, 1981, 64 pp., 2,50 lei: solidaritatea mișcării revoluționare și democratice din țara noastră cu prima revoluție proletară din lume.

● **D. Berciu — BURIDAVA DACICĂ.**

Editura Academiei, București, 1981, 288 pp., 34 lei: descoperirile arheologice de la Onița (jud. Vâlcea), vestigii ale strălucitoarei civilizații a strămoșilor poporului român.

● **ARHIVELE OLTENIEI** (sub egida Academiei de științe sociale și politice, Centrului de științe sociale Craiova).

Editura Academiei, București, 1981, 348 pp., 21,50 lei: nr. 1/1981 din noua serie a publicației înființate în ianuarie 1922.

● **CODICELE VORONEȚEAN** (ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu).

Editura Minerva, București, 1981, 488 pp. + 86 facsimile, 38 lei: un străvechi monument de limbă românească, descoperit în 1871 în podul mănăstirii Voroneț.

● **Gheorghe Asachi — OPERE VOL. II** (ediție critică și prefață de N. A. Ursu).

Editura Minerva, București, 1981, 992 pp., 40 lei: nevels de inspirație istorică, memorialistică, însemnări de călătorie.

Charles-Olivier

CARBONELL:

Istoria — definiția omului despre sine însuși

Charles-Olivier Carbonell, profesor de istorie contemporană la Universitatea „Paul Valéry”, din Montpellier, director de studii la Institutul de studii politice din Toulouse, autor al unor lucrări valoroase (ca, de pildă, *Le Monde contemporain*, apărută în 1963 și ajunsă la a 13-a ediție), este inițiatorul unei discipline de largă audiență, așa-numita istorie a istoriei, sau istoria istoriografiei. Ca o recunoaștere a meritelor sale în acest domeniu, la ședința festivă de constituire a Comisiei pentru istoria istoriografiei — care a avut loc în cadrul lucrărilor celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice — Charles-Olivier Carbonell a fost ales președinte al Biroului acestei comisii.

În timp ce se afla în București, prof. Carbonell, de o jovialitate cuceritoare, spiritual, deosebit de amabil, ne-a răspuns la câteva întrebări adresate în numele cititorilor noștri.

— Vă rugăm să ne vorbiți despre preocupările dv. în contextul, mai amplu, al cercetărilor istorice din Franța.

— Lucrez la redactarea unei *Istoriografii* în colecția *Que sais-je?*, și pregătesc apariția unei reviste internaționale de istorie a istoriei. Acum cîțiva ani am înființat un cerc de studii istoriografice, care numără în prezent vreo 50 membri, și care organizează, din doi în doi ani, un colocviiu. Primul s-a ținut în 1977, la Toulouse, pe tema istoriei popularizării istoriei; în 1979, la Strasbourg — nașterea cronicilor; în 1981, la Montpellier — istoria Languedocului.

Toate acestea constituie o replică a fenomenului de renaștere — sau naștere — a interesului pentru istoria istoriei, care se manifestă acum în Franța, centrele fiind orașele meridionale Toulouse, Montpellier, Aix, Grenoble, și nu Parisul. Istoria, ca obiect de învățămînt, trece printr-o criză: conținut contestat, rezultate mediocre, reducerea orelor afectate. Marele public însă manifestă o pasiune surprinzătoare pentru istoria popularizată, prezentată în cărți, reviste, emisiuni de televiziune. Domeniile preferate sînt istoria regională și „noile teritorii” ale istoriei: istoria mentalităților și etnoistoria — familia, frica, moartea, bolile, alimentația.

— Cum vă explicați aceste sete de istorie?

— Cu cît civilizația uniformizează modul de viață, cu atît omul circulă mai repede pe planetă și cu atît devin mai necesare înrădăcinarea în spațiu și în timp, nevoia identității, a căror cheie numai trecutul o poate da.

— În ce raport considerați că se situează istoria națională față de istoria universală...?

— O națiune, vorbind în termeni lingvistici, se află în opoziție față de restul lumii; istoria unei națiuni înseamnă afirmarea unei identități. Dar, orice istorie națională este cuprinsă, de veacuri întregi, într-un cadru mai vast, devenit, din secolul XVI, universal. Epoca noastră, așa-numită mondială, vede afirmarea a ceea ce este specific, înmălurirea mișcărilor de eliberare națională, prăbușirea utopiei modelelor; istoriografia este mobilizată să funda-

menteze originalitatea ireducibilă a etniilor.

— ...dar știința istoriei față de celelalte științe?

— Astăzi, celelalte științe, biologia, genetica, etnografia, sociologia, psihologia, lingvistica, ecologia, climatologia etc., etc. sînt absolut necesare istoricului. Cercetare istorică „în stare pură” nu mai există. Pentru investigarea trecutului se apelează și la metode specifice altor științe decît istoria. Să ne gîndim la rolul computerelor, la metodele chimice de datare, la analize matematice ale limbajului. Aici raportul este pozitiv. El poate însă deveni negativ dacă istoria se dezumanizează, dacă cifrelor li se acordă o importanță mai mare decît cuvintelor.

— Credeți că generațiile contemporane au învățat ceva din marile lecții ale istoriei?

— În această privință sînt sceptic. Trecutul poate fi invocat pentru a justifica dreptul la existență al unui popor ca și dorința de a distruge un anume stat, o anume minoritate. Aici problema nu este de ordin științific (domeniul cunoașterii), ci de ordin moral (domeniul valorilor). Istoria a dat întotdeauna lecții contradictorii oamenilor de stat din toate timpurile.

— Ce impresii v-au făcut congresul și, în general, țara noastră?

— În domeniul meu de activitate, Bucureștiul marchează nașterea primei tentative de organizare internațională a cercetărilor privind istoria istoriei. Pînă la acest congres, studiile erau limitate la un cadru național, iar metodele utilizate erau, de cele mai multe ori, arhaice. În plus, mă bucur că am avut posibilitatea să cunosc o țară plină de dinamism și căldură unde m-am simțit ca acasă. Românii sînt, ca și francezii, unul din puținele popoare care pot să se identifice atît cu strămoșii lor preromani cît și cu cei romanizați.

— Ce momente din istoria României v-au interesat în mod deosebit?

— Cele două capete ale lanțului istoric — perioada dacică și epoca contemporană.

— Ce înseamnă istoria pentru dv.?

— Istoria este mai întâi povestire. Adică bucurie de a spune, bucurie de a descoperi, bucurie de a transmite. Făcută de oameni (istorici), pentru oameni (cititori), pe oameni (generațiile trecute).

Istoria este mai mult decît o știință. Ea este definiția, mereu alta, pe care omul o dă despre sine însuși.

— Într-una din lucrările dv., intitulată, *Histoire et historiens (Istorie și istorici)*, există un capitol dedicat femeilor-istorici. În ce a constat deci, contribuția femeilor la istoriografia Franței?

— Am să vă răspund citind din carte. Între 1866 și 1875, doar 21 femei s-au ocupat de istorie, adică mai puțin de 2 la sută din totalul istoricilor francezi ai timpului. Mai puțin de 2 la sută! Această proporție extrem de scăzută se explică prin poziția de inferioritate a femeii în viața culturală a Franței, în secolul XIX; de asemenea, o serie de profesii care favorizează înflorirea vocației de istoric, sau înlesnesc rodnicia unei astfel de activități au fost interzise, de drept sau de fapt, femeilor: funcțiile de arhivist, cele din învățămîntul superior, din conducerea muzeelor și a bibliotecilor și, bineînțeles, din clerul secular, adevărată pepinieră de istorici.

Cu toate acestea, așa scăzută cum e, proporția feminină este totuși mai ridicată în istoriografie decît în multe alte domenii ale vieții spirituale. Romanul și poezia au oferit, de asemenea, femeilor unele șanse de exprimare. Ceea ce constata și scriitorul Barbey d'Aureville, mare sfîrtecător de intelectuale, în răutăcioasa lucrare pe care le-a consacrat-o, sub titlul evocator de *Bas-Bleus* (Atotștiutoarele). Tot desființînd în dreapta și în stînga, Barbey d'Aureville ajunge la Clarisse Bader, o tînră care tocmai scrisese o serie de studii despre locul femeii în vechea Indie, în Grecia antică, Roma etc., etc., constatînd cu misoginismu-i obișnuit: „În vremea noastră, domnișoara Bader este unica femeie cu o minte organizată și o oarecare cultură, care a avut, ca și Daniel Stern,

pretenția de a scrie istorie. În general, ambițiile «savantălcuiei» lor nu vizează acest domeniu”.

— Daniel Stern era pseudonimul — masculin — al Mariei de Flavigny, conțesă d'Agoult...

— Exact! Autoare a unei prețuite *Histoire des commencements de la République aux Pays-Bas* (Istoria începuturilor republicii în Țările-de-Jos), apărută în 1872, cînd a împlinit 67 ani; ea a scris, pînă atunci, îndeosebi, romane și eseuri de nuanță politică. În ceea ce o privește pe Joséphine-Marie de Gaulle, studiile hagiografico-istorice publicate la bătrînețe nu ocupă decît un loc infim în valul impresionant de cărți religioase și de povestiri moralizatoare care i-au făcut reputația. Contesa d'Armaillé reprezintă un caz mai deosebit. Ea făcea parte dintr-o familie în care femeile știau să țină condeiul în mînă (era nepoata contesei de Ségur, pe atunci în plină celebritate) și în care bărbații erau pasionați după valorile trecutului: tatăl său, generalul Philippe de Ségur, era membru al Academiei franceze, datorită meritelor lui de istoric, iar soțul ei era unul din cei mai mari colecționari de obiecte antice ai timpului.

Din întîmplare sau vocație, aceste femei au scris istorii despre femei, care se adresasă femeilor. Clarisse Bader susține în lucrarea ei teza „superiorității femeii, dovedită prin ținuta morală și gradul de civilizație pe care l-a imprimat societății”. Istoriografia, aici, nu este numai feminină, ci chiar feministă. Atitudine excepțională; celelalte femei-istorici au fost mai modeste, mulțumindu-se să scrie istorii romanțate. Clémence Blossac a povestit viața Ioanei d'Arc; Mathilde Bourdon a studiat domniile Mariei Tudor și a Elisabetei; la rîndul ei, Daniel Stern a scris, în 1856, romanul *Trois journées de la vie de Marie Stuart* (Tre zile din viața Mariei Stuart).

Autoarele aparțin, toate, sau aproape toate, unor curcui de familie în care bărbatul deschisese calea. Este cazul, cum am văzut, al contesei d'Armaillé; este și cazul mar-

chizei de La Grange, care a publicat, în 1866, corespondența Laurettei de Malboisière.

— Cum ați putea caracteriza lucrările apărute între 1866-1875?

— Mai mult sau mai puțin științifică, producția istorică feminină, în perioada amintită, își are originalitatea ei. Sînt cărți de popularizare care pot fi citite de oricine; de asemenea, scrieri moralizatoare.

Există și o excepție puțin obișnuită deși, într-un fel... conformistă. În 1874, Marie-Amélie Chatroule de Montifaud publică *Les courtisanes de l'Antiquité*. Iată o dovadă de mare îndrăzneală din partea unei femei atît de tinere (Marie-Amélie de Montifaud avea 24 ani). Asemenea subiecte erau, de obicei, rezervate celuiulalt sex. În fapt, îndrăzneala se ascunde în spațele celei mai conformiste prudențe. Lucrarea a apărut semnată cu pseudonimul masculin „Marc” de Montifaud. Ca și înaintașele sale, „Georges” Sand și „Daniel” Stern, ca și atîtea alte urmașe ale ei, Marie-Amélie Chatroule de Montifaud credea, culmea!, că emanciparea femeii trebuia să treacă printr-o masculinizare sinucigașă.

— Cercetînd scrierile acestor autoare, ați descoperit, probabil, și ecourile ce le-au avut în lumea masculină...

— Considerînd statutul condiției lor de femei drept cauză a mediocrității științifice, unii bărbați s-au întrebă dacă femeia poate fi un adevărat istoric. Același Barbey d'Aureville a rezolvat problema, a executat-o mai degrabă, într-un mod ce nu admitea replică: „Nu sînt dintre aceia care cred că femeile pot face istorie, în adevăratul sens al cuvîntului. Să o pregătească, este altceva; să facă menajul, să steargă etajerele, să strîngă acele, să țină socotelile... admit; dar să scrie istorie, să judece de sus oamenii și lucrurile... cu asta nu sînt de acord... Prin însăși natura lor, ele sînt excomunicate din istorie și din metafizică. Au pieptul fie prea plat, fie prea plin pentru a putea respira în largul lor atmosfera ideilor abstracte”.

(Continuare în p. 50)

TREPTELE DE LA MAUTHAUSEN

CHRISTIAN BERNADAC

Printre lagărele de exterminare de tristă amintire, cu care naziștii au împinzit Europa, Mauthausen — alături de Auschwitz¹, Treblinka, Buchenwald², Maidanek și Ravensbrück³ — s-a bucurat de o cutremurătoare faimă.

Istoria acestui lagăr — situat pe o colină ce străjulește Dunărea, în regiunea austriacă Linz, a început în iulie 1938, odată cu sosirea la cariera de la Wienergraben a unui comando de la Dachau, aflat la patru km distanță. În pîntecele colinei pe care avea să se înalțe lagărul, se afla o carieră, sursa pietrei necesare construcțiilor. Din martie 1939, Mauthausen, care fusese timp de aproape un an o „filială“ a lagărului de concentrare de la Dachau, a devenit unitate de sine-stătătoare. Din cei 355 000 oameni, de diverse naționalități, închiși aici în perioada 1938-1945, 155 000 au fost sortiți morții.

Dinăuntru carierei nu se zărea nimic. Orizontul răminea limitat la pietre, turnuri de pază și coșuri de crematorii. Fundul craterului era legat de buza vulcanului printr-o scară cu 186 trepte, tăiate în faleză, trepte care au constituit calvarul zilnic al tuturor deținuților. Mauthausen, lagăr-mamut, de care aparțineau alte 72 comandouri, a însemnat, înainte de toate, aceste 186 trepte, pe care deportații trebuiau să le urce, purtînd pietre grele, într-o busculadă de nedescris,

în pas de cursă, sub loviturile paturilor de pușcă și ale bastoanelor de cauciuc, zi de zi, pe orice timp, sleiți de foame și de sete. „Practic — cum spune autorul cărții din care am extras paginile ce urmează — nu există deportat la Mauthausen care să nu fi urcat cele 186 trepte ale carierei. Într-un fel, această mare scară a devenit simbolul deportării. Bineînțeles, fiecare a văzut cariera cu ochii săi“.

Dar Mauthausen a fost lagăr de exterminare nu numai prin muncă forțată, ci și prin metode mai bestiale, rezervate unor categorii speciale de deținuți: republicani spanioli, cetățeni cehoslovaci, după atentatul împotriva lui Heydrich⁴, prizonieri de război sovietici sau francezi și, bineînțeles, evrei.

Publicistul francez Christian Bernadac, cunoscut la noi din Medicii blestemați și Medicii imposibilului, lucrări apărute în Editura politică, în anii 1967 și, respectiv, 1969 — autor a numeroase alte cărți despre bestialitățile naziste — a publicat, în 1974, un nou volum pe o astfel de temă, Les 186 Marches. Mauthausen (Cele 186 trepte). Sutele de mărturii, unele inedite, ale unor supraviețuitori și cercetarea unor arhive pînă acum inaccesibile au permis autorului să descrie viața și moartea din acest imperiu al morții, care a fost Mauthausen.

Din lucrarea Les 186 Marches, redăm într-o formă prescurtată, un capitol în care sînt reproduse mărturiile ale celor ce au cunoscut ororile din acest lagăr. Titlul aparține redacției Magazin istoric.

¹ În imagine: 5 mai 1945. Deportații eliberați de armatele aliate doborîră stema nazismului de la intrarea sinisrului lagăr.

²⁻⁴ Magazin istoric, nr. 8/1967; 2/1968; 5/1971, 1/1980; 10/1968.

RENÉ GILLE, de naționalitate spaniolă, supraviețuitor, manuscris inedit:

— Spaniolii au cărat pe spăniile lor slăbite pietre grele de 50, 60, 70 și peste 70 kg, pietre smulse din pământ, pe care le-au urcat pe cele 186 trepte, pe un drum bolovănos, lung de peste un kilometru. În simbăta și duminica Tomii, am făcut în total șapte asemenea curse, în niște condiții cumplite. Aproximativ 1500 oameni sîntem adunați pe terenul de apel, în rînduri de cite cinci și în grupe de cite o sută. Stăm acolo caraghioși, în vechiturile noastre de carnaval (de citeva zile am primit niște zdrențe jalnice, resturi din uniforme de tuturor armatelor din Europa, din urmă cu 50 ani, sau haine civile uzate). Afară o sumedenie de *Posten* (santinele) ne așteaptă. Ei ne vor escorta pînă la carieră. Drumul este pietruit rudimentar, dar, din fericire pentru noi, trecerea zilnică, de ani de zile, a unor zeci și zeci de mii de oameni l-a tocit și, intrucîtva, l-a nivelat. Cariera apare deodată în fața noastră.

Începem coborîțul scării cu trepte inegale, înalte între 20 și 30 cm. Abia la întoarcere voi număra 186, dar la urcat mi s-au părut de zece ori mai multe. Mă aflu în primele rînduri; e un vechi obicei de-al meu. E preferabil să dai tu cadența decît să o iei după alții. Ajungem jos istoviiți, epuizați, storși de vlagă, atît de lipsa hranei, cît mai ales de emoția care ne stăpînește. Ne alegem repede o piatră cam de 15 kg, o punem jos și ne așezăm pe ea, în timp ce ultimii sosesc și își aleg și ei pietrele. Ne vom întoarce sus numai cînd toată lumea își va fi luat încărcătura. Atenție! Cel care apucă o piatră prea mică va fi obligat la una foarte mare sau, și mai rău, la două cam de aceeași greutate, anevoie de mînuit, pe care va trebui să le urce cum va putea. Cînd toate grupurile sînt reconstituite, începem urcușul. Cei ieșiți împreună din lagăr trebuie să

între tot împreună în el. Suim foarte greu pe nesfîrșita scară; pulpele ni se îndoie, dar știm că, orice s-ar întîmpla, trebuie să ajungem sus cu încărcătura, altfel vom fi pedepsiți cu moartea. Cei ce nu vor putea urca vor fi, fără milă, uciși de SS-ști sau azvîrliți de la înălțimea falezei abrupte (În septembrie 1944, mi s-a spus că 13 francezi au fost împușcați la mijlocul urcușului, epuizarea nemaiîngăduindu-le să-și continue drumul). Aceia care, din mers, pun piatra jos, pentru a smulge una mai mică din marginea prăpastiei, sînt bătuți și încărcăți cu o povară dublă.

O viziune infernală și monstruos ireală oferă acești oameni cu craniile rase, slabi, palizi, îmbrăcați în zdrențe, care urcă gemînd de durere cele 186 trepte ale acestui calvar colectiv, fără să se oprească, purtîndu-și piatra pe umăr, în brațe, pe burtă, toți în rînduri strînse, în timp ce kapo¹ și SS-istii urlă la ei și li lovesc. Sus, în sfîrșit, primele rînduri au posibilitatea să răsufle nițel, căci coloana s-a cam întîns și trebuie să fie „strînsă”, în schimb, cei din ultimele rînduri, pentru a cîștiga timpul pierdut, trebuie să urce alergînd, cu fața șchiuită de loviturile de bită, bătuți cu pietre de SS-istii mai cruzi. Nefericiții aceștia, sosiți ultimii jos, își aleg la iuteală o piatră, pleacă imediat și coloana se pune din nou în mișcare, fără ca ei, după ce au atins capul scării, să aibă o clipă de răgaz.

Facem acum, în sens invers, drumul în pantă ușoară, care duce în lagăr. Pas cadențat, nici un alt zgomot decît bocănitul tălpilor de lemn și ritmul scandat cu voce tare de kapo. Poarta se închide după ultimul rînd. Ne purtăm pietrele pînă la marginea lagărului, unde se înalță noi construcții, deocamdată o infirmerie model (!), care va fi terminată abia la Eliberare. Căci, pînă în ultima zi de captivitate — atunci cînd, de mai multe luni, Europa, în

întregime eliberată, nu mai furniza deținuți — extinderea și amenajarea clădirilor vor continua. Trecem prin apropierea unui țarc, unde vedem niște formidabili cîini lupi, dogi, cîini ciobănești germani, mopsi, care ne latră cu furie, cu buzele rînjite peste dinții amenințători... Din fericire, sîntem separați printr-un gard, altminteri acești „funcționari” sălbatici s-ar năpusti asupra noastră și ne-ar sfîșia. Știm cu toții că sînt dresați „pe specialități”: unii pentru a rupe gîturii, alții pentru a sfîșia burți, alții pentru a mușca de picioare etc. Aruncăm pietrele în șanțurile fundației, unde alți deținuți sînt folosiți ca zidari, și ne întoarcem la carieră, după același ceremonial. Cu picioarele grele și corpul tot mai împovărat, străbatem același drum simbăta de trei ori și duminica de patru ori. Socoteam atunci — trebuie să-ți folosești mîntea la ceva — că în șapte drumuri am dus de șapte ori 1500 pietre, adică între 150 și 200 tone. Cît ar fi transportat 30-40 camioane. Și ce economie!

ISTVAN BALOGH, reîntors în patria sa, Ungaria, în 1948:

— Cea dintîi victimă din grupul nostru a fost doctorul Emerico Mezei, medic militar. Îl înregistraseră printre evrei, pentru că avea o bunică evreică. Nu prezenta nici cea mai mică aptitudine pentru munca fizică, de aceea SS-istii l-au luat repede la ochi și au început să-l lovească, îndeosebi în cap. A treia zi era de nerecunoscut; n-am mai putut să-l identificăm decît după numărul matricol; nu știam ce să-i mai facem pentru a-i alina durerile. În ziua următoare, după ce ne-am întors de la lucru și puțin înaintea apelului, SS-istii i-au adus un fir de sîrmă și l-au obligat să se spînzure în fața barăcii 19. Trupul încă îi mai era cald, cînd a fost dus la crematoriu. Așa a sfîrșit acel diplomat la Sorbona, care își

¹ Aleși cel mai adesea dintre deținuții de drept comun, kapo erau, cu rare excepții, niște auxiliarii zeloși ai SS-istilor, dedîndu-se la cele mai groaznice brutalități.

făcuse datoria până la capăt, pe câmpurile de luptă din Spania, ca și la Dunkerque unde, în bătaia gloanțelor, îngrîsise răniți francezi și germani.

Din grupul nostru, format din zece deportați, opt erau înregistrați evrei. A doua zi după moartea doctorului, cei șapte care mai rămăseseră s-au întors de la carieră într-o stare groaznică, cu dinții spărți, urechile smulse, ochii umflați, fața tumefiată. Erau conșinși că vor muri. În aceeași seară, după apel, ne-au cerut tuturor să stăm de vorbă. Cînd ne-am adunat, tovarășul Sigmund Sonnereich a luat cuvîntul: „Este foarte clar, ne-a spus el, și exemplul camaradului doctor Mezei confirmă ceea ce știam de mult: toți evreii sînt condamnați la moarte. În ceea ce ne privește, nu mai merită să rezistăm și să suferim zadarnic. Dar voi, ceilalți, cu toate că aveți triumful roșu¹, nu sînteți evrei. Poate că voi veți avea mai multe șanse decît noi. Dacă unul dintre voi scapă cu viață, să spună alor noștri unde și cum am murit. Ultima noastră dorință este să spunete rudelor și prietenilor să ne considere căzuți pe cîmpul de onoare, în lupta împotriva fascismului și pentru libertate”. În aceeași seară, nici unul dintre noi n-a putut să înghită pic de mîncare. Acest scurt discurs a avut loc la spălător. Nici măcar n-am putut strînge mîinile camarazilor noștri: erau numai răni.

A doua zi, cînd am sosit la carieră, ei s-au îmbrățișat și, cîntînd *Internationale*, s-au îndreptat spre turnul de pază. Însăpămîntați, toți deținuții au încetat lucrul. SS-iștii au început să urle *Halt!* dar camarazii noștri nu s-au oprit; au mers înainte, cu cîntecul lor, cîntat din toată puterea, pînă cînd gloanțele i-au secerat.

Erau români, răniți de mai multe ori în decursul luptelor din Spania, unde se înrolaseră ca luptători antifasciști. Seara, cînd s-au întors în baracă, spaniolii s-au adunat și au păstrat un moment de re-

culegere, în amintirea celor căzuți.

Trupurile camarazilor noștri au fost duse la crematoriu. În timpul apelului din fața barăcii 19, în legătură cu cele întîmplute în carieră, Herr Kommandoführer ne-a spus: „Toți porcii de comuniști, evrei sau nu, nu vor mai cînta niciodată imnul lor”. Seara am jurat că, în eventualitatea că vom fi uciși, vom întona înaintea morții *Internationale*, asemenea camarazilor noștri. Acestea s-au întîmplat la 11 octombrie 1940. Tovarășii asinași se numeau: Filip Weisz, Bercu Lozneanu, Israel Diamant, Mihail Leb, Saia Abramovici, Sigmund Sonnereich.

Din grupul de opt a mai rămas numai unul, doctorul Jose Gardonyi. A doua zi, SS-iștii și kapo l-au lovit, fiecare, cu o coadă de lopată; după ce a căzut, fără să-și mai poată mișca brațele și picioarele, l-au omorît cu pistolul-mitralieră.

PIERRE WEYDERT,

manuscris inedit:

— Munca în carieră, care ar fi extenuat pînă și un om bine hrănit și în bună formă fizică, devenise un martiraj pentru noi. De la primul drum, ni se părea că niciodată n-o să mai ajungem sus. Și era abia începutul zilei. Implacabil, coloana de deținuți care cărau pietre își urma urcușul printre urlete și lovituri, în cadența impusă de kapoși. Cînd un nenorocit se clătina, iar SS-iștii și kapoșii se repezeau să-l ucidă, se producea o oprire pe scară și — mi-e rușine s-o spun — o pauză nesperată pentru cei din urmă. SS-iștii vegheau, dealtfel, ca pauza să nu se prelungească. Dacă loviturile asupra victimei rămîneau fără efect, urma un brînci violent și omul, aruncat în gol, se prăbușea peste pietrele din fundul carierei. În fiecare clipă, aveau loc execuții. Îndesebi ultimele 50 trepte ale scării alcătuiau partea cea mai chinuitoare a calvarului nostru; aici te clătina sub povară și picioarele deveneau ca de plumb. Aici

SS-iștii îi pîndeau pe cei slabi. La fiecare drum, se poate spune, că pe aceste 50 trepte fatidice, ne riscam viața.

La amiază, ora supei aducea un răgaz de 50 minute. Aceste minute de odihnă ne erau îngăduite numai pentru că SS-iștilor le plăcea să mănînce pe îndelete.

Dar ele treceau repede și, din nou, adunarea, controlul celor prezenți și transportul pietrelor. Trebuia cu orice preț să rezistăm pînă seara, să ajungem la capătul zilei. Către sfîrșitul după-amiezii, cadența impusă de kapo se accelera; era ora de lichidare a celor mai puțin rezistenți; toți cei care încetneau pasul pe scară, sub povara pietrelor, erau pînă la urmă îmbrînciți. Sau, cum se proceda de obicei cu evreii, SS-iștii îi duceau în fundul carierei și, de la înălțimea zidului, rostogoleau peste ei stînci enorme, care îi zdrobeau. O altă variantă folosită: adunarea victimelor în partea de sus a carierei și aruncarea lor în gol, unele după altele. Se mai întîmpla uneori ca ambele operații să se producă în același timp; grupurile de jos erau atunci zdrobite alternativ de blocurile de piatră și de camarazii aruncați de sus. Ultima activitate a zilei noastre era de a strînge la un loc corpurile mutilate ale morților, de a le urca în cremioane și a le transporta la crematoriile lagărului.

Ne întorceam în lagăr frînti de oboseală. Pe terenul de apel am avut într-o zi spectacolul a trei deținuți, ținînd fiecare o varză pe cap. Acești bieți nenorociți, chinuși de foame, mușcaseră din varză în timp ce o descărcau. Aveau fața umflată din cauza loviturilor primite. Au rămas toată noaptea în poziția în care îi văzuserăm; la apelul de dimineață au primit 25 lovituri cu vîna de bou, apoi au fost spînzurați.

La apelul de seară, kapoul comandoului a dat citire unei liste de numere. Erau deținuți ale căror matricole fuseseră notate, pentru că purtătorii lor nu dovediseră suficient zel în muncă. I-au condamnat să îndure, la alegere, 25 lovituri cu vîna de bou sau un duș rece ca gheața,

¹ Semnul purtat de spaniolii republicani, *Rotspanier* (spaniolii roșii), cum le spuneau naștii.

timp de o jumătate de oră. Era pedeapsa-tip aplicată pentru greseli mai mici. Cel care primea 25 lovituri cu vina de bou nu mai putea sta așezat pe puțin trei săptămîni, atît îi era de sîrîtcată carnea. Adesea, rănile nefigurate se infectau, provocînd moartea.

Ah! Deșteptarea. O nouă zi. Frîinți de oboseală; cocirajați, tremuram pe picioare, abia ridicîndu-ne. Mulți dintre noi nu reușiseră să încheie ziua de ieri decît încordîndu-și pînă la limită toate resorturile energiei. Cu ochii măriți de febră, cu trupurile tremurînde, ei aveau să fie, cu siguranță, victimele desemnate dinainte pentru reprezentanța de seară.

Chiar de la sosirea noastră la carieră, SS-istul și kapo îi descoperiseră pe cei bolnavi, arătîndu-și-i unul altuia, zîmbind. Cuvîntul de ordine din această dimineață era ca plăcerea să dureze, să nu se dea victimei lovitura finală, decît atunci cînd agonia o aducea în stare de inconștiență. Un SS-ist a poruncit chiar să fie ajutat un nenorocit, gata-gata să cadă pe la mijlocul scării; nu suferise încă de ajuns, pentru a gusta sfîrșitul. Din acel minut, SS-istul s-a ținut scai de bietul deținut bolnav, înnebunindu-l cu lovituri de bită și obligîndu-l să alerge cu încărcătura. Într-o crîspare disperată de energie, sărmanul om, simțind că-l pîndește moartea, înainta gîfîind, cu ochii ieșiți din orbite, clătîindu-se, alunecînd, dar mereu în picioare, pînă în clipa cînd, efortul său depășind limitele puterii omenești, s-a prăbușit. Pipăind cu piciorul corpul plin de răni și nesimțind din parte-i nici o reacție, SS-istul a scotit atunci că jocul s-a terminat și l-a achitat pe deținut cu o rafală de pistol-mitralieră. Seara, încărcătura noastră moartă a fost grea și crema-toriul a avut ce înghiți.

IOURI PILAR, Rien que la Vérité (Nimic altceva decît adevărul), Editura în limbi străine, Moscova:

— Adjunctul kapo ne conduce la un morman mare de pietre și urlă la noi: „Încărcați!” Sint unele care cîntăresc 25 kg sau chiar mai mult; multe au marginile ascuțite, încît abia poți să le apuci. Oamenii se îmbulzesc, caută pietre mai ușoare și mai comod de transportat. În ce mă privește, îmi rămîne un bolovan care trebuie să aibă vreo 30 kg. Îl ridic pe umăr și mă îndrept către scara abruptă, cu treptele tăiate direct în stîncă. Șurka se ține după mine, urmat de Victor și Oleg. Alți zece oameni sint înaintea noastră. „Lasă-mă pe mine să trec înainte...”, îmi spune Șurka. Mă dau la o parte și îl las să treacă. Piatra îi stă comod pe gît și pe ceafă, o susține cu o singură mînă. O pun și eu la fel; într-adevăr, am impresia că așa e mult mai ușor s-o duc. La început, urcăm fără prea multă greutate, apoi, cu fiecare pas, pietrele ne par tot mai grele. A mea mi se pare că nu mai are 30 kg, ci cel puțin 50-60. Sint la mijlocul scării, cînd înjurăturile și strigătele sălbatice ale lui Lisner răsună de jos: „Mai iute, scîrnăviilor, turmă de puturoși!”

Un geamăt dureros, zgomotul unei pietre sărînd pe scară, strigăte de groază. Alte pietre care se rostogolesc, lovituri, valuri de înjurături. Șurka nu întoarce capul. „Repede! repede!”, repetă el cu o voce înăbușită.

Îl urmez în tăcere. Departe, jos, se aud patru împușcături de revolver. Cînd ajungem aproape de capătul scării, adjunctul kapo ne-o ia înainte: „Coboriți! lute!” Cu mișcări turbate, smulge pietrele celor sosiți mai întîi și le rostogolește în jos. Ele se prăvălesc pe lîngă noi, sărînd pe trepte. Strigăte sfîșietoare acoperă zgomotul iscat. Oamenii din frunte coboară scara alergînd, în timp ce noi urcăm ultimele

din cele 186 trepte. Încă trei împușcături se aud de jos.

Nu-mi mai simt brațele; picioarele îmi tremură. Pe jumătate mort, mă tirasc pînă la castani. Trîntim jos pietrele și așteptăm ca toți tovarășii noștri de pe scară să se adune. „Pentru astăzi s-a terminat”, ne anunță Șurka. „De unde știi?” „Îl întreabă Oleg. „Au ucis șapte oameni, asta-i numărul!”

În sfîrșit, încep să înțeleg ce s-a întîmplat și pentru ce Șurka tot insistă să fim toți trei unde era mai mare îmbulzeala. Îi omorau pe primii, care luaseră pietrele cele mai ușoare, și pe ultimii, care nu mai puteau urma convoiul, sub povara prea grea.

JEAN LAFFITTE, Ceux qui vivent (Cei vii), Les Editeurs Français Reunis, 1958 și 1970:

— Imaginați-vă o depresiune circulară formidabilă, în adîncul pămîntului, un puț cu diametrul de 400 m și ziduri de 40 pînă la 60 m înălțime. În jurul acestei clădiri, un gard de sîrmă ghimpată și, la fiecare 50 m, un turn de pază, înălțat pe patru, trunchiuri de brad. Ne aflăm acum pe treptele care duc spre fundul prăpastiei.

François îmi dă cîteva sfaturi practice: „Kapo sint cei pe care-i vezi cu o ciomag în mînă. Întotdeauna trebuie să te miști cînd te privesc, dar mai ales să nu-l pierzi niciodată din ochi pe kapo al nostru. E cel care, acolo, jos, intră acum în cabana lui. Îndată își va face rondul. Are cu el două ajutoare. Sint spanioli care, în principiu, nu-i bat pe francezi. Trebuie totuși să fii cu ochii în patru. De asemenea, să te păzești de Oberkapo, pe care l-ai văzut azi-dimineață. E peste tot. Kommandoführerul se află și el tot timpul în urmărirea celor care nu muncesc. A o scrînti în fața lui e foarte periculos. În sfîrșit, fii atent la SS-iștii care circulă...” Ridic ochii și, sus, pe înălțime, zăresc un SS-ist, care stă cu ochii

pe noi. Îl văd apoi pe kapo, venind drept la Simon, care nu l-a observat... Bastonul de cauciuc se abate asupra spinării lui. Simon trebuie să ia o piatră care i-a fost arătată și s-o ducă în fugă la un vagonet. Să facă apoi aceeași treabă, fără pic de odihnă. Kapo îl lovește mereu, obligându-l la eforturi supraomenești. Din această clipă, prietenul nostru nu mai are putere să ridice pietrele la înălțimea vagonetului... Scena se repetă, mereu în pas alergător. Ea nu se termină decât atunci când Simon, istovit, șovăie și se prăbușește la pământ... Gidele său ne privește cu un zîmbet sardonice și ne strigă în chip de avertisment: „data viitoare... mort”.

Și continuăm munca într-un vacarm infernal. Se aude încă un foc de pușcă. Ce se întâmplă? Ridicăm capul. Sus, aproape de turnul de pază, zăresc ceva agățat pe firele de sîrmă ghimpată. E un om. Nefericitul, fugind de loviturile unui kapo, o fi depășit zona limită. Îndată, un ofițer va face o fotografie, care va fi depusă la dosarul acestui deportat cu mențiunea: „Împușcat în timpul unei tentative de evadare”. În arhivele lagărului, se pare că există 29.000 asemenea dosare. Probabil că acest sistem ucișag era o treabă foarte obișnuită în carieră, pentru că lucrul continuă, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Într-o dimineață din zilele următoare, mi s-a întâmplat să număr 17 împușcături. Fiecare cu o țintă umană.

După câteva clipe, drama se repetă cu un membru al echipei noastre, un deținut foarte tânăr. Nu avea mai mult de 20 ani. Numele său era Lefèvre. Scenariul este același, un ordin neînțeles și o lovitură de ciocan, tot atât de violentă, dar care își gresește direcția și-i zdrobește brațul stîng. Osul îi străpunge carnea și durerea îl face să urle. Kapo nici nu se sinchisește, dar peste vreo jumătate de oră, SS-istul, exasperat de tipetele rănitului, scoate pistolul și-i trage un glonte în cap. După care, își aprinde o țigară și, rîzînd, îi oferă una și șefului de detașament.

**Prezentare și traducere
Paul B. MARIAN**

Centenar Atatürk în Turcia

Aniversarea a 100 ani de la nașterea marelui om de stat Kemal Atatürk (19 mai 1881-10 noiembrie 1938)¹, fondatorul Turciei moderne, a prieluit numeroase manifestări naționale și internaționale, la care au participat și istorici din țara noastră. Acest mare eveniment a fost inaugurat de președintele statului turc, generalul Kenan Evren, printr-un discurs rostit la începutul anului 1981. Manifestările, desfășurate sub lozincă „Atatürk la 100 ani”, au continuat și vor continua, în toate colțurile Turciei, pînă la 19 mai 1982.

Prima acțiune de mari proporții a fost AIII-lea Congres internațional de folclor turc (Brusa, 22-28 iunie 1981), organizat de Ministerul culturii și deschis de ministrul culturii, la care au luat parte invitați din 20 state și s-au prezentat 204 comunicări, dintre care opt de către cercetători din R.S. România. Reuniunea a fost inaugurată de conferința „Atatürk și folclorul turc”, ținută de Nail Tan.

Acestui congres i-a urmat un altul, AIX-lea Congres de istorie turcă (Ankara, 21-25 septembrie 1981), desfășurat sub patronajul generalului Kenan Evren și sub președinția prof. univ. Enver Ziya Karal. Au participat oameni de știință din 23 state, s-au prezentat 330 comunicări, dintre care 88 la secția „Atatürk și reformele sale”, iar din cele 13 comunicări susținute de istorici români, șapte au fost în cadrul acestei secții.

Între 19 și 23 octombrie, la Istanbul, oraș cu vechi tradiții culturale, a avut loc AIV-lea Congres internațional de turcologie, în cadrul căruia, din cele 133 comunicări, o parte au abordat personalitatea și opera lui Atatürk. Tot la Istanbul și tot în aceeași lună, și-a desfășurat lucrările seminarul internațional Atatürk și timpul său, organizat de Facultatea de științe politice a Universității și prezidat de decanul facultății, prof. univ. T.Z. Tunaya, la care s-au prezentat 19 comunicări.

Luna următoare, Istanbulul a găzduit și Conferința internațională Atatürk (9-13 noiembrie), în cadrul căreia oameni de știință din peste 40 țări au prezentat câteva sute de comunicări. Conferința a fost deschisă și prezidată de prof. dr. S. Tezcan, rectorul Universității Bosfor, care a și organizat reuniunea.

Toate manifestările s-au desfășurat sub lozincă politică lui Atatürk „Pace în țară, pace în lume” (Yurtta sulh, cihânda sulh), care preconiza înfrățirea tuturor popoarelor.

Ca invitat la cele cinci manifestări, am participat cu cîte două comunicări la congresele de la Brusa și Ankara și cu cîte una la reuniunile de la Istanbul. La fiecare, am prezidat una sau două ședințe de secție.

Menționez și alte manifestări științifice turcești, care i-au consacrat o atenție specială lui Kemal Atatürk: AI, II-lea Congres economic al Turciei (Izmir, 2-7 noiembrie; prima reuniune de acest fel, desfășurată la Izmir, în 1923, a fost inițiată, organizată și deschisă de însuși Kemal pașa) și Sesiunea Atatürk (Ankara, 11-15 noiembrie 1981).

În Turcia, anul internațional Atatürk a fost marcat și prin publicarea a numeroase lucrări, printre care cartea lui Dimitrie Cantemir Creșterea și descreșterea Imperiului otoman, în traducerea dr. Özdemir Çobanoğlu.

Prof. MIHAIL GUBOGLU,
membru corespondent al Societății de istorie turcă (Ankara)

¹ Magazin istoric, nr. 6/1972, 11/1981.

FABULOSUL ORAȘ AL ANTICHITĂȚII

PIERRE AMIET

Babilonul a fost capitala Babiloniei (Mesopotamia de Sud), în mileniiile II-I î.e.n., și a Imperiului Noului Babilon (sec. VII-VI î.e.n.). Situat pe râul Eufrat, la cca. 90 km sud de Bagdad, orașul există astăzi doar ca o aglomerație de ruine, ce constituie obiectul unor ample lucrări de cercetare și restaurare, conduse de Departamentul antichităților din Irak și executate în colaborare cu echipe de specialiști din diferite țări.

Luptînd cu cele mai fragile arme împotriva „timpului neiertător” (materialul de bază folosit la construcțiile orașului au fost cărămizile de lut nears), civilizația babiloniană a învins,

vestigiile fastuoaselor monumente de odinioară exercitînd și astăzi, în pragul mileniului III al unei alte ere, o stăruitoare fascinație asupra specialiștilor, ca și a amatorilor.

Istoricul francez Pierre Amiet, ne propune o călătorie în timp și spațiu prin Babilon, conducîndu-ne pe Calea Procesiunilor, pe sub poarta zeiței Ishtar, pe lângă turnul Babel, prin templele zeului Marduk, pînă la palatele lui Nabucodonosor și în împrejurimile lor. Textul este reprodus într-o formă prescurtată. Titlul și subtitlurile aparțin redacției noastre.

Selecții și traducere de
Ana Maria ȘERBĂNESCU

Către 450 î.e.n., Herodot a descris Babilonul ca o imensă capitală străbătută de Eufrat, înconjurată de un zid de apărare gigantic, avînd un perimetru de aproape 86 km și atît de lat încît o cavadrigă putea să circule în voie pe el. În Babilon existau, conform aceluiași istoric călător, o sută de porți de aramă, case cu trei-patru etaje, un palat și un templu strălucit de acel turn înalt, pe care, după cum spune Biblia, descendenții lui Noe îl înălțaseră cu ambiția de a ajunge pînă în ceruri. Din istoria orașului, Herodot nu amintea decît două personaje romantice: Semiramida și Nitocris. Nimic despre Nabucodonosor... Cît despre obiceiurile locuitorilor Babilonului, el reținuse îndeosebi vînzarea anuală la licitație a femeilor, cele mai frumoase fiind cumpărate de cei bogați, cele urite rămînd săracilor. În fine, mai povestea că fiecare femeie trebuia, pentru o singură dată în viață, „să meargă într-un

Codul lui Hammurabi

Spre deosebire de informațiile transmise de Herodot, orașul nu măsura de jur împrejur decît vreo 18 km; Eufratul a trecut într-adevăr prin mijlocul lui, deși, odată cu scurgerea timpului, albia fluviului s-a deplasat intrucîtva.

În decursul vremii, asiriologii au descifrat mii de texte scoase la lumină. S-a aflat astfel că Babilonul era un oraș relativ tîrziu în istoria mesopotamiană. Numele său e menționat pentru prima oară de-abia către 2250 î.e.n. Nomazi amoriți, veniți din extremitățile septentrionale ale deșertului sirian, au fondat o serie de regate, printre care și Babilonul, unde prima dinastie regală a apărut la începutul sec. XIX î.e.n. Orașul se numea pe atunci Babila, nume străvechi a cărui semnificație fusese uitată și pe care savanții au căutat să-l explice printr-o etimologie semitică (*bab* = poarta și *ili* = zeului). Timp de două mii de ani, așezarea va purta, în inscripțiile oficiale, numele de Kadingirra, traducerea sumeriană a „cuvîntului Babilă, sumeriana fiind limba savantă a babilonienilor.

Hammurabi (1792 - 1750 î.e.n.)¹, cel de-al cincilea rege al primei dinastii babiloniene a amoriților a fost suveranul cel mai prestigios al acestei dinastii. Învîingîndu-și, unul după altul, toți adversarii, majoritatea amoriți ca și el, și-a constituit un imperiu puternic, care îngloba întreg sudul Mesopotamiei. Geniul său unificator s-a manifestat și în scris, prin redactarea unui cod de legi, descoperit în 1901 pe o stelă la Susa. Un basorelief îl reprezintă pe rege primind de la zeul Shamash, patronul justiției, textele legislative².

Codul editat de Hammurabi nu era primul. Trei secole înainte, sumerienii întocmiseră și ei unele asemănătoare. Dar claritatea limbii și concizia stilului justifică faptul că este considerat, pînă în zilele noas-

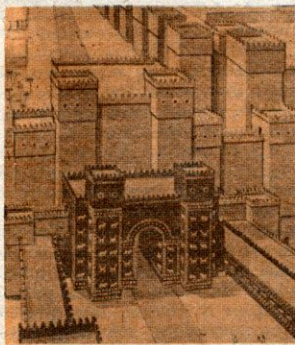
tre, ca cel mai faimos monument legislativ al antichității preromane.

În continuare, Babilonul a trecut prin grele încercări. După ce a fost supus de arameeni, a căzut sub stăpînirea asirienilor. Locuitorii suportînd greu această aservire, războaiele s-au ținut lanț. De două ori, în cursul sec. VII î.e.n., asirienii le-au distrus orașul. În 625, guvernatorul său, Nabopalassar, și-a declarat independența și s-a proclamat rege; el s-a aliat cu mezii și a pornit împotriva Asiriei atacîndu-i capitala, Nineve³; în 612 î.e.n.

Nabucodonosor, fiul lui Nabopalassar a înfrînt, în bătălia de la Karkemîș, coaliția asiro-egipteană, îndepărtînd astfel amenințarea pe care ambițiosul faraon Nechao o făcea să planeze asupra țării sale.

Cînd Nabucodonosor II s-a urcat pe tron, în 605 î.e.n., toate teritoriile fertile, de la Ierusalim la Golful Persic, îi aparțineau, dar totul trebuia reconstruit pentru a ridica un nou Babilon, la nivelul ambilor sale. În timpul domniei lui, Nabucodonosor II a reprimat răzcoala Iudeii, a cucerit Ierusalimul și a strămutat în Mesopotamia o parte din populația lui.

Orașul se întindea pe cele două maluri ale Eufratului, dar edificiile importante se găseau pe țărmul oriental. O centură exterioră dublă, lungă de 18 km, numită „zidul cel puternic” împrejmua un teritoriu aproape nelocuit, dar care putea servi ca refugiu pentru locuitori și vitele lor, în timp de război. Această linie de apărare exterioră era întărită, la nord, de fortăreața Babil, astăzi încă înaltă de 22 m, care străjuia palatul de vară al regelui. Un alt palat-cetate proteja palatul principal și marea poartă consacrată zeiței războinice Ishtar, „care-și zdrobește dușmanul”. Ca într-un muzeu, aici fuseseră așezate vechi statui, dintre care unele erau pradă de război. Pe lîngă această fortă-

Porta principală de intrare în Babilon, dedicată zeiței Ishtar, construită din cărămizi smălțuite în albastru și decorată cu imagini de tauri și draconi — transformată aidoma în Muzeul Pergamon

În p. 46: prospecțiuni în trecutul îndepărtat, la Babilon. Pe teritoriul Irakului, săpăturile recente efectuate de arheologi dau la iveală noi mărturii ale străvechii civilizații mesopotamiene, care a înflorit în antichitate între Tigru și Eufrat

sanctuar al Afroditei și acolo să se unească cu un străin”. Autoritatea sa de părinte al istoriei a impus multă vreme drept autentice astfel de informații fanteziste.

¹ Sursele românești menționează ca ani de domnie al lui Hammurabi 1728-1686 î.e.n.

²⁻³ Magazin istoric, nr. 7/1970; 10/1976.

reață trecea Calea Procesiunilor, cu pereți din cărămizi emailate, care conducea la poarta zeiței Ishtar și, dincolo de ea, în oraș, trecînd de-a lungul dublului zid protector al Palatului Regal, veritabilă cetate fortificată în chiar interiorul Capitalei.

Palatul fusese construit de Nabopalassar, după modelul simplificat al palatului asirianului Senaherib din Ninive; apartamentul propriu-zis dădea într-o curte pătrată. El se compunea din două săli mari și din trei mici camere private, învecinate cu cele comune. Nabucodonosor II a păstrat neatins edificiul, de fapt modest, alegînd ca soluție optimă pentru a-l mări aceea de a-l reproduce în mai multe exemplare. A dispus deci construirea a patru noi

„unități palatale” care comunicau prin culoare laterale. Într-unul din ele, apartamentul principal fusese înlocuit cu o sală imensă: sala tronului.

Grădinile suspendate și turnul Babel

În epoca romană, istorici ca Diodor din Sicilia, de pildă, au descris grădinile suspendate ale Semiramidei, drept una dintre minunile lumii. Dar nici pînă astăzi nu se știe cu certitudine dacă într-adevăr au existat, sau povestea lor e de domeniul ficțiunii, deoarece nu s-a găsit nici o dovadă materială care să le ateste din punct de vedere istoric.

Speranța de a descoperi faimoasele grădini explorînd imensul complex de palate, măsurînd 322 m pe 190 m, nu s-a concretizat niciodată. Nici un text babilonian, dealtfel, nu le menționează. Unii arheologi au crezut că le-au găsit urma într-o construcție, situată în spatele grupului de palate, compusă dintr-un șir de culoare paralele, cu tavanele în arcade. Ei și-au închipuit că aceste arcade susțineau straturi de pămînt dispuse în trepte și irigate cu ajutorul unor pompe care ridicau apa pînă la nivelul lor. De fapt, în aceste culoare, binecunoscute în Orient, se depozitau amfore asemănătoare butoaielor noastre. Era vorba deci de magazinele palatului unde se păstrau alimentele necesare numerosului personal.

De la palat, Calea procesiunilor continua pînă la marele templu al zeului Marduk, patronul Babilonului. O tabletă, denumită *Tableta lui Esagil*, scrisă în 229 î.e.n. de un preot din Uruk, poartă descrierea „secretă” a ansamblului sacru, care forma templul lui Marduk, sau *Esagila*, și a turnului alăturat. Templul lui Marduk era o fortăreață aproape pătrată, cu o curte interioară. Pe axa intrării se deschidea o poartă care dădea în sanctuarul lui Marduk. Aici se găsea statuia zeului, de dimensiuni reduse și destul de ușoară, ca să poată fi purtată cu ocazia procesiunilor, în special în timpul celei prilejuite de sărbătorirea noului an. O sală era rezervată tronului zeului, într-una se găsea patul nunților divine; în fine, altele erau destinate celorlalți zei, căci Marduk, asemenea unui rege, își avea o întreagă curte. Alături de templu, dar izolat într-o incintă, se înălța turnul. În privința amplasării lui, situat, prin tradiție, la sud de micul oraș Hilla, multitudinea ruinelor i-a descurajat pe mulți arheologi să pornească pe urmele lui. Unii s-au dus totuși pînă la Birs Nimrud (în nord-vestul Babilonului) ca să-l găsească, în timp ce alții îl căutau la Aqarquf, în regiunea Bagdadului.

De-abia la sfîrșitul secolului XIX, o echipă de arheologi germani, condusă de arhitec-

Poemul sacrei căsătorii

Într-o zi pe cînd lucram la Muzeul de antichități orientale, din Istanbul, am dat de o tăbliță mică cu numărul 2.461. Era spre sfîrșitul anului 1951. Săptămîni de-a rîndul examinaseam, mai mult sau mai puțin în grabă, sertare întregi cu tăblițe, cîntînd să identific textele literare necunoscute și inedite pe care le descopeream acolo și să aflu, pe cît posibil, din ce operă, din ce ansamblu făcea parte fiecare dintre ele. Mă străduiam să descurc lucrurile, să fac o primă triere. Știam prea bine că în acel an nu voi mai avea timp să copiez toate tăblițele, așa că trebuia să mă mulțumesc cu cele mai importante.

Cînd am zărit într-unul din sertare, printr-o mulțime de alte piese, acea mică tăbliță cu numărul 2.461, am fost imediat izbit de aspectul și de perfectă ei stare de conservare. Mi-am dat seama că era vorba de un poem compus din mai multe strofe care cînta frumusețea și dragostea. O mireasă bucuroasă proslăvea pe un rege numit Șu-Sin (care domnise asupra țării Sumerului acum patru mii de ani). Am citit și am recitat textul; nu încăpea nici o îndoială, ceea ce aveam în mintă era într-adevăr unul din cele mai vechi poeme de dragoste care au fost scrise vreodată. Am constatat însă imediat că nu era un cînt de dragoste profan. Perechea pe care o evoca nu era a unor îndrăgostiți obișnuiți, ci a unor iubiți „consacrați”, Regele și Soția sa „rituală”. Pe scurt, am înțeles că era vorba de un poem care se recita, probabil, în timpul celebrării acelei ceremonii sacre, a celui rit foarte vechi din Sumer, care se numește „Căsătoria sacră”. În fiecare an, conform prescripțiilor religioase, regele trebuia „să ia de nevastă” pe una din preotesele Inannei, zeita dragostei și a procreației, pentru a asigura astfel fertilitatea pămînturilor și fecunditatea tuturor ființelor de sex feminin. Această ceremonie avea loc în prima zi a anului și era precedată de serbări și de ospete însoțite de muzică, cîntece și dansuri. Poemul înscris pe mica tăbliță de la Istanbul fusese recitat, după toate probabilitățile, în timpul uneia dintre aceste sărbătoriri a Anului nou, de către aleasa regelui Șu-Sin¹.

¹ Samuel Noah Kramer, *Istoria începe la Sumer*, Ed. Științifică, București, 1962, pp. 195-196.

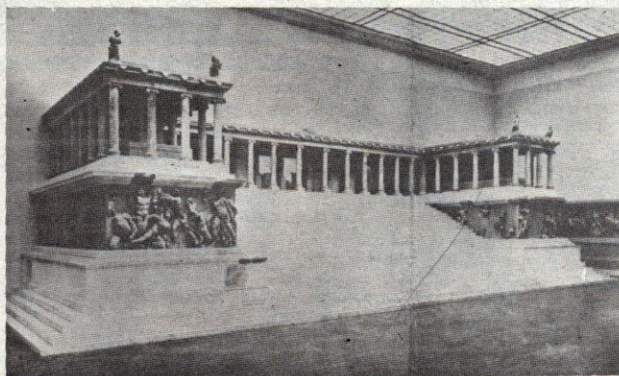
tul Robert Koldewey, au explorat sistematic Babilonul. Lucru dificil, deoarece în Mesopotamia templele, palatele și casele au fost construite din cărămizi nearse, cele mai nimerite împotriva căldurilor sufocante, dar extrem de perisabile. Datorită perseverenței cu care au fost întreprinse săpăturile, care au durat până în 1917, vestigiile au ieșit la iveală; ziduri înalte tencuite cu țigle emailate, ruine grandioase, deși sărace în podoabe artistice în comparație cu cele asiriene datînd din aceeași epocă.

„Templul temeliei cerului și a pămîntului” era un turn pătrat, clădit din cărămizi nearse, placat cu cărămizi smălțuite și măsurînd cam 90 m înălțime. El domina cetatea cu cele șapte etaje ale sale, deasupra cărora se afla templul propriu-zis sau *Sahuru*. Semnificația acestui cuvînt, desemnînd de obicei o sală unde stăteau străjile, sau o cameră de trecere, ar concorda cu interpretarea dată de Diodor din Sicilia. Conform acestuia, turnul ar fi fost un loc de observație pentru celebrii astrologi caldeeni. După Herodot, într-una din încăperile ultimului etaj, ar fi existat un pat și o masă de aur, dar nici o statuie a vreunei divinități: „Numai o femeie, aleasă de zeu, își petrecea acolo noaptea”. El adăuga sceptic că, „uneori, zeul cobora în templu ca să doarmă în patul pregătit”. Acest ritual, de neînțeles pentru un grec, era expresia religiei babiloniene, avînd la bază credința în unirea sacră a zeului și zeiței, mimată de rege și marea preoteasă în cursul ceremoniei consacrate noului an.

Este cunoscută versiunea *Bibliei* în privința turnului Babel, după care, Dumnezeu „ar fi amestecat” limbile constructorilor, făcîndu-i să nu se mai înțeleagă, pentru a-i pedepsi astfel pentru orgoliul lor. Deși această încercare, prezentată ca o impietate, n-a fost, poate, decît o expresie a năzuinței omului de a se apropia de divinitate. Cu sările sale monumentale, astăzi distruse, turnul Babilonului pare să fi fost, el însuși, „o poartă a cerurilor”, iar Sa-

Pergamon — Berlin

Spre sfîrșitul anului trecut, aflîndu-mă la Berlin, am fost invitat să mă îndrept spre milieniile antichității. În centrul capitalei Republicii Democratice Germane, la doi pași de Piața „Marx-Engels”, pe o limbă de pămînt cuprinsă între brațele riului Spree, pe Kupfergraben, părăsim agitatul nostru veac spre a ne retrage cu 3 000-4 000 ani în urmă. Intrăm într-un adevărat tunel al timpului, în care o colegă germană, Evelin Wiekroek,

Marea sală centrală a Muzeului Pergamon, construit în condiții tehnice încă unice în lume, adăpostește fațada vestică a altarului ce se înalța odinioară pe acropola Pergamului.

avea să ne conducă succesiv pe străzile și pe sub porțile Babilonului, în templele Pergamului¹, prin fața a sute și sute de vestigii arheologice ale civilizațiilor sumeriană și asiriană, hitită și persană, greacă și romană. Imensa clădire circulară adăpostește cele mai vaste reconstrucții în mărime naturală ale antichității; principalele piese, ce ocupă săli de sute și sute de metri, rămîn marea poartă a zeiței Ishtar și marea Cale a procesiunilor din Babilon, palatele asiriene și giganticul altar din Pergam. Opera arheologilor și specialiștilor germani, care au transferat originalele-unicat, de o valoare artistică și istorică inestimabilă, atinge perfecțiunea. Cu atît mai mult cu cît actualul muzeu — inaugurat în 1930 — a fost închis la începutul celui de-al doilea război mondial, în timpul căruia a suferit imense stricăciuni de pe urma bombardamentelor, a duelurilor de artilerie și a luptelor de stradă. După o ședere de cinci ani în bunkere germane, special amenajate, măturile vremurilor Troiei și ale lui Hammurabi, ale lui Nabucodonosor și Asurbanipal, ale lui Alexandru cel Mare și Lisimach, ale lui Attalus și Eumenes II, au făcut o escală de 14 ani în sălile Ermitajului din Leningrad, pentru ca, în 1959, comorile fără egal în lume să se întoarcă în muzeul de pe Spree. Aici sute și sute de mii de vizitatori pășesc, în fiecare an, pe dalele lumilor trecute.

C. P.

¹ Acropolisul orașului antic Pergam se înalță la aproximativ 28 km de țărmul Mării Egee, în dreptul insulei Lesbos (azi Mytilene), în largile văi ale regiunii coaste de vest a Asiei Minor. Ceea ce a fost odinioară (începînd din sec. VII î.e.n.) cetatea Pergam, face astăzi parte din perimetrul orașului Bergama, la aproximativ 110 km nord de vechea Smîrnă, acum portul Izmir, din partea asiatică a Turciei. Gloria Pergamului, centru cultural al lumii elenistice — cîntîntul pergament, provenit de la numele orașului, evocă celebra bibliotecă ce se afla acolo — se situează în epoca următoare lui Alexandru cel Mare, cînd sub dinastia Attalizilor el a atins, de asemenea, o mare forță militară, datorită căreia s-a putut opune ofensivelor neamurilor celtice, seleucidilor și bithynienilor. Pentru a celebra victoriile Pergamului, regele Eumenes II (197-159 î.e.n.) a înălțat marelui altar în cinstea lui Zeus și a zeiței Atena, patroana cetății, altar transportat în întregime, la 1878, de către inginerul Carl Humann la Berlin, în baza unui acord cu guvernul turc.

huru un altar, un spațiu intermediar între locuința celestă a zeului și reședința sa terestră, din templul Esagila.

Zeii guvernatori

Babilonul avea deja un trecut considerabil cînd, în 605 î.e.n., Nabucodonosor II s-a apucat să-l restaureze. Credințele religioase evoluaseră dar, în esența lor, rămăseseră conforme unei tradiții care dura de peste 2 500 ani, adică de la originea civilizației sumeriene.

Fiecare oraș era guvernat de o monarhie divină. Un mare zeu, înconjurat de curtea sa, era nu numai stăpînul unui sector determinat al lumii, ci și atotputernic în orașul care-l adoptase, asigurîndu-i, în schimb, prosperitatea, veghind buna rînduială a forțelor cosmice, de care depindeau fertilitatea pămîntului, fecunditatea oamenilor și cea a animalelor. El își împărțea puterea cu o zeită-mamă: nunta lor era sărbătorită în pragul fiecărui an. Regele și marea preoteasă jucau, cu această ocazie, rolul cuplului divin, dînd simbolic naștere zeului-fiu, personificare a noii vegetații. În fiecare an, vremea recoltei coincidea cu moartea tînrului zeu-rege și, dacă era plîns, era, de asemenea, admis că moartea lui făcea parte din ordinea lumii. În anul următor totul reîncepea.

Zeii, avînd fiecare domeniul său, erau organizați într-un soi de sistem de guvernămint, însărcinat să păstreze ordinea lumii. Trei mari zei — Anu, cerul; Enlil, vîntul și atmosfera; Ea, apa — formau triada supremă. Urma apoi triada astrală — Sin, luna; Shamash, soarele; Ishtar, planeta Venus — și zeii războinici, patronii furtunilor și uraganelor. Marduk era unul dintre ei, dar locul său modest a devenit jeant cînd orașul pe care îl proteja era considerat centrul lumii. Hammurabi a proclamat atunci că triada supremă i-a atribuit lui Marduk cea mai înaltă demnitate. Rămînea numai să fie explicat în ce mod.

Cu ajutorul imaginației, fiecare zeu a fost prezentat ca un aspect al lui Marduk, personificînd una din prerogativele sale. Apoi, teologii, punînd cap la cap cele mai vechi tradiții relative la crearea lumii, au compus un mare poem liturgic relatînd despre luptele dintre ființele divine elementare — Tiamat, marea sărată, Apsu, apa dulce — și zeii propriu-ziși, cărora ele le dăduseră naștere. Tiamat a creat o armată de monștri pentru a-i omorî pe zei și a rearunca lumea în haos. Înspăimîntați, zeii au renunțat să se mai apere, cînd tînrul Marduk a acceptat să preia conducerea ostilităților, cu condiția de a fi investit, de către ei, cu puterea supremă. Astfel s-a făcut că, după o bătălie eroică, a devenit primul dintre zei, ceilalți păstrîndu-și puterile — căci; niciodată în gîndirea lor, babilonienii nu au reușit să conceapă o unică divinitate, într-atît de apăsătoare erau vechile tradiții legate de organizarea societății și a monarhiei.

Sfîrșitul Babilonului s-a tras dintr-un fel de război religios. În 559 î.e.n., un oarecare Nabonide, fiul unei preotese a lui Sin — zeul lună — a fost chemat să domnească. Cîrînd acest prinț habotnic a exasperat clerul lui Marduk, deoarece acorda preferințele sale templelor lui Sin, din Ur, și celui al lui Harran, din Siria. În aceste condiții, e ușor de înțeles că Babilonul, în 539, l-a întîmpinat pe Cyrus, regele mezilor și persilor, ca pe un liberator. Nu numai că el s-a declarat credincios lui Marduk, dar în loc să domnească prin teroare, ca Nabonide, a știut să-și arate iscusința în relațiile cu locuitorii Babilonului, eliberînd și evreei captivi și lăsîndu-i să se reîntoarcă în Ierusalim. Marele oraș își pierduse însă pentru totdeauna statutul său de putere independentă. Iar triumful elenismului avea să consemneze declinul civilizației babiloniene.

ISTORIA — DEFINIȚIA OMULUI DESPRE SINE ÎNSUȘI

(Urmare din p. 40)

Toate acestea se adresa Clarisse Bader. Daniel Stern nu este mai bine tratat; își primește și ea „porția”: „Această carte [Histoire des commencements de la République aux Pays-Bas] este vădit o carte de femeie... prin lipsa viziunii de ansamblu, de adîncime, de originalitate, de vigoare înflăcărată; calități specifice bărbatilor, femeile avînd în schimb altele: grația, eleganța, finețea... Doamna Stern nu le are nici pe acestea”. Lovitura este dură; dar cînd îți masculinizezi numele, te expui la asemenea atacuri.

— Așadar, Barbey d'Aurevilly trimite pe istoricii-femei la cratița de dulceai, la lucrul de mîină și, mai ales, la feminitate.

— Ghetou sau gineceu, nu contează numele acelei lumi închise și derizorii în care trudes femeile-istorici ale anilor 1860 și ale deceniului următor. Anumite semne anunță, dacă nu un sfîrșit, cel puțin un început. Foulques de Villaret tipărește Election de Thibaut d'Aussigny au siège Episcopal d'Orléans. 1448-1450 (Alegerea lui T.A. pe scaunul episcopal de la Orléans) și, tot în 1875, doamna Cocheris publică o Histoire de l'Empire d'Allemagne (Istoria Imperiului Germaniei). Subiectele n-au nimic feminin. Fără îndoială, nu este un rezultat al întîmplării că cele două autoare, profesoare la Sorbonne, își menționează titlurile universitare. Semn premergător al unor vremuri în care instrucțiunea, această mare nivelatoare, va face ca distincția între istoriografia feminină și istoriografia masculină să devină un nonsens.

— Într-adevăr un nonsens al zilelor noastre, cînd, pentru a cita un singur exemplu al locului pe care femeia a știut să și-l impună în știința și societatea franceză — în înalta funcție de președinte al celebrului dv. Universității Sorbonne I se află o femeie: prof. dr. Hélène Ahrweiler.

Interviu realizat de
Cristian POIȘTEANU,
Ana Maria ȘERBĂNESCU

MIZA PETROLULUI (II)

O dispută în culisele războiului mondial

Dr. EUGEN PREDA

Secretarul de stat interimar (Edward Stettinius jr.) către reprezentanții diplomați din unele republici americane (Columbia, Ecuador, Paraguay și Venezuela). Washington, 17 februarie 1944

Strict secret

Pentru stricta dv. informare confidențială. Sintem angajați în dezvoltarea unei ferme politice externe petroliere postbelice. Convorbiri exploratorii vor fi inițiate curînd între acest guvern și cel britanic în probleme de interes mutual referitoare la petrolul Orientului Mijlociu. Este chiar posibil ca aceste convorbiri să ducă la discuții asupra petrolului internațional cu competență mai mare... Departamentul (de Stat) i-a informat (la 2 februarie pe conducătorii companiilor petroliere americane care operează în străinătate) că guvernul nostru, avînd în vedere importanța petrolului în (actualul) război și pe termen lung, favorizează dezvoltarea resurselor petroliere externe și întîmpină cu bucurie participarea companiilor americane în această dezvoltare. Guvernul nostru adoptă poziția clară că, în cazul în care vreo țară acordă străinilor drepturi de explorare pentru sau dezvoltarea resurselor de petrol, resortisanților Statelor Unite trebuie să li se acorde posibilități egale cu resortisanții oricărei țări pentru a obține astfel de drepturi.

În enormul trafic de corespondență diplomatică secretă din anii celui de-al doilea război mondial instrucțiunile citate mai sus dezvoltă, din limitata parte acum vizibilă a albsbergului care o reprezintă politica petrolului, ajungerea la un punct nodal. Antecedentele ca și implicațiile au jalonat nu numai cursul relațiilor interaliatate dar și noua înfățișare a hărții explorării și exploatării petrolului și lupta pentru influență și dominare în zonele, tot mai întinse, care-l posedau.

"Ofensiva" diplomatică americană în direcția petrolului Orientului Mijlociu s-a generalizat încă de la începutul anului 1943. Ea a fost precedată nu numai de o intensificare a activității companiilor petroliere din Statele Unite, dar și de călătoriile în zonă ale trimișilor personali ai președintelui Roosevelt în 1942, unele episoade ca cea a fostului candidat republican Wendell Wilkie, altele avînd continuitate ca ale generalului P.J. Hurley, fost ministru de război, și locotenent-colonelului Harold Hoskin. La 14 decembrie 1942 Ambasada americană la Londra a remis la Foreign Office un memorandum privind Iranul, pe care un document din 4 ianuarie 1943 al Ministerului de externe britanic îl considera expresia „importanței crescînde a interesului guvernului Statelor Unite în Persia”.

Cînd petrolul Orientului Mijlociu „face cu ochiul”

De la debutul anului 1943, conform documentelor publicate ale Departamentului de Stat, la Washington nu se mai considera că Orientul Mijlociu ar fi o „zonă exclusivă” britanică. La 12 februarie, ministrul rezident american la Bagdad este instruit să dea „sprijin diplomatic N.E.D.C. în dezvoltarea unei concesiuni în zona Basra... guvernul american pledînd în această chestiune principiul egalității pentru cetățenii tuturor națiunilor”. Autoritățile britanice blochează însă tentativa. Dar, în aceeași lună (potrivit debaterilor din Comitetul senatorial de investigare a resurselor de petrol desfășurate la Washington în 1945), s-a manifestat preocuparea companiei Texaco — împărtășită membrilor guvernului american — că britanicii, prin sprijinul financiar dat Arabiei Saudite, ar putea prelua interesele petroliere în această țară. Ministrul de interne Harold Ickes l-a convins pe președintele Roosevelt că britanicii amenință concesiunea companiei petroliere americane în Arabia Saudită. După cum remarcă autorul american Leonard Mosley (*Power Play. Oil in the Middle East*, London Random House, New York, 1973), „manevra a fost bine aleasă ca moment. Existau multe discuții în Congres și în presă în legătură cu viitorul rezervelor de petrol americane (apreciate că s-ar epuiza) și șefii de stat major și-au făcut cunoscută dorința de a dispune de o rezervă de petrol în Orientul Mijlociu pentru uzul forțelor armate în momentul cînd războiul se deplasa în Oceanele Indian și Pacific”. La 18 februarie, președintele Roosevelt a decis extinderea Legii de împrumut și închiriere asupra Arabiei Saudite, deoarece „apărarea Arabiei Saudite este vitală apărării Statelor Unite”. Cum constată Mosley, astfel, fără să coste un cent companiile americane, s-au găsit banii

pentru a exclude interferența financiară britanică în Arabia Saudită. În fapt, lucrurile n-au decurs chiar atît de simplu. După ce ambasadorul american la Cairo, Alexander C. Kirck, care era acreditat și în Arabia Saudită, îl vizitase pe regele Ibn Saud pentru a-l informa de decizia președintelui Roosevelt, guvernul saudit a întrebât autoritățile britanice dacă au vreo obiecție în cazul că vor cere furnizarea de arme prin procedura Legii de împrumut și închiriere. Guvernul britanic, după cum s-a aflat la Washington, a răspuns că o astfel de solicitare poate fi făcută ori prin Legatia Arabiei Saudite la Londra ori prin Legatia engleză la Jeddah. „Cu alte cuvinte, constată secretarul de stat C. Hull, guvernul Arabiei Saudite ale cărui interese economice prime sînt strîns conectate cu cele ale Statelor Unite în virtutea concesiunii acordate unei companii americane de a asista în dezvoltarea uneia dintre cele mai mari rezerve de petrol din lume, a fost informat că și poate asigura echipamentul american de împrumut-inchiriere numai prin intermediul autorităților britanice”. În consecință, Hull era de părere „să fie inițiate imediat măsuri de a se face cunoscut agențiilor corespunzătoare ale administrației și guvernelor independente din Orientul Apropiat, cu excepția Turciei (dat fiind aranjamentul la care s-a căzut de acord la Casablanca)”, că este politica guvernului nostru de a saluta solicitările oficialităților acestor guverne privind disponibilul de furnituri militare americane care să vină în întîmpinarea nevoilor lor și că astfel de furnituri vor fi trimise direct, dacă este posibil”.

Deși, într-adevăr, în anii 1943 și 1944 în presa americană a fost stîrnită zărvă în legătură cu „epuizarea” rezervelor de petrol naționale, aceasta a fost, mai curînd, o „cortină de fum” protectoare și justi-

ficatoare a demersurilor din culise. Mai ales că nu se poate omite că, în anii războiului, Statele Unite nu numai că s-au menținut ca prima țară producătoare de petrol dar, în valoare absolută, și-au sporit enorm producția, capacitatea de rafinare și prelucrare a petrolului, dezvoltînd tehnicile petrochimiei, care s-au impus în perioada postbelică.

Rațiunile demersurilor au fost expuse astfel în memorandumul din 8 iunie al șefilor de stat major adresat președintelui Roosevelt: „În interesul securității naționale este presant să se întreprindă măsuri imediate de asigurare a unui control continuu de suficiente rezerve petroliere care să satisfacă necesitățile țării. În conformitate cu aceasta se propune organizarea de către Corporația Reconstrucției Financiare a unei corporații numai cu scopul achiziționării rezervelor străine dovedite de petrol. Aceasta ar include achiziționarea participațiilor de control în concesiunile petroliere din Arabia Saudită de către Guvernul S.U.A., cu specificarea că această corporație ar putea achiziționa participații și în alte proprietăți”. După trei zile, Departamentul de Stat i-a fost comunicat acordul Casei Albe la acest memorandum și indicația de a întreprinde „eforturi imediate de a se obține de la Arabia Saudită concesiuni petroliere pentru guvernul Statelor Unite în scopul stabilirii unei rezerve de combustibil petrolier a marinei, similare celor existente în Statele Unite”.

Trecerea la aplicarea acestei orientări, chiar înainte de a se ajunge la puternice ciocniri cu Marea Britanie, a provocat frămîntări și conflicte chiar în Statele Unite ale căror prelungiri s-au introdus, de asemenea, în țesătura politicii internaționale a petrolului. Chiar la sfîrșitul lunii iunie 1943 a fost instituită Corporația Rezervelor Petroliere (P.R.C.) pentru a asigura obținerea de noi concesiuni petroliere în lume, în special în Orientul Mijlociu și imediat în Arabia Saudită. În Consiliul de administrație al P.R.C. au intrat: secretarul de stat, Cordell Hull, ministrul de răz-

¹ La întîlnirea Roosevelt-Churchill (14-24 ianuarie 1943) s-a convenit că „Turcia se află în teatru de responsabilitate britanic și că toate problemele referitoare la Turcia vor fi tratate de Marea Britanie în același fel în care problemele privitoare la China sînt tratate de Statele Unite”.

boi, H. Stimson, ministrul flotei militare, colonelul Knox, directorul Oficiului economiei de război L. Cowley și, în calitate de președinte, ministrul de interne Harold Ickes, care avea și funcția de Administrator al petrolului în scopuri de război. Printre variantele ce au fost examinate a fost și achiziționarea imediată a întregului stoc de acțiuni ale lui Californian Arabian Standard Oil Company (C.A.S.O.C.). Aceasta, după cum i s-a raportat lui Roosevelt, prezenta însă ca dezavantaj „repercusiuni internaționale de nedorit și, înedesebi ar putea provoca îngrijorarea Marii Britanii și U.R.S.S. și ar putea întări tendința unor țări latino-americane de a proceda, mai departe, pe calea naționalizărilor”. Se mai lua în considerare ca o astfel de implicare să declanșeze „un act dureros” din partea companiilor petroliere. De aceea se prefera ca întreaga operațiune să fie întreprinsă sub auspiciile unui contract între P.R.C. și C.A.S.O.C. Administrația avea să constate că monopolurile petroliere „nu doreau să-și bage nasul” în afacerile lor, cum a remarcat H. Ickes, mai ales că, așa cum a spus-o tot el, „între timp, dat fiind că Rommel fusese alungat din Africa de Nord, se simteau în siguranță în concesiunile lor”.

Pentru administrația americană problema, implicând și angajarea de negocieri cu Marea Britanie, s-a complicat și datorită unui conflict de personalități care masca un alt conflict de interese: Cine să răspundă de negocieri? Ambasadorul britanic la Washington, lordul Halifax, a redat chestiunea într-o manieră a necondotă într-unul dintre rapoartele sale: „Stettinius mi-a spus ce s-a întâmplat aici în chestiunea petrolului. Într-o zi, Ickes s-a dus la președinte, care i-a spus: «Aș dori să știu ce părere ai avea, Harold, să conduci tu grupul nostru»”. Cînd Hull a auzit aceasta, s-a dus drept la președinte și i-a spus că Departamentul de Stat trebuie să fie însărcinat cu toate negocierile externe. Președintele a afirmat atunci: «Ei bine, atunci le vei conduce și Harold le va prezida cînd

nu vei avea timp de ele”. Oricum, la Londra se considera că formarea P.R.C. va conduce „la o foarte periculoasă competiție cu interesele britanice”, deși Roosevelt îl asigură pe Churchill într-o scrisoare că „nu ne fac cu ochiul cîmpurile voastre petroliere din Irak și Iran”.

Un acord neintrat in vigoare distruge „linia diviziunii”

Opinia la Washington în primăvara 1943 concorda cu aprecierea raportului generalului Patrick Hurley, transmis la 13 mai din Cairo: „În ultimul sfert de veac Orientul Mijlociu a fost recunoscut ca o sferă de influență britanică... Marea Britanie nu mai posedă esențialul puterii necesar menținerii rolului tradițional de influență dominantă în Orientul Mijlociu”. Hurley propunea președintelui „întegrarea politicii anglo-americane în Iran și menținerea unor relații corespunzătoare cu rușii, care să se efectueze mai curînd sub conducerea dv. decît a britanicilor”. Printre motivele unei „politici mai active” americane în Iran, C. Hull avea, dealtfel, să enumere: „dintr-un mai direct punct de vedere egoist este în interesul nostru ca nici o mare putere să nu se stabilească în Golful Persic vizavi de o importanță dezvoltare petrolieră americană în Arabia Saudită”. Cum, însă atrăgea atenția amiralul W.D. Leahy, șeful statului major personal al președintelui, „Iranul a fost acceptat pentru scopuri de război ca o responsabilitate britanică”, oficialitățile au recurs la o serie de mijloace care le stăteau imediat la dispoziție.

Petrolul din Arabia Saudită, ajuns la o extracție de 12 500 barili/zi și cu perspectivă de 100 000 barili/zi, era rafinat în Bahrein, aflat sub control britanic. C.A.S.O.C. a fost autorizat să construiască o mare rafinărie în Arabia Saudită, decizia, după cum consumăză un document datat 26 iulie, fiind „bazată pe anticiparea necesităților mi-

litare în Pacificul de Sud-Vest, întărită de concluzia că ar fi recomandabil, pe termen lung, să atragem aprovizionarea din Golful Persic pentru cantitățile necesare decît din aprovizionarea noastră internă”. Prioritatea acordată acestui proiect era însoțită, după cum i-a scris Hull lui Ickes, de semnalarea că „trebuie să avem clar în minte că extinderea avantajelor britanice servește consolidării pozițiilor lor postbelice în Orientul Mijlociu pe seama intereselor americane... Am aflat cu considerabilă aprehensiune de proiecte de extindere a instalațiilor lui Anglo-Iranian Oil Company, un concern aflat total în proprietate engleză și care dispune de acum de cea mai mare rafinărie existentă; de o nouă conductă cu Mediterana pentru cîmpurile petroliere irakiene, un proiect de care va beneficia Iraq Petroleum Co., în care britanicii au pachetul de control (noi o minoritate) și de o nouă rafinărie în India, care va utiliza petrol din Qatar și alte [locuri] în care petrolul este controlat de britanici... Pe de altă parte, știm că există alte cîteva proiecte de rafinării care au fost avansate de companiile americane deținătoare de petrol în Orientul Mijlociu, unul ca alternativă la propunerea C.A.S.O.C., pentru o rafinărie mai mică decît cea avută inițial în vedere pentru Arabia Saudită. Considerăm că trebuie acordată deplină atenție acestor propuneri și că în raport direct cu necesitățile de război, acestea ca și alte posibile extinderi ale facilităților americane trebuie să aibă prioritate asupra oricărei extinderi a instalațiilor britanice în Orientul Mijlociu. Noi considerăm că puternice critici vor surveni dacă instalațiile petroliere britanice vor fi mai departe extinse pentru scopuri și cu materiale americane, fiindcă în acest fel se va întirzia dezvoltarea întreprinderilor americane, se vor leza deșinerile lor și s-ar tinde să se facă țara noastră dependentă în viitor de petrolul britanic”. O urmare a acestei orientări a fost opoziția autorităților de la Washington față de proiectul construirii unei rafinării la Bombay, deși ar

fi fost proprietatea unor companii americane. În schimb, Departamentul de Stat îl instruia pe ministrul Statelor Unite la Teheran să sprijine demersurile firmelor americane de a obține concesiuni petroliere în sudul Iranului, mai ales că aceste intenții stimulaseră companiile britanice să se preocupe, la rândul lor, de aceeași zonă. Cu un an mai târziu, în toamna 1944, aceste demersuri, separate, ale companiilor americane și britanice au fost considerate la Washington și Londra ca fiind printre cauzele cererilor sovietice de concesiuni petroliere în nordul Iranului. Statele Unite și Marea Britanie au convenit să prevină o astfel de situație, ceea ce s-a reflectat și la convorbirile lor prilejuite de întâlnirea Roosevelt-Churchill din Malta, premegătoare Conferinței de la Ialta (februarie 1945)¹, cât și în poziția ce au adoptat-o chiar în timpul Conferinței din Crimea. Dar această colaborare nu a diminuat cu nimic acuitatea conflictului anglo-american referitor la petrolul Orientului Mijlociu, dat fiind în prima jumătate a anului 1944 „îngrijorarea lui Churchill privind interesele și activitățile americane legate de rezervele de petrol ale Orientului Mijlociu”, cum se exprimau editorii corespondenței secrete dintre premierul englez și președintele Statelor Unite.

Preocuparea existentă la Londra și-a găsit confirmarea încă înainte să cadă cortina peste anul 1943, când secretarul de stat a propus începerea „de convorbiri neformale și preliminare referitoare la problemele petrolului Orientului Mijlociu”. Dar, în pofida insistențelor americane, guvernul britanic nu s-a grăbit să răspundă și, abia la 7 februarie 1944, le-a acceptat sub condiția „extinderii lor ulterioare pentru a acoperi subiectul în aspectul său general” (global). Numai în funcție de rezultatul unor convorbiri preliminare, care să se desfășoare la Londra, guvernul britanic ar fi fost de acord să fie continuate la nivel ministerial. Partea americană a escaladat presiunile. La 16 februarie, au apărut

informații că un Comitet investind programul de apărare, sub președinția senatorului H. Truman, a propus ca aliaților Statelor Unite — în special Marii Britanii —, să li se ceară să transfere Statele Unite rezervele de petrol pentru a compensa „excesiva epuizare” a rezervelor americane datorată războiului. Lordul Halifax a fost instruit, imediat, de Foreign Office să obțină asigurări că „discuțiile nu vor privi drepturile existente asupra proprietăților sau produselor petroliere”. Departamentul de Stat i-a explicat că referirile la „drepturile de concesiune” din agenda propusă de partea americană s-ar referi la „viitoarele concesiuni”, că președintele insistă să fie anunțate imediat convorbirile și că ele să se țină la Washington și la nivel ministerial. Demersul personal al lui Halifax la președinte n-a dat rezultat. La 20 februarie, Churchill i-a telegrafiat lui Roosevelt, solicitând ca discuțiile în prima fază să ia un caracter tehnic și atrăgându-i atenția că „în unele cercuri de aici există aprehensiunea că Statele Unite au o dorință de a ne deposea de bunurile noastre petroliere din Orientul Mijlociu de care, între altele, depinde întreaga aprovizionare a flotei noastre”.

Replica nu întârzie. După două zile, Roosevelt se declară „neliniștit de zvonul că britanicii doresc să se interfezeze în rezervele de petrol ale Arabiei Saudite. Probleme care dau naștere la zvonuri și aprehensiuni de acest fel indică limpede puternica necesitate de a se ajunge la o înțelegere de bază între cele două guverne referitor la petrolul Orientului Mijlociu, care înțelegere să conducă la acorduri petroliere cu rază de acțiune mai largă”. Respingind poziția britanică, Roosevelt comunică intenția de a prezida personal prima ședință a convorbirilor. Churchill răspunde că guvernul britanic „este foarte tulburat” de deschiderea unei largi diferențe de păreri „asupra unui asemenea subiect și în acest moment” și cere să nu se facă nici un anunț public asupra negocierilor pînă ce problema nu va fi reexaminată de Cabine-

tul de război. A. Eden opinează să se înceapă totuși discuțiile, satisfăcându-se într-un fel această cerere americană, dat fiind marea dependență de echipamentul de producție, rafinare și distribuție a petrolului furnizat de Statele Unite. Dar și Roosevelt, la 3 martie, pentru a urgenta deschiderea lor, dă un răspuns încurajator, deși neprecis, în întâmpinarea solicitărilor britanice de garanții: cîmpurile de petrol din Iran și Irak „nu-i fac cu ochiul”. La 7 martie, Churchill ține să înregistreze că „nu există dorință din partea guvernului Statelor Unite de a propune transferul proprietăților și intereselor noastre în Iran și Irak, care noi presupunem include și proprietățile noastre în altă parte”. Totodată, Churchill propune să se dea publicității, ceea ce s-a și întîmplat în aceeași zi, un comunicat referitor la începerea de „convorbiri preliminare și exploratorii asupra problemelor petrolului”, care „în prima fază” se vor desfășura la nivel de experți la Washington.

„Convorbirile exploratorii” au avut loc între 18 aprilie și 3 mai 1944, britanicii folosind înaintea, în timpul și după încheierea lor, ceea ce Churchill denumea „puterea amînărilor”. Produsul lor a fost un „memorandum de înțelegere”, al cărui proiect a fost prezentat de Statele Unite și a cărui urmare se preconiza a fi un acord oficial între cele două guverne. Din prima fază, preambulul declară că „guvernele Statelor Unite și Regatului Unit, ai căror naționali împreună dețin, într-o substanțială măsură, drepturile de exploatare și dezvoltare a resurselor de petrol din alte țări” recunosc că resursele mondiale de petrol sînt adecvate „pentru viitorul previzibil”. Primul articol anunță intenția celor două guverne: (1) de a asigura o aprovizionare corespunzătoare de petrol „tuturor țărilor iubitoare de pace”; (2) de a aplica principiul posibilităților egale în „achiziționarea drepturilor de explorare și dezvoltare în zone care nu sînt concesionate”; (3) să „respecte toate contractele valide de conce-

(Continuare în p. 61)

¹ Magazin istoric, nr. 2-6/1967.

CÎȘTIGĂTORII CONCURSULUI CINE? UNDE? CÎND?

„Concursul Cine? Unde? Cînd? mi-a plăcut foarte mult” (Bernat Novac, muncitor la Uzina „Oțelul Roșu”, din Oțelu Roșu); „Participînd și la actuala ediție a concursului, vreau să aduc un cald alogiu muncii neobosite la redacție care se străduie să ofere cititorilor momente de recreare și învățatură” (Valeriu Maliuenco, ceramist la întreprinderea de sticlărie și porțelan din Dorohoi); „Consider un act de cultură preocuparea redacției Magazin istoric pentru organizarea de concursuri” (Sabin Vălean, statistician medical, din Brad, jud. Hunedoara); „Sînt bucuroasă că pot să-mi îmbogățesc cunoștințele de istorie participînd la cel de-al doilea concurs organizat de revistă în 1981” (Roxana Iorga, elevă, clasa a IX-a, Liceul de filologie-istorie din Bacău).

Sînt numai cîteva dintre gândurile exprimate de numeroși participanți la ediția a II-a 1981 a concursului Magazin istoric, care, odată cu scrisorile conținînd răspunsurile la cele două serii de întrebări, au ajuns să ne împărtășească și sentimentele și gândurile lor, să adreseze propuneri și sugestii pentru viitoarele ediții ale concursului.

Mile și mile de participanți din toate județele țării, — muncitori, țărani, elevi, ingineri, ostași, profesori, învățători, cadre medicale, pensionari, — mai presus de răspunsurile lor reflectă prin bogata corespondență a concursului Cine? Unde? Cînd? marea dragoste a cititorilor noștri pentru istorie, pentru multimilenara și glorioasă istorie a poporului român — temele a prezentului socialist al României.

La încheierea concursului — un scurt bilanț. Au participat 19.834 concurenți, dintre care 4.566 au dat răspunsuri exacte la toate cele 20 întrebări. La întrebarea nr. 10 din seria I, care, se pare, a creat unele „probleme” unui mare număr de participanți care au consultat alte surse — noi am menționat că se poate de clar că unica sursă a răspunsurilor este colecția revistei pe 1981. Bine au făcut deci acei cititori care au citit revista, chiar dacă au menționat și celelalte variante.

Întrucît numărul participanților au răspunsuri exacte depășește de circa 40 ori numărul premiilor, desemnarea celor 130 cîștigători s-a făcut, ca și la edițiile precedente, prin tragere la sorți. Înainte de a prezenta numele cîștigătorilor, facem următoarele precizări:

— Premii în obiecte vor fi ridicate de la sediul redacției, întrarea Ministerului nr. 2, parter, începînd cu data de 15 martie s.c. (luni-vineri, orele 15-17, sîmbătă 9-13).

— Cîștigătorii din provincie care nu se pot deplasa la București sînt rugați să ne ceară formularul tip pentru a delega o persoană să ridice premiul.

— Abonamentele la Magazin istoric pe un an și, respectiv, 6 luni, vor fi făcute începînd cu luna iulie 1982.

Și acum lată-l pe cîștigătorii concursului Cine? Unde? Cînd? cărora le adresăm, ca și tuturor participanților, călduroasele noastre felicitări și urări de noi succese în activitatea ce-o desfășoară.

PREMIUL I 1 televizor Olt

1. GAVRILĂ G. COSTEA, București, mecanic utilaje speciale

PREMIUL II 2 casetofoane Star

1. RUXANDRA FAIRAN, com. Felnae, jud. Arad
2. VASILE-DANIEL DIANU, com. Poiana Mare, jud. Dolj

PREMIUL III 2 radioreceptoare

Gloria 2

1. LIVIU IVAN, Piatra Neamț
2. VASILE I. BUTUM, București

PREMIUL IV 10 aparate foto

Orizont amator

1. ELENA ZĂVOIANI, com. Beba-Veche, jud. Timiș
2. IANCU SIMION, com. Valea Măcișului, jud. Iași
3. LETITIA GRAMA, Brașov
4. PETRA SĂVULESCU, București

5. ION C. DINU, com. Glodanu-Siliștea, sat. Cotorca, jud. Buzău
6. LIVIU D. GHINGHINĂ, Cîmpina
7. GHEORGHE LAZĂR, Municipiul Gheorghie Gheorghiu-Dej
8. ȘTEFAN I. IONESCU-DIDU, Timișoara
9. DRAGOS SENIN, București
10. ION GH. VITĂ, Craiova

PREMIUL V 10 stilouri Pelikan

1. IOAN PASCULET, Buzeni, jud. Prahova
2. ION MOT, Caransebeș
3. CLARA POPESCU, Suceava
4. CORNELIU BOLEA, com. Costești, jud. Vaslui
5. MARIAN FELIX, Baia Mare
6. ION N. CARPEN, Valenii de Munte
7. ROXANA NICOLAE, București
8. ION LAZĂROIU, București
9. OTILIA PRESECAN, Turda
10. ALEXANDRU GROZA, Oradea

PREMIUL VI 10 aparate foto

Smena 8 M

1. ȘTEFAN-RADU IONESCU, Brașov
2. LIVIU CONDURACHE, sat. Maniești-Vale, com. Mihai Eminescu, jud. Botoșani
3. MOISE MĂDUTA, Oradea
4. IOAN CIOCAN, com. Remetea, jud. Bihor
5. DOINA-PAULA ONUȚĂ, Iași
6. COSTACHE PRUTEANU, Ploiești
7. PAVEL STOICA, Oena Mureș, jud. Alba
8. NECULAI ARIHRE, Vaslui
9. ELENA DAFINESCU, București
10. MIHAIL TEODORESCU, Brăila

PREMIUL VII 20 truse stilou

Sirius

1. AURORA MOISESCU, Brăila
2. ȘTEFANIA SIMONA JIANU, București
3. ADRIAN DIACONU, Slatina
4. DUMITRU N. CODITOIU, Tîrgoviște,
5. VASILE MANTU, Brașov
6. DANIELA RĂDUCIOIU, sat. Negriștești, com. Munteni, jud. Galați
7. EMILIAN GIURESCU, com. Brezina-Motru, jud. Mehedinți
8. MARIN FOTACHE, Buzău
9. DANIELA EPURE, București, com. Pantelimon
10. TRAIAN BIRĂU, Drobeta-Turnu Severin
11. ION VIJULIE, Filiași
12. CONSTANTIN DUMITRESCU, București
13. VERONICA I. ASOFRONIE, com. Dersca, jud. Botoșani
14. CARMEN-GHERLANDA PANĂ, București
15. ELIȚA BEMBE, Arad
16. FLORICA CIORNEI, Curtea de Argeș
17. VICTOR ION FLOREA, com. Dragodana, jud. Dimbovitza
18. VIRGIL IONESI, Rădăuți
19. FLORIANA DINU, Rîmnicu Sărat
20. TUDOR NIȚĂ, Arad

PREMIUL VIII 30 abonamente pe un an la Magazin istoric

1. RODICA PĂUNESCU, Caracal
2. ȘTEFAN D. GREAVU, sat. Treteni de Jos, com. Dumbrava, jud. Prahova
3. TRAIAN ȘPĂȚĂLEANU, Sibiu
4. FLORIAN NEGRUȚ, sat. Borșea, com. Săcădat, jud. Bihor
5. DOINA GHEORGHE, com. Independența, jud. Galați

(Continuare în p. 63)

ASA VA PLACE ISTORIA ?

CICERO CONTRA CATILINA

BRUNO GALLOTTA

La Roma, vara anului 63 î.e.n. e un sezon de patimi. Ca, dealtfel, fiecare vară romană a epocii. Se apropie alegerile pentru magistraturi. Mai aprinse se anunță a fi cele pentru noii consuli¹, care vor intra în funcție anul următor. Dintre candidați — cu toții apreciați de alegători — se remarcă mai ales L. Sergius Catilina, nu atât pentru calitățile sale, cât pentru teama pe care o inspiră multora. Dealtfel, nu e prima dată când Catilina încearcă să urce la cea mai înaltă funcție în statul republican. A candidat și în anul precedent, 64 î.e.n., când a fost înfrânt decisiv de M. Tullius Cicero².

Senatorii dormitează

În vara lui 63, Catilina, acest nobil decăzut, ce se pretinde descendentul lui Enea³, propune un program politic complet răsturnat față de „vechiile” sale convingeri, datînd de un an. Lozincile lui sînt: anularea datoriilor, împărțirea proprietăților funciare ale statului, abrogarea privilegiilor ereditare, care permit unui cerc restrîns de familii să acapareze funcțiile publice etc. Scopul final al lui Catilina este să răstoarne oligarhia senatorială și să dea o nouă pondere cavalerilor. Cu acest program obține consensuri nu-

meroase și în straturi sociale diferite. Sînt gata să-l urmeze cei fără avere, nobilii ruinați, tinerii doritori de noutate și putere, veteranii consulului. Sulla, cărora nu le-a mai rămas nimic din prada războiului împotriva lui Mitridate⁴ etc. Chiar și sclavii îl privesc cu simpatie. În același timp, Catilina se bucură și de sprijinul unor personaje puternice care, deși rămîn în umbră, încearcă să-l manipuleze pentru realizarea scopurilor lor. Se murmură insistent că el și-a găsit susținători: un senator încă tânăr și mistuit de ambiții (care va candida, dealtfel, la consultat pentru anul următor), Iuliu Cezar, și Licinius Crassus, cel mai bogat patrician al epocii, care, în calitate de creditor, ține în mînă o bună parte din populație, inclusiv pe Cezar și Catilina.

Cicero e neliniștit. În vara trecută, voturile păturilor mijlocii și înalte i-au fost sufi-

¹ Pentru denumirile instituțiilor romane, unele nume proprii și alți termeni de istorie romană, vezi microglosarul din pp. 58, 59.

² În 64 î.e.n., au candidat la consulat Cicero, Catilina și C. Antonius Hybrida, unchiul lui Marcus Antonius. Cicero a fost ales în unanimitate, Antonius, o figură ștearsă, a fost, de asemenea, ales, dar la o mică diferență de voturi față de Catilina, care a fost respins.

³ Erou legendar, personaj central al *Eneidei* lui Vergiliu. După căderea Troiei, Enea a plecat spre Italia, pentru a întemeia un oras, și acolo, după multe peripeții, s-a căsătorit cu fiica regelui Latinus, devenind părintele gîntei romane.

⁴ În martie 86 î.e.n., Sulla a cucerit și jefuit Atena, care se aliase forțelor lui Mitridate VI — debarcate în Grecia —, cel mai dîrz adversar al Romei republicane, după Hannibal, timp de aproape trei decenii.

ciente pentru a-și învinge adversarul principal, pe Catilina. De data asta, se teme că lupta nu se va limita la simpla aritmetică a sufragiilor. Știe sigur că în jurul lui Catilina s-a strâns un grup format în cea mai mare parte din nobili ruinați — ca și conducătorul lor — printre care se distinge, prin personalitatea sa, pretorul P. Lentulus Sura.

Deși nu deține probe, consulul Cicero ar pune mâna în foc că anul trecut, după victorie, a existat un proiect de atentat împotriva sa. Acum, din orașele Arezzo și Fiesole, au sosit la Roma numeroși simpatizanți ai lui Catilina. Provinciile Etruria (azi Toscana) și Apulia (în sudul Italiei) sînt în fierbere. Ordinea publică e precară, deoarece cele mai bune trupe sînt dislocate cu Pompei în Orient¹. Cicero a reușit însă în ultima vreme să infiltreze cîțiva informatori în gruparea lui Catilina. De la ei află despre o reuniune secretă, în cursul căreia s-au pronunțat discursuri incendiarie contra autorității legale, a celor bogați și a ordinii existente. Pe Cicero îl îngrijorează mai ales masa de oameni sosiți la Roma. Campania electorală a favoritului lor s-ar putea să-i înfierbînte. Se vorbește deschis despre acordarea puterii celor săraci.

În calitate a sa de consul, Cicero convoacă de urgență Senatul și prezintă situația care domnește în Capitală. Sînt necesare măsuri de urgență, afirmă el. În special trebuie amînată alegerile, din motive de ordine publică. De fapt, el speră că mulți dintre cei sosiți în oraș, în majoritate sprijinitori ai lui Catilina, se vor întoarce la casele lor. Dar senatorii dormitează. În ciuda expunerii lui Cicero, unii sînt de partea lui Catilina; alții îl disprețuiesc pe orator, considerînd că acest parvenit se agită mai ales în scopuri personale. Lui Catilina îi e foarte ușor să demonstreze lipsa absolută de probe împotriva sa. Cînd Cato (tribun al plebei, fost chestor)

îl întreabă direct cît adevăr este în cuvîntul lui Cicero, Catilina răspunde, cu orgolioasă siguranță de sine, că statul roman se compune din două corpuri: unul slab și șovăielnic, dar cu cap (aristocrația) și unul puternic, robust, dar lipsit de conducător (poporul). Programul său (în limite perfect legale) își propune să îndrepte această anomalie, încheie el.

Senatul respinge măsurile solicitate de Cicero. Alegerile se țin deci la data stabilită, în septembrie. Susținătorii lui Catilina rămîn în oraș. Dar, ca și anul trecut, voturile lor se dovedesc insuficiente. Sînt aleși consuli pentru anul următor D. Iunius Silanus, un nobil foarte bogat, și L. Licinius Murena, favoritul publicanilor. Situația se agravează. Tensiunea crește, ca urmare a acuzațiilor de fraudă lansate împotriva lui Murena de către o parte dintre aristocrați. Catilina, ieșit al treilea în consultația electorală, așteaptă sentința în procesul intentat lui Murena. În caz că acesta va fi condamnat, el li va urma în funcție (dar Murena va scăpa cu fața curată). Catilina își trimite doi locotenenți, pe C. Manlius și C. Flaminio, în Etruria, pentru a recruta cît mai mulți partizani înarmați. Alți asemenea emisari pornesc spre Apulia. I-ar mai putea veni și alte întăriri. Roma nu așteaptă decît un semn al său.

Catilinari și catilinare

În această situație, incertă și delicată, se petrece pe neașteptate ceva nou. Protectorii din umbră ai lui Catilina, cei care-l manevrează și finanțează (ca, de pildă, Crassus) în propriile lor scopuri, ajung la concluzia că jocul devine mult prea periculos. Tîlul lor era de a provoca un incendiu și de a se erija apoi în cei care-l sting. Dealtfel Crassus are experiență în acest sens. El a organizat un corp de pompieri, cu menirea aparentă de a stinge incendiile, destul de frecvente la Roma, dar, în re-

¹ În 64 și 63 î.e.n., Pompei a reorganizat Orientul: Pontus și Bithynia, Siria, Cilicia au devenit provincii romane; Armenia, Cappadocia, Osroene și Iudeea — regate clientelare.

În fața Senatului, Cicero (stînga) acuzîndu-l pe Catilina și adversarul său, pregătindu-se de replică

alitate, de a pune foc, pentru a permite patricianului să cumpere apoi terenurile la prețuri derizorii. Propunerile de abolire a datoriilor și de redactare a unor noi registre nu pot să-i fie deloc pe plac unui cămătar cum este Crassus. În ceea ce-l privește pe Cezar, el vrea să reformeze, nu să distrugă.

În noaptea de 20 octombrie, Crassus primește, pasămite, „în mod misterios”, scrisori anonime, adresate lui și altor senatori, în care destinații sînt sfătuiți să plece din oraș, deoarece se pregătesc evenimente grave. Crassus consideră că este de datoria sa să-l anunțe pe consul. Cicero adună epistolele, convoacă Senatul la 21 octombrie și ordonă fiecărui adresant să-și citească cu glas tare scrisoarea. Fiecare dintre ele conține amenințări și li avertizează pe senatori că la Roma se vor instaura în curînd dezordini sîngeroase. Panica crește, cînd unul dintre senatori, Q. Arrius, prieten al lui Cezar, aduce vestea unor tulburări iminente în Etruria, care vor izbucni efectiv pe 27 octombrie. Cicero, for-

țînd nota, anunță și el că, pe baza informațiilor sale, pe 28 se prevede un măcel al senatorilor. Între timp, la Capua și în provincia Puglia se revoltă sclavii. Senatul nu mai ezită: în această situație, acordă — printr-un *senatus consultum ultimum* — depline puteri consulilor (ceea ce înseamnă, practic, lui Cicero). Se trimite imediat trupe în localitățile răsculate. În unele zone, grupuri de voluntari se înrolează în masă sub conducerea pretorilor.

La Roma, străzile se golesc. Numai în punctele strategice, Cicero instalează trăsamente înarmate. Orașul trăiește sub o mare teamă. În Senat, întrunit în ședință extraordinară, începe prima acuzație de complot adusă lui Catilina. Acesta se pune la dispoziția senatorilor, pentru a-i fi verificată poziția. Nu prea știe cum să acționeze, dar ceilalți conjuși se precipită. E limpede că dacă nu se va trece cît mai curînd la acțiune, întreaga conjurație riscă să eșueze în mod deplătabil.

În noaptea de 6 noiembrie, în casa lui M. Porcius Laeca,

are loc o nouă reuniune a conjuraților. Nu se mai poate aștepta. Ei hotărăsc ca în diverse sectoare ale orașului să provoace incendii și, profitînd de ele, să ucidă pe cei mai importanți senatori. Inițiativele din interior vor fi coordonate cu cele din afară, respectiv cu răzmerițele din Etruria. În ciuda insistențelor lui Lentulus, Catilina refuză cu obstință să facă apel la sclavi. După lichidarea oamenilor politici cu autoritate, susține el, insurgenții vor putea lua ușor în stăpînire urbea, punînd capăt dominației nobililor (în afara celor din rîndurile lor), bogătașilor și corupților. Cea dintîi condiție ca planul să reușească este ca Cicero să fie ucis. Se stabilește ca doi dintre conjurați, senatorul L. Vargunteus și cavalerul C. Cornelius, să se ducă în zorii zilei la Cicero acasă și să-l omoare. Dar printre catilinari e prezent și un informator al lui Cicero, M. Curius. Cînd ajung la Cicero, ucigașii văd căsa păzită de gărzi și se îndepărtează.

Cîteva ore mai tîrziu, Cicero convoacă din nou Senatul, în Templul lui Jupiter.

Adunări ale poporului

Cunoscute și sub numele de comitii, grupau cetățenii pe clase, după avere. Cu începere din 371 î.e.n., Adunările plebei au ales tribunii acestei categorii sociale și au devenit, treptat, un organism preponderant, alături de Senat.

Alobrogi

Popor galic, stabilit în partea de mijloc a văii Ronului (Savoia). Aliați cu Hannibal, el a fost învins de romani în 121 î.e.n., devenind, din acest moment, client al Romei.

Catilina

Lucius Sergius Catilina (cca. 108-63 î.e.n.), descendent al unei vechi familii patriciene sărăcite. În 70 a devenit chestor, în 68 pretor, în 67 guvernator al provinciei Africa. Revenit la Roma (66), a fost, se pare, implicat într-un tenebros complot, eguat, care viza asasinarea consulilor din anul 66. În următorii doi ani, Catilina a candidat la magistratura de consul, promișînd anularea datoriilor, reforma sistemului județelor, o nouă repartizare a averilor. Prozeștii lui naturali au fost nobilii scăpătați, iar masa de manevră — țărani, arzății de țară, meseriași.

Cavaleri

Categorie socială alcătuită din cetățeni pe care averea lor (consul equestru) îi autoriza să servească în cavalerie. Cam din sec. II î.e.n., cavalerii au devenit un ordin, formînd o

elită financiară, alături de cea senatorială, cîreia, pînă atunci, îi fuseseră inferiori. Cavalerii au obținut privilegiul politice și onorifice și au început să joace un rol important în dezvoltarea marilor societăți de afaceri: bănci, lucrări publice etc.

Chestori

Inițial, existau doi chestori, considerați ajutoare ale consulilor, care aveau în grijă administrarea tezaurului public. Pînă la sfîrșitul republicii, numărul lor a sporit.

Cicero

Marcus Tullius Cicero (106-43 î.e.n.), om politic, orator, scriitor și filozof. În 69 a fost edil, în 66 pretor, în 63 consul. El și-a datorat rapida carieră talentului de avocat, abilității politice, dar și faptului că personifica ascensiunea clasei mijlocii. Culearea carierei sale politice a reprezentat-o titlul de pater patriae atribuit în 63 î.e.n. Cîinci ani mai tîrziu, în 58, a fost exilat, ca urmare a unui decret cu efect retroactiv, care pedepsea executarea fără proces a unor cetățeni romani (catilinari). Rechemat de Pompei în anul următor, Cicero și-a continuat activitatea, dar influența sa politică a scăzut. În decembrie 43 î.e.n., a fost ucidut din porunca lui Marcus Antonius în timpul războiului civil dintre acesta și Octavian. Cicero a lăsat posterității opere imense, cuprinzînd discursuri politice (Filippice, Catilinarele etc.), tratate și lucrări mai mici de retorică, opere de

filozofie (Despre natura zeilor, Despre bătrînețe), de filozofie politică (Despre republică, Despre legi), o bogată corespondență.

Clienți

Aliați într-o stare de relativă dependență personală față de patroni, bogați și nobili, clienții, care nu posedau nici o avere, erau încorporați gîtelor patronilor, cu obligația de a-l seconda la război, într-o activitate lucrativă, în viața politică. La rîndul lor, patronii aveau datoria de a le asigura securitatea și de a le oferi ajutor, în caz de necesitate. În oval modu, aceste raporturi se vor regăsi, cu anumite mutații, între suzerani și vasali.

Consuli

Cei doi magistrați supremi ai republicii romane, aleși din sec. V î.e.n., pe timp de un an, de Adunarea poporului. Ei își căpătau demnitatea la 1 Ianuarie, după o ceremonie oficială, desfășurată în Capitoliu. Consuli convocau și conduceau ședințele Senatului și Adunarea poporului și dețineau puterea executivă, reprezentînd autoritatea civilă supremă. Pe cîmpul de luptă, el comandau armata. În rest, dispunea de puteri politicești foarte largi, avînd latitudinea de, pe propria lor răspundere, să expulzeze din Roma o persoană sau alta, să recruteze trupe etc. Își exercitau alternativ puterea timp de o lună, cel puțin cînd se aflau amîndoi la Roma, fapt care se petrecea rar. De cele mai multe

E de față și Catilina, tot în calitate de acuzat. Nici unul dintre cei prezenți nu îl salută. El stă de o parte, pe gânduri. Consulul are cuvântul: „Pînă cînd, în sfîrșit, Catilina, vei abuza de răbdarea noastră?... Nu înțelegi că planurile tale sînt date pe față?... De mult ar fi trebuit, Catilina, să fii trimis la moarte din ordinul consulului”. Începe apoi rechizitoriul propriu-zis, cu enunțarea proiectelor formulate în casa lui Laeca și transmise lui Intocmai de către Curius. „Ai împărțit Italia pe regiuni, ai hotărît unde trebuia să plece fiecare; ai ales pe cine să lași la Roma și pe cine să duci cu tine; ai hotărît cartierele orașului în care trebuia să se pună foc; ai afirmat că și tu ești gata de plecare; ai spus că mai zăbovești puțin, fiindcă eu trăiesc. S-au găsit doi cavaleri romani care să te elibereze de această grijă și te promită, că mă vor ucide în patul meu chiar în acea noapte, puțin înainte de revărsatul zorilor.”

Sub avalanșa de acuzații, Catilina reacționează. Printre urlete și strigăte, îndrăznește să-l întrerupă pe consul de

trei ori. E de crezut — se adresează el celorlalți senatori — că el, vîlstar al unei familii dintre cele mai nobile, se gîndește să trădeze interesele republicii, în timp ce un *homo novus*, un aristocrat (adică Cicero) o apără? Dar acuzațiile de dușman al patriei și de paricid (era suspectat că și-a asasinat tatăl) îl copleșesc.

Cicero nici nu se gîndește să se oprească aici. El știe că, odată arestat Catilina, rămîn încă mulți conjurați în libertate. Oficial, ceilalți catilinari sînt deocamdată necunoscuți; consulul nu poate aduce dovezi împotriva lor. De aceea, ei trebuie determinați să se desconspire, deci Catilina trebuie să părăsească Roma.

„Pe Hercule! Dacă sclavii mei s-ar teme de mine așa cum se tem de tine toți cetățenii tăi, aș socoti că trebuie să-mi părăsesc casa; tu nu crezi că trebuie să părăsești orașul?”. Catilina se simte singur. Simpatizanții săi din Senat tac sau au dispărut. Furios și înspăimîntat, strigă: „Împins la disperare, pentru că sînt înconjurat numai de

dușmani, voi înăbuși incendiu sub ruinele Romei!”

Cicero cîștigă prin discursul său înflăcărat, care va rămîne cunoscut în literatura clasică latină sub numele de prima catilinară. În aceeași seară, Catilina părăsește Capitala, împreună cu 300 sprijinitori ai săi. Înainte de a abandona urbea, el lasă o scrisoare pentru Q. Catulus (princeps adică președinte al Senatului), căruia îi încredințează soarta soției sale, Orestilia.

Au trăit!

Catilina se îndreaptă mai întîi spre Arezzo, răscolind numeroși coloni, simpatizanți ai lui Sulla, apoi ajunge la Fiesole, unde Manlius a adunat o armată de 12 000 oameni. În acest timp, Cicero adună poporul în For și ține un discurs (a doua catilinară), în care-și justifică măsurile. Plebea, din care o bună parte simpatiza cu Catilina, îl ovacionează. După ce are confirmarea că adversarul său se află la armata lui Manlius, Cicero determină Senatul săl declare „inamic public” și

ori, unul dintre consuli rămînea în Capitală, pe cînd celălalt primea o misiune în afara ei.

Edili

Magistrați însărcinați cu problemele financiare (încasarea veniturilor statului), întreținerea armatelor, supravegherea edifițiilor și instalațiilor publice, aprovizionarea, organizarea jocurilor etc.

Liberti

Sclavi eliberați, care deveneau cetățeni romani, însă cu o poziție subordonată în viața publică și statală. Ei nu erau pe deplin egali cu ingenuii (cetățeni născuți liberi) și abia copiii lor dobîndeau toate privilegiile. Descendenții rămîneau clienți foștilor stăpîni sau continuau chiar să facă parte din casele acestora, ocupînd funcțiuni foarte diverse (secretari, scriitori, intențenți etc.). Dintre ei se recrutau medici, muzicleni, arhitecți etc.

Pretori

Data tradițională a instituirii demnității de pretor a fost 367 î.e.n., cînd pretorii au preluat atribuțiile judiciare ale consullor și au început să asigure intermitent acestora pe timpul absenței lor din Roma. Din 367 pînă în 242 î.e.n., nu a existat decît un singur pretor; în anii următori s-au adăugat alții; Sulla a mărit numărul lor la opt, iar Cezar la șaisprezece.

Publicani

Arendași ai veniturilor statului, a parținînd, de obicei, ordinului equestru. Se ocupau cu strîngerea dărilor datorate de provincii, după ce avansaseră statului impozitele pe care arneau să le perceapă. Evident, între sumele avansate și cele încasate exista o mare diferență și jafurile comise au creat publicanilor o tristă faimă.

Republica

Denumirea regimului politic instituit la Roma în 509 î.e.n., după abolirea regalității, și care a luat sfîrșit după aproape cinci secole, în 27 î.e.n., odată cu instaurarea de către Augustus a principatului, formă deghizată a regimului monarhie imperial. În cadrul republicii, mai toate funcțiile menționate în glosarul de față au suferit mutații, alte ca atribuții, cît și ea număr de posturi.

Senat

Suprema instituție a republicii, al cărei membri aveau drept de control asupra întregii vieți statale: confirmau legile, controlau activitatea magistratilor, decideau în toate problemele de politică externă, supravegheau administrația provinciilor și desemnau pe guvernatorii acestora, controlau finanțele etc. Senatorii (întîia 300, apoi 600), categoria socială aflată în vîrfurile piramidei sociale a Romei

antice, mari proprietari funciari, se recrutau pe viață dintre foștii magistrați.

Sulla

Lucius Cornelius Sulla (138-78 î.e.n.), om politic și general, chestor (107), tribun militar (109), pretor (97), consul (88). În 88, Senatul l-a încredințat conducerea forțelor romane din Răsărit, în războiul împotriva lui Mitridate VI, regele Pontului. Cînd l s-a retras comanda, Sulla a ocupat Roma prin forța armelor, prima acțiune de acest fel în istoria republicii. La capătul unui război civil de aproape doi ani, el a ocupat din nou Roma în 82 și a instaurat o dictatură personală. 10 000 persoane au căzut victimă represaliilor sale sîlbătice, printre care 40 senatori, 1 600 cavaleri etc. În 79, Sulla a abdicat de la putere și s-a retras din viața politică.

Tribuni

Magistrați îndeplinind funcții diferite. Existau tribuni militari și tribuni al plebei. Primii, în număr de șase, asigurau conducerea unei legiuni. Rolul lor s-a estompat din sec. I î.e.n., cînd comanda legiunii a fost preluată de un legat de rang senatorial. Tribunii plebei, la început în număr de doi, apoi de patru, cînel și zece, erau aleși anual din rîndul plebelor și aveau ca principală îndatorire apărarea intereselor acestora. Puterea lor înceta în afara zidurilor orașului și în timpul unei dictaturi.

Precizări peste două milenii

Articolul lui Bruno Gallotta a apărut în urmă cu trei ani, în revista italiană *Storia* ilustrată. În numărul său din septembrie 1981, aceeași revistă reia tema, supunând-o unei dezbateri, la care participă trei istorici: Guido Clemente, Giovanni Ferrara, ambii profesori la Universitatea din Florența, și Ettore Lepore, profesor la Universitatea din Napoli. Din analiza pe care o face această masă rotundă, unde părerea nu au concordat totdeauna, reies câteva interesante precizări asupra împrejurărilor și se conturează unele trăsături ale protagoniștilor.

Astfel, Catilina descindea dintr-o familie de viță foarte veche, care, cu un secol și jumătate mai înainte, jucase un rol destul de important în viața republicii romane. De cîteva generații însă, vîrstarele ei fuseser îndepărtate de la puterea politică. Viața lui Catilina a fost marcată de ambiția de a se reînalta în arena politică. El s-a lăsat de împotrivirea celor mai tradiționaliști dintre aristocrați, așa-numiții optimati. Aceștia îi zădărniseră tentativa de a dobîndi consulatul, în 65 î.e.n., invocînd ca pretext un viciu de formă.

În rîndurile eteroclite ale catilinarilor, se manifestau tendințe și mai extremiste decît cea a conducătorului mișcării, așa cum nu lipseau nici susținători ai unor soluții mai moderate. Participanții la masa rotundă ajung la concluzia că nu se știe exact, și nu s-a știut niciodată, care au fost intențiile reale ale lui Catilina. Nu se știe cît de departe vroia el să ajungă cu răzvrătirea sa. Catilina a susținut cu tenacitate că nu avea intenția de a recurge la acțiuni dramatice, iar cînd a plecat din Roma a declarat, în esență, următoarele: „Părăsesc orașul pentru a nu cădea victimă dușmanilor mei și pentru a nu da prilej la învrăjpire și război civil”. Ceea ce, după părerea prof. Ferrara, este o poziție bizară pentru un revoluționar care, în momentul-cheie, în loc să se afirme ca atare, se comportă ca un om care nu vrea* să dea naștere la dezordine. La rîndul său, prof. Clemente subliniază, ca ceva deosebit de impresionant, faptul că nici unul dintre cei 12 000 luptători ai oștii lui Catilina nu a dat bir cu fugiții, în ciuda apelurilor, solicitărilor și făgăduielilor de amnistie, lansate de Cicero. Ceea ce dovedește nu numai fidelitatea lor față de conducător, ci și puternică motivație care îi îndemna spre răzvrătire.

În ce-l privește pe Cicero, cei trei istorici italieni sînt de acord în a vedea în el un carierist, care se străduia din răspuțeri „să se pună bine” cu înalta aristocrație romană. Cicero l-a acuzat pe Catilina de conspirație, în plin Senat, fără să aducă, de fapt, nici o altă probă, în afara delațiunilor. Pe această bază șubreă, lipsită de valori materiale irefutabile, și-a construit celebrul orator toate rechizitoriile. Nu împlîndor, Senatul a ezitat îndelung înainte de a se alia la punctul de vedere al lui Cicero. Cu atât mai mult cu cît acesta s-a grăbit să împrăște cu noroi pe Catilina și pe părtașii săi, dar s-a ferit să facă cea mai mică aluzie la Cezar, la Crassus și la alți manipulatori din culise.

Într-un moment cînd Roma antică era sfîșiată de contradicții sociale, Cicero voia să realizeze un lucru irealizabil — unitatea de clasă, în lupta împotriva „subversiunii”. Evenimentele care au urmat eliminării lui Catilina — de la dictatura lui Cezar și pînă la prăbușirea republicii și înlocuirea ei cu imperiul — au dovedit că marea artă retorică și literară nu s-a însoțit la Cicero de un simț politic corespunzător.

N. M.

trimite pe colegul său, consulul Caius Antonius, în fruntea armatei consulare, pentru a reprima insurecția. Sînt ultimele zile ale lunii noiembrie.

Totuși, deznodămîntul acestui episod se decide tot la Roma. În Capitală este prezentă în aceste zile o misiune

a galilor alobrogii, pentru a-și expune unele nemulțumiri cu privire la proasta administrație romană. Momentul nu este, desigur, cel mai oportun pentru asemenea plîngerii și alobrogii nu sînt nici măcar primiți de Senat. Și fiindcă ei se agită și amenință guver-

nul, lui Lentulus, catilinarul rămas la Roma, i se pare foarte bună ocazia de a-și întări rîndurile. Acești gali pot să aducă pe cîmpul de luptă o foarte bună cavalerie, cu care să invadeze Italia de Nord și să se unească cu Manlius și Catilina. Dar alobrogii cer un răgaz. Trebuie să intre mai întîi în legătură cu căpeteniile lor. În realitate, ei hotărăsc să facă joc dublu și îl informează pe Cicero despre propunerea făcută. Capcana este pusă la cale repede. Alobrogii se prefac că acceptă și cer conjuraților să le dea în scris planurile și promisiunile lor. Mai mult, ele să fie autentificate și prin sigiliile personale ale semnatarilor.

Dar pe drumul spre nordul Italiei, alobrogii sînt blocați (mai bine-zis se lasă blocați) și documentele cu sigiliile conjuraților le sînt confiscate. În sfîrșit, Cicero are dovezi concrete. La 3 decembrie, Lentulus și alți patru complici ai săi sînt arestați. Duși la Templul Concordiei, unde s-a reunit Senatul, sînt confrunțați cu alobrogii. Lentulus încearcă să-i oblige pe alobrogii să se contrazică, dar sfîrșește prin a se resemna și mărturisește adevărul. Probele împotriva sa sînt copleșitoare. Cicero informează imediat poporul adunat în For despre planurile conjuraților și mărturiile lor (a treia catilinară). Plebea este furioasă. Consulul — ovaționat. Rămîne să se hotărăscă soarta prizonierilor. Dar situația e departe de a se calma. Conjurații arestați trimis apeluri amicilor lor, clienților și libertilor. Un catilinar, L. Tarquinius, încearcă în zadar să se salveze, făcîndu-l responsabil de conjurație pe Crassus. Lucru este, bineînțeles, trecut sub tăcere. De

teama insurecției, Cicero ocupă Capitolul și, pentru mai multă siguranță, doarme chiar acolo.

5 decembrie. Ședința decisivă a Senatului. Iunius Silanus se pronunță pentru pedeapsa cu moartea, Cezar, care și-a făcut, în sfârșit, repariția, cere închisoarea pe viață și confiscarea bunurilor. Cicero mulțumește senatorului pentru intervenția sa, dar susține cererea de condamnare la moarte, rostind a patra catilinară. Senatorii ezită. Dar se ridică apoi Cato, care subliniază necesitatea de a-i suprima pe condamnați. „A-i lăsa în viață, explică el calm, înseamnă, de fapt, a-l întări pe Catilina”.

Hotărîrea e luată. Cezar scapă ca prin minune de un grup de cavaleri care vroiau să-l linșeze. Cicero dă dispoziția de execuție. În amurgul aceleiași zile, de 5 decembrie 63 î.e.n., cei cinci părtași ai lui Catilina sînt strangulați. Cicero merge apoi în For și anunță oficial mulțimea despre cele întimplate, cu scopul precis de a-i descuraja pe cei care năzuiau la revoltă. Îi este de ajuns un singur verb pentru a spune totul: *vixerunt* (au trăit).

Ultimele scene ale dramei se desfășoară în cîmpiile Etruriei. Armata lui Caius Antonius și catilinarii se înfruntă într-o luptă inegală. Catilina a refuzat pînă la capăt sprijinul oferit mereu de sclavi. Ciocnirea este extrem de violentă. El este peste tot în primele rînduri; îi salvează pe cei în pericol, îi înlocuiește pe răniți, se angajează personal în luptă. Pierzînd mulți oameni, se aruncă în desîșul rîndurilor dușmane și cade străpuns. Nici unul dintre răsculați nu are răni în spate și nici unul nu rămîne în viață. Soldații lui Antonius regăsesc printre morți rude, vechi prieteni și cunoștințe. Un vâl de tristețe se lasă asupra învingătorilor. Ca în orice război fratricid.

**În românește de
Petruța RĂDUȚIU**

MIZA PETROLULUI

(Urmare din p. 54)

siuni și drepturile obținute legal”. Articolul propunea o conferință guvernamentală multilaterală a țărilor producătoare și consumatoare de petrol. În sfârșit, articolul trei preconiza instituirea unei Comisii mixte anglo-americane care să recomande politica în domeniul petrolului. Britanicii n-au obținut includerea unor prevederi de „asigurare privind o amplă aprovizionare” și de *sprijinire*, nu numai de *respectare* a concesiunilor în vigoare.

Apropierea unei noi campanii electorale pentru alegeri prezidențiale, în care petrolul se considera că va fi un subiect fierbinte, ceea ce îi crea lui Churchill impresia că prin întîrzieri va putea obține asigurările pe care le dorea, îl fac, dimpotrivă, pe Roosevelt să întreprindă noi demersuri pentru finalizarea negocierilor prin trecerea la faza lor ministerială. De la Londra se motivează că, dat fiind însemnătatea problemei, se examinează în diferite comitete ministeriale. Presiunile inclusiv cele publice, sporesc, pentru ca, la 12 iulie, să se anunțe lista celor două delegații, dar britanicii, avînd în frunte pe Lordul Sigiliului Privat, Beaverbrook, sosesc abia la 25 iulie, zi în care încep și tratativele. Acestea durează nouă zile și după „altercații”, care urmau fidel precedentele, acordul este parafat, păstrîndu-se substanța „memorandumului de înțelegere”. „Cravașă” marilor datorii contractate de Marea Britanie în timpul războiului, dorința de a nu dauna ipoteticilor „relații speciale” în perioada postbelică, speranța că răsturnări de evenimente vor păstra pozițiile petroliere deținute și-au spus cuvîntul.

Din Acord, ca text juridico-diplomatic, pînă la urmă n-a ieșit nimic. Dar aceasta nu da-

torită opoziției guvernului englez, care reușise să introducă un minimum de asigurări pentru el. Companiile petroliere americane, după cum scrie autorul volumelor de istorie oficială a politicii externe britanice, profesorul L. Woodward „primeau Acordul ca o interferență inutilă a Administrației [Roosevelt] în problema în care doreau să primească sprijin oficial în politica generală (a petrolului) dar nu și control oficial. Companiile petroliere au folosit influența lor împotriva acceptării Acordului, ceea ce a avut ca rezultat în ianuarie 1945, după puternice critici în Senat, că președintele a retras propunerile. El a sugerat revizuirea termenilor în consultare cu guvernul britanic, dar la sfîrșitul războiului Administrația mai era încă angajată în discuții cu companiile petroliere”¹.

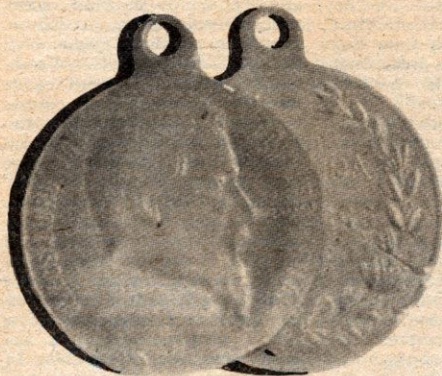
Oricum, *Linia roșie* care delimitase împărțirea hărții petrolului Orientului Mijlociu s-a mistuit în tăciunii rîgului celui de-al doilea război mondial, în favoarea fostului outsider. Noua hartă a petrolului Orientului Mijlociu avea să fie influențată de această situație, dar și de accesul la independență a multor țări din zonă, de eforturile ansamblului țărilor de aici de a obține și consolida independența economică, inclusiv prin stăpînirea resurselor naturale, de căutările de a folosi pentru obiective politice „arma petrolului”, de convulsile politice, economice, sociale și strategice, provocate și de interferențele din afară, asociate întotdeauna cu „aurul negru” și la care sîntem martori pînă în prezent.

¹ Un nou Acord, semnat la 24 septembrie 1945 la Londra, a fost supus Senatului spre ratificare, dar rezultatul a fost același. După aproape șapte ani, la 5 iulie 1952, Acordul a fost returnat de Congres Departamentului de Stat.

MEDALIE CUZA VODĂ

ALEXANDRU M. IONESCU, din com. Voinești, jud. Iași, ne trimite imaginile medaliilor emise în 1873, la moartea domnului Unirii din 1859, Alexandru Ioan Cuza (nr. 5/1973).

Ea a fost bătută la inițiativa Elenei Cuza și a fost confecționată în trei variante — aur, argint, aramă. Pe avers,

este reprezentat chipul domnitorului și cuvintele Alesandru Ioan, Domn românilor, iar pe revers o cunună de lauri încadrând inscripția: Cusa Vodă. * 1859-1866. 1873.

DIN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Eroica participare a armatei și poporului român la zdrobirea Germaniei hitleriste (nr. 1-6/1980) este evocată în paginile primite de la cititorii:

TRAIAN CIOARĂ, muncitor din Sebiș, jud. Arad, scria despre luptele de la Păuliș:

LL. colonel (r) GHEORGHE MIHĂLCEANU, din Cluj-Napoca, consemnează din faptele de luptă ale elevilor Școlii de ofițeri rezervă Infanterie nr. 6 din Iacu; GHEORGHE MUNTEANU, veteran, din Sibiu, schițează un portret al generalului Virgil Rusu (locotenent colonel în timpul războiului), comandantul Regimentului 1 din Divizia 2 Infanterie;

CLEMENTE V. MUREȘAN, expert judiciar-economic, veteran, din Baia Mare, ne trimite un amplu studiu intitulat Contribuții la cunoașterea politicii, diplomatiei și a armatei române din perioada anilor 1918-1945.

TREI SAU TREISPREZECE RADU?

STAN SIMION, din București, OVIDIU TEODOR, și DUMITRU MOCANU, din Iași, citind nota Trei Radu? (apărută în nr. 8/1981) ne semnalează că în Tara Românească au domnit mai mult de trei domnitori cu acest nume. Este perfect adevărat, numai că nota publicată de noi avea în vedere doar pe cei trei voievozi pe care corespondentul nostru îl considera ca fiind o singură persoană. Iată, spre edificare, lista tuturor voievozilor ce au purtat numele Radu: Radu I (voievod între 1377-1383, cu aproximație); Radu II Prasnaglava (1421-1427, cu întreruperi); Radu III cel Frumos (1462-1475, cu întreruperi); Radu IV cel Mare (1495-1508), Radu V de la Afumați (1522-1529, cu întreruperi); Radu VI Bădica (oct. 1523-ian. 1524); Radu VII Paisie (1535-1545); Radu VIII Ilie Haldăul (1552 nov.-1553 mai); Radu IX Șerban (1602-1611); Radu X Mihnea (1601-1602, 1611-1623, cu întreruperi); a domnit și în Moldova (1616-1626, cu întreruperi); Radu II (iulie-septembrie 1632); Mihnea III, după încoronare Mihail-Radu (1658-1659); Radu Leon (1664-1669).

Deci nu trei, ci treisprezece voievozi au purtat numele Radu.

DELEGATUL TECUCEAN

IOAN TIMBOLSCHI, din Tecuci: Între delegații participanți la congresul de creare a P.S.D.M.R. (nr. 7/1981) s-a aflat și un delegat tucucean. Numele său este Traian Corodeanu și nu Traian Codreanu, cum scrie autorul, V. Niculae.

După crearea P.S.D.M.R., Traian Corodeanu, împreună cu militanții Ștefan Petică și Petre Crăescu, a întemeiat mai multe cercuri de propagandă social-democrată în satele județului Tecuci.

NEPLĂCERI REZOLVATE

Cititorii FLOREA GH. MARINESCU, din satul Humele, com. Ungheni, jud. Argeș, SERGHII CONSTANTINESCULESCU, din aceeași localitate, ENE BARBU, din Simleul-Silvaniei, jud. Sălaj, TEREZIA PĂCURAR, din Oțelul Rosu, jud. Caraș-Severin, ne-au comunicat unele deficiențe în primirea abonamentelor la Magazin Istoric.

La fel ca și cu alte prilejuri asemănătoare, am transmis sesizările Ministerului transporturilor și telecomunicațiilor, Direcția generală a poștelor și telecomunicațiilor care, sub semnătura directorului general adjunct dr. V. Schloprian, ne-a comunicat rezolvarea operativă a deficiențelor semnalate.

Mulțumirilor corespondenților noștri le adăugăm și pe ale noastre.

ROBĂNEȘTI — 65 ANI

Prof. DUMITRU BOTAR, din Caracal, ne trimite o evocare a unui moment de eroism al cavaleriștilor români din primul război mondial: șarja de la Robănești, din ziua de 10 noiembrie 1916, când escadronul 3 din Regimentul 9 roșiori a înfruntat cu vitejie, sub comanda căpitănelui Alexandru Filitti, o puternică grupare inamică.

A căzut atunci, eroic, și veteranul de la 1877 Gheorghe Donici (nr. 1/1967). Pe monumentul ridicat în amintirea celor căzuți la datorie (imaginea de mai jos) se află următoarea inscripție: în amintirea vitejilor călăreți, din escadronul 3 al Regimentului 9 roșiori cari, sub comanda căpitănelui Filitti C.A.I., privind moartea în față, s-au năpustit asupra tunurilor vrăjmașe, pentru întregirea hotărâului și unirea tuturor românilor. 10-23 noiembrie 1916.

Despre șarja de la Robănești se subliniază în lucrarea România în primul război mondial (București, 1979, p. 203): Acțiunea lor [cavaleriștilor români], cu adevărat temerară, pune în evidență puterea de sacrificiu de care erau capabili ostașii români.

CÎȘTIGĂTORII CONCURSULUI

CINE? UNDE? CÎND?

(Urmare din p. 55)

6. GEORGE-VIRGILIU HAGI-PANTELEI, București
7. VICTOR ANTONIE, sat Deluren, com. Ponoarele, jud. Mehedinți
8. TOMA GRÜNFEELD, București
9. IULIANA GRIGORAȘ, București
10. JOHAN ROTH, com. Șura Mică, sat Rusclori, jud. Sibiu
11. ANA CIOF, București
12. GHEORGHE SERBAN, Galați
13. LEON CONSTANTIN, Bacău
14. IOAN GIURGU, Deva
15. VASILE OLARIU, Pașcani
16. HORIA POPA, Constanța
17. AUREL WOHLRAPP, Arad
18. TRAIAN SPERLEA, București
19. MIRCEA IROD, Iași
20. ADRIAN PAVLIUC, Botășani
21. GÜNTHER SCHATZ, Constanța
22. NICOLAI BELDEANU, București
23. ZENOVIA LUCHIAN, Piatra Neamț
24. CONSTANTIN GHEORGHE, Brașov
25. SABIN VĂLEAN, Brad
26. GRIGORE POP, Zalău
27. CRISTIAN IVANOF, București
28. WILHELM DUMITRU, Ploiești
29. PETRUȚA V. GEORGESCU, com. Dragodana, jud. Dîmbovița
30. MARGARETA FERARU, București

PREMIUL IX 45 abonamente pe

6 luni la Magazin istoric

1. EUGEN PALADE, Suceava
2. HORIA SCUBLI, Sighetu Marmăției
3. DINU I. DUMITRU, Ploiești
4. VASILE AVRAMOVICI, com. Mașloc, sat Allos, jud. Timiș
5. GRIGORE ZINCOVSCI, Brașov
6. ANGELA BULZ, Tirgu Mureș
7. CONSTANTIN BAICU, București
8. CAMELIA DANCUI, Oravița
9. BORIS RAVINEAL, Alba Iulia
10. EUGEN BALAN, Călan
11. COBUTA ROXANA D. ZAMFIR, Brașov
12. ANȘOARA-MARIA CHIȚAN, com. Gheorghe Lazăr, jud. Iași
13. TRAIAN BRATU, Focșani
14. CORNEL DRAI, sat Cîndești, com. Mihăileni, jud. Botoșani
15. EMANOIL PETRESCU, Craiova
16. IOAN DRAGOMIR, Brăila
17. VASILE I. STREȚENIE, com. Izvoru, jud. Argeș
18. CRISTINEA V. GRIGORE, com. Dolhasca, jud. Suceava
19. AUREL PRISACARU, Roman
20. MARIA STÂNCULEA, com. Călanu Mic, jud. Hunedoara
21. CONSTANTIN CRISTIAN BURICEA, com. Susani, jud. Vâlcea
22. VIRGIL DRĂGULOIU, Rîmnicu-Vîlcea
23. MARIA TIMARIU, Beclean, jud. Bistrița-Năsăud
24. ELENA NIMEREANU, București
25. ILIE OPROIU, Sibiu
26. IOAN MIHAI FOLENTA, Timișoara
27. CORNEL BOJA, sat Șoimu, com. Sîmbrdloasa, jud. Teleorman
28. CONSTANTIN HÂNCU, București
29. MIRCEA VOINESCU, București
30. CONSTANTIN GHEORGHE, Brașov
31. TOADER COZĂCUI, București
32. MARIUS ENEA, Medgidia
33. MIRCEA LEFTER, Tecuci
34. LUMINIȚA ROXANA MORARU, Călmănești
35. OPRESCU CRISTEA, Ploiești
36. PRONO RICARDO, Bala Mare
37. DAN CAFTANGIOGLU, Sfîntu Gheorghe
38. PAVEL MOISA, Timișoara
39. GHEORGHE D. ȘTEFAN, București
40. LADISLAU MARGETICS, Bușteni
41. DAN MAZILU, București
42. CAROL FORIKA, Alud
43. ILEANA ADRIANA MOTIU, Arad
44. LEON ABRAMOVICI, Cîmpulung Moldovenesc
45. DANIELA CÎRDU, Caransebeș

CITITORI ȘI ARTICOLE

Pe marginea unor articole publicate în ultimele numere ale revistei, ne-am scris și următorii cititori, cărora le mulțumim pentru aprecierile, informațiile și sugestiile adresate:

VASILE NEGESCU, din Pitești (în București, acum 50 ani, nr. 7-9/1981); prof. LIVIU BOAR, din Miercurea Ciuc și VASILE PÔRUTIU din Lugoj (Drumul cartofului, nr. 6/1981); GH. CUCU, din Ploiești (Regimentul 115 infanterie în insurecția din august 1944, nr. 8/1980); A. BRAESTER, din București (Moștenirea înaintașilor, nr. 9/1981); PETRE ZARIOIU, din Arad și B. RĂDU-CANU, din Tirgu Mureș (Testamentul politic al lui N. Titulescu, nr. 9/1981).

CASA CU LEI

În nr. 9/1975 al revistei dv. ați publicat o notă despre un frumos edificiu constănțean. Casa geneveză, supra-numită Casa cu lei — ne scrie LUCIAN SOTA, din București. Afându-mă în această vară pe litoral, în concediu, am fotografiat clădirea (imaginea de mai jos) care a fost restaurată și care se află în preajma unui atractiv punct muzeistic din Constanța: Edificiul cu mozaic.

ANONIME

După cum am precizat și în alte rânduri, redacția noastră nu ia în considerare scrisorile care nu conțin toate datele expeditorului (nume prenume, adresă, oraș, stradă, număr, bloc, cod poștal etc.), chiar dacă conținutul acestora ridică probleme interesante, legate de articolele apărute în revistă.

Drept pentru care următorilor corespondenți nu le vom putea răspunde, pînă nu vor ieși din anonimat: CONSTANTIN POPA, din Vaslui; DUM. TEODOR, din Brașov; T.N. IOAN, din București.

PE SCURT

IANCU PANAITE, din Bicaz, jud. Neamț, aprecînd deosebită importanță a tezaurului descoperit la Hinova, ne scrie cu entuziasm despre talentatul și priceputul meșter autohton, pentru care are o stimă deosebită.

Dr. IOAN ANDERCO, din Buzeni: Mulțumim pentru urările și frumoasele cuvinte de apreciere.

Ing. DORU CONSTANTIN IONESCU, din București, emite ipoteza că, inițial, în limba dacilor, cuvîntul dava a avut sensul de șant de fortificație, ulterior, căpătîndu-l pe acela de localitate fortificată.

GHELAN VIOLETA, din Medgidia; IOAN CHIOREAN, din Simleu-Silvaniei: Lucrările prezentate în cadrul rubricii Cărți sosite la redacție le puteți procura prin librăria Cartea prin poștă, str. Pitar Moș, nr. 5, București.

Nicolae MINEI

CONTENTS (Romanian History) M. MUȘAT Deep Responsibility of our President NICOLAE CEAUȘESCU towards History ● M. ȘTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ The Peace Calling of the Romanian People (III) ● G.G. POTRA, C.I. TURCU Titulescu and Peace ● V. NICULAE The Revolutionary Youth in the XIX-th Century ● E. BĂRBULESCU The Socialist Club in the Village ● 1899. The VI-th Congress of the RWSDP ● I. GAL Chinese Historical Sources on N. Milescu ● I. HURDUBETIU Negru Vodă between Legend and History ● M. ANINEANU V. Alecsandri on Al. I. Cuza's Election ● V. CĂRĂBIȘ Ștefan Bobancu, Patriot and Journalist (1855-1940) ● N. COPOIU Ancient Authors on the First Getic King ● V. VLASIU Errors in a Historical Dictionary ● C. POPIȘTEANU, A.M. ȘERBĂNESCU C.O. Carbonell on the XV-th ICHS

SOMMAIRE (Histoire roumaine) NICOLAE CEAUȘESCU — profonde responsabilité envers l'histoire ● M. ȘTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ La Vocation de la paix du peuple roumain (III) ● G. G. POTRA, C.I. TURCU Titulescu et la paix ● V. NICULAE La Jeunesse révolutionnaire du XIX-e s. ● E. BĂRBULESCU Le Club socialiste au village ● 1899. Le VI-e Congrès du PSDOR ● I. GAL Sources historiques chinoises sur N. Milescu ● I. HURDUBETIU Negru Vodă entre légende et histoire ● M. ANINEANU V. Alecsandri sur l'élection de Al. I. Cuza ● V. CĂRĂBIȘ Ștefan Bobancu, un journaliste patriote (1855-1940) ● N. COPOIU Auteurs antiques sur le premier rois Gète ● V. VLASIU Corrections à un lexique historique ● C. POPIȘTEANU, A.M. ȘERBĂNESCU C.O. Carbonell sur le XV-e CISH

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ — глубокая ответственность за историю ● М. ШТЕФАН, Г. ДАВИД, И. ЛЯКУСТА Призвание к миру румынского народа (III) ● Г.Г. ПОТРА, К.И. ТУРКУ Титулеску и мир ● В. НИКУЛАЕ Революционная молодежь в XIX в. ● Е. БЭРБУДЕСКУ Сельские социалистические клубы ● 1899. VI-ой съезд СДПРР ● И. ГАЛ Н. Милеску в отражении китайских исторических источников ● И. ХУРДУБЕЦИУ Негру Вода между легендой и историей ● М. АНИНЬАНУ Избрание Ал. И. Кузы, видимое В. Александри ● В. КЭРЭБИШ Șтефан Бобанку, журналист и патриот (18 55-1940) ● Н. КОПОЮ Один из первых королей ретов в отражении древних источников ● В. ВЛАСИУ Исправления в историческом лексиконе ● К. ПОПИШТЯНУ, А.М. ШЕРБЭНЕСКУ XV МКН: интервью с Ш.О. Карбонелл

INHALT (Rumänische Geschichte) NICOLAE CEAUȘESCU — gründliche Verantwortung für die Geschichte ● M. ȘTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ Die Friedensveranlagung des rumänischen Volkes (III) ● G.G. POTRA, C.I. TURCU Titulescu und der Frieden ● V. NICULAE Die revolutionäre Jugend im XIX Jhdt. ● E. BĂRBULESCU Sozialistische Dorfklubs ● 1899. Der VI. Kongress der SDP der RA ● I. GAL Chinesische geschichtliche Quellen über N. Milescu ● I. HURDUBETIU Negru Vodă zwischen Sage und Geschichte ● M. ANINEANU V. Alecsandri über die Wahl des Al. I. Cuza ● V. CĂRĂBIȘ Ștefan Bobancu, ein Journalist Patriot (1855-1940) ● N. COPOIU Quellen aus der Antike über einen ersten König der Geten ● V. VLASIU Berichtigungen zu einem Lexikon der Geschichte ● C. POPIȘTEANU, A.M. ȘERBĂNESCU Der XV CISH: Interview mit C.O. Carbonell

SUMARIO (Historia romana) NICOLAE CEAUȘESCU — profunda responsabilidad frente a la historia ● M. ȘTEFAN, GH. DAVID, I. LĂCUSTĂ La vocación de paz del pueblo rumano (III) ● G.G. POTRA, C.I. TURCU Titulescu y la paz ● V. NICULAE La juventud revolucionaria en el siglo XIX ● E. BĂRBULESCU Los clubs socialistas en el campo ● 1899. El VIº Congreso del PSDMR ● I. GAL Fuentes históricas chinas sobre N. Milescu ● I. HURDUBETIU El Príncipe Negru entre leyenda e historia ● M. ANINEANU V. Alecsandri sobre la elección de Al. I. Cuza ● V. CĂRĂBIȘ Ștefan Bobancu, un periodista patriota (1855-1940) ● N. COPOIU Fuentes antiguas sobre uno de los primeros reyes godos ● V. VLASIU Correcciones a un lexicon histórico ● C. POPIȘTEANU, A.M. ȘERBĂNESCU El XVº CICH: entrevistó a C.O. Carbonell

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 112226

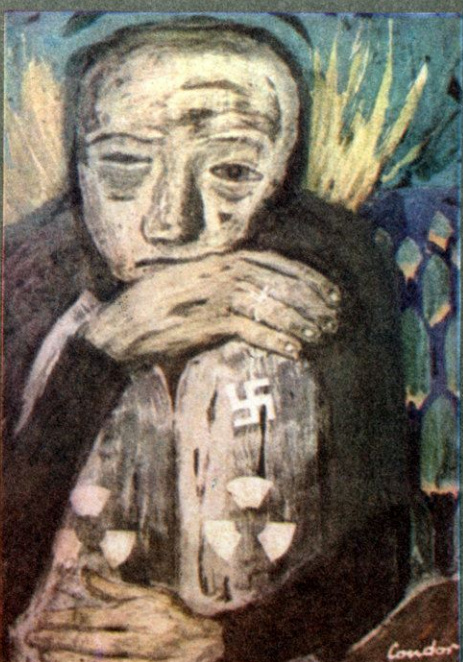
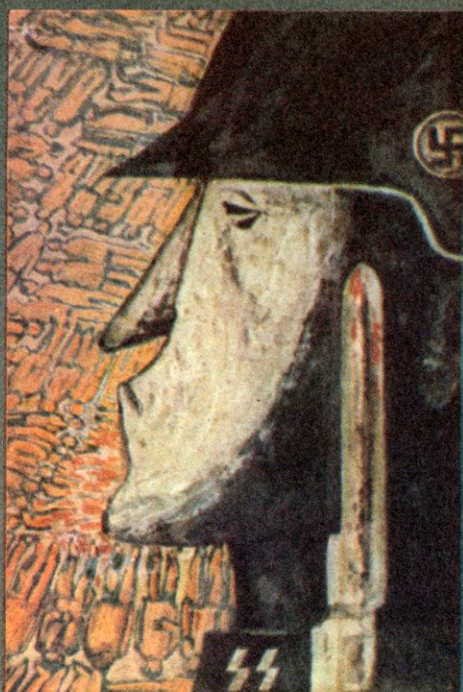
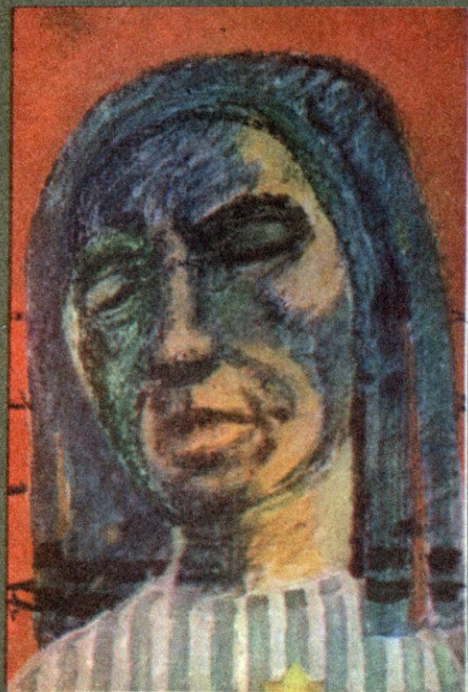
magazin istoric

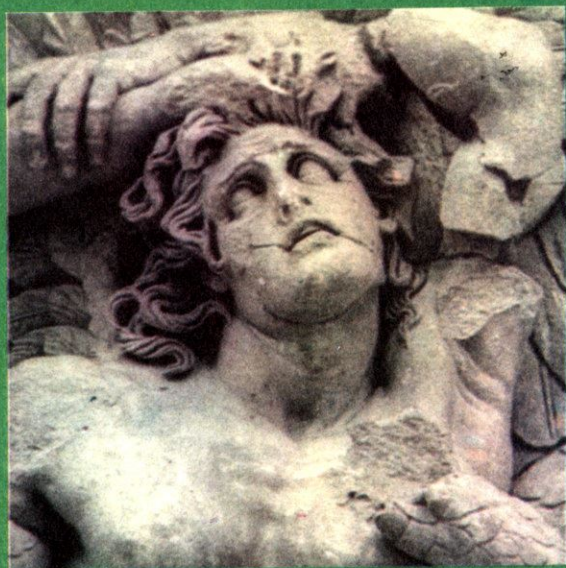
București, Intrarea Ministeriului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase
CORECTURA: Georgeta Apreotesel, Constanța Avram

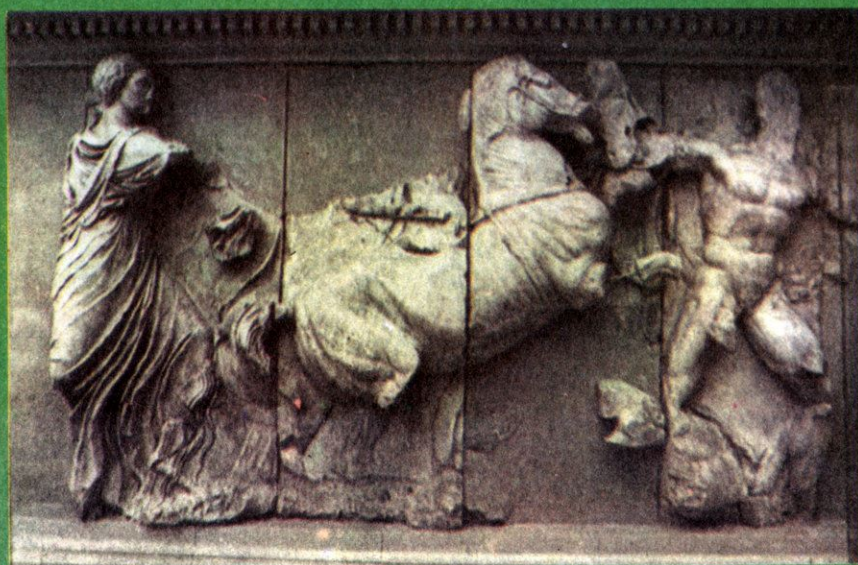
Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamente se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc., de la oraș și de la sate.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

d.

f.